

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ НА
ПІДПРИЄМСТВАХ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ
частина II
Торгівля**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
з проведення практичних занять
для студентів спеціальності 6.030509 “ОБЛІК І АУДИТ”**

Затверджено на засіданні
кафедри обліку і аудиту.
Протокол № 6 від 24.02.2009 р.

Економічний аналіз на підприємствах різних галузей. Частина II. Торгівля
Методичні вказівки з проведення практичних занять для студентів
спеціальності 6.030509 “Облік і аудит”. / Укладач: Іванова Л.Б.. — Чернігів:
ЧДТУ, 2009. — 146 с. (7,4 д.а.)

Укладачі: Іванова Л.Б, кандидат економічних наук, доцент

Відповідальний за випуск: Лень Василь Степанович,
завідувач кафедри обліку і аудиту,
кандидат економічних наук, доцент

Рецензент: Лень В.С., кандидат економічних наук, доцент

ЗМІСТ

<u>ВСТУП</u>	6
<u>1. ВИДИ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ</u>	6
<u>2. АНАЛІЗ ТОВАРООБОРОТУ</u>	10
<u>2.1 Аналіз роздрібного товарообігу</u>	10
2.1.1 Аналіз динаміки товарообігу.....	12
2.1.2 Аналіз сезонності.....	15
2.1.3 Факторний аналіз.....	18
2.2 Завдання для самостійного рішення з питань динаміки товарообороту	24
<i>Задача 2.2.1</i>	24
<i>Задача 2.2.2</i>	25
<i>Задача 2.2.3</i>	25
<i>Задача 2.2.4</i>	26
<i>Задача 2.2.5</i>	28
<i>Задача 2.2.6</i>	28
<i>Задача 2.2.7</i>	29
<i>Задача 2.2.8</i>	30
<i>Задача 2.2.9</i>	30
<i>Задача 2.2.10</i>	31
<i>Задача 2.2.11</i>	32
<i>Задача 2.2.12</i>	33
<i>Задача 2.2.13</i>	36
<i>Задача 2.2.14</i>	37
<i>Задача 2.2.15</i>	37
<i>Задача 2.2.16</i>	38
<i>Задача 2.2.17</i>	39
<i>Задача 2.2.18</i>	40
<i>Задача 2.2.19</i>	40
<i>Задача 2.2.20</i>	41
<i>Задача 2.2.21</i>	41
<u>3. АНАЛІЗ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА</u>	43
3.1 Суть та склад товарних запасів торговельного підприємства.....	43
3.2 Показники, що характеризують стан товарних запасів торговельного підприємства.....	46
3.3 Фактори, що визначають розмір та швидкість обороту товарних запасів.....	48
3.4 Методика аналізу товарних запасів.....	49
3.4.1 Джерела отримання інформації для аналізу товарних запасів.....	49
3.4.2 Аналіз товарних запасів у динаміці.....	50
3.4.3 Аналіз факторів, що впливають на зміну товарних запасів.....	52
3.4.4 Аналіз сезонних коливань товарних запасів.....	55
3.4.5 Аналіз асортиментної структури товарних запасів.....	55
3.4.6 Аналіз якості товарних запасів.....	57
3.4.7 Аналіз обіговості товарних запасів.....	59

<u>3.4.8 Оцінка ефективності управління товарними запасами</u>	60
<u>3.4.9 Нормування товарних запасів</u>	63
<u>3.4.10 Нормування методом техніко – економічних розрахунків</u>	64
<u>3.5 Завдання для самостійного рішення з питань аналізу товарних запасів</u> ...	69
<u>Задача 3.5.1</u>	69
<u>Задача 3.5.2</u>	70
<u>Задача 3.5.3</u>	70
<u>Задача 3.5.4</u>	71
<u>Задача 3.5.5</u>	73
<u>Задача 3.5.6</u>	73
<u>Задача 3.5.7</u>	74
<u>Задача 3.5.8</u>	74
<u>Задача 3.5.9</u>	74
<u>Задача 3.5.10</u>	74
<u>Задача 3.5.11</u>	75
<u>4. АНАЛІЗ ВИТРАТ В ТОРГІВЛІ</u>	76
<u>4.1 Класифікація витрат та загальний аналіз витрат торговельних підприємств</u>	76
4.1.1 Класифікація витрат	76
4.1.2 Загальний аналіз витрат	77
4.1.3 Аналіз собівартості реалізованих товарів	80
4.2 Аналіз витрат обігу	89
<u>4.3 Завдання для самостійного рішення з питань аналізу витрат торговельного підприємства</u>	93
<u>Задача 4.3.1</u>	93
<u>Задача 4.3.2</u>	93
<u>Задача 4.3.3</u>	94
<u>Задача 4.3.4</u>	95
<u>Задача 4.3.5</u>	96
<u>Задача 4.3.6</u>	97
<u>Задача 4.3.7</u>	98
<u>Задача 4.3.8</u>	99
<u>5. ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ</u>	100
5.1 Особливості аналізу балансу торговельного підприємства	100
5.2 Аналіз фінансових результатів підприємств торгівлі	100
5.3 Факторний аналіз прибутку торговельного підприємства	101
<u>5.4. Завдання для самостійного рішення з питань аналізу фінансових результатів</u>	105
<u>Задача 5.4.1</u>	105
<u>Задача 5.4.2</u>	106
<u>Задача 5.4.3</u>	106
<u>Задача 5.4.4</u>	107
<u>Задача 5.4.5</u>	107

<u>Задача 5.4.6</u>	108
<u>Задача 5.4.7</u>	109
<u>ДОДАТОК А</u>	110
<u>ДОДАТОК В</u>	114
<u>РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА</u>	147

ВСТУП

Економічний аналіз господарської діяльності торговельних підприємств має ряд суттєвих відмінностей від аналізу промислових (транспортних, будівельних) підприємств, організацій.

При аналізі діяльності в торгівлі потрібно мати на увазі особливості роздрібних та оптових підприємств. Для характеристики товарообороту необхідно провести аналіз забезпеченості та ефективності використання товарних ресурсів, аналіз постачання товарів, товарних запасів та товарообіговості.

Структура операційних витрат торговельних підприємств має яскраво виражену специфіку. Велику увагу, як правило, приділяється витратам живої праці, транспортним витратам. Особливе значення має формування і аналіз торговельної націнки, цін.

Особливості торговельної діяльності знаходять відображення в фінансовій звітності підприємств, що необхідно враховувати при розрахунку показників, які характеризують фінансовий стан підприємства.

1. ВИДИ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Торговельна діяльність - це ініціативна, самостійна діяльність юридичних осіб і громадян щодо здійснення купівлі та продажу товарів народного споживання з метою отримання прибутку.

Торговельна діяльність може здійснюватися:

- громадянами України, громадянами інших держав, які не обмежені в правоздатності або дієздатності в законодавчому порядку;
- юридичними особами всіх форм власності.

Торговельна діяльність може здійснюватися у сферах роздрібної та оптової торгівлі, а також у торговельно-виробничій (громадське харчування) сфері.

Господарюючі суб'єкти для заняття торговельною діяльністю можуть мати:

- у сфері роздрібної торгівлі:

1) магазини - стаціонарні пункти роздрібного продажу товарів, які займають окремі приміщення або будівлі та мають торговельний зал для покупців.

Магазини можуть бути:

- за товарною спеціалізацією - продовольчі, непродовольчі, змішані;
- за товарним асортиментом - спеціалізовані, неспеціалізовані, універмаги, універсами, будинки торгівлі, торговельні центри (комплекси);
- за формами торгівлі - звичайного типу, самообслуговування, торгівлі за зразками, торгівлі за попереднім замовленням, дрібнооптові (для

відпуску товарів дитячим, лікувальним та іншим закритим закладам за безготівковим розрахунком) через торгівельні автомати;

2) павільйони, палатки, кіоски, які займають окремі приміщення, але не мають торговельного залу для покупців, - дрібно роздрібна мережа;

3) тривалий час діючі спеціально обладнані різні пристосування для дрібної торгівлі: автомагазини, лотки, розвозки тощо - пересувна мережа;

4) склади товарні, магазини-склади.

Роздрібна торгівля - сфера підприємницької діяльності по продажі товарів або послуг на підставі усного або письмового договору закупівлі-продажу безпосередньо кінцевим споживачам для їх власного некомерційного використання.

Задачі роздрібних підприємств:

а) оцінка попиту по асортименту, якості товарів та своєчасністю надходження товарів;

б) детальний аналіз організації обслуговування.

- у сфері торговельно-виробничої діяльності (громадське харчування):

- фабрики-кухні, фабрики-заготівельні, їдальні, ресторани, кафе, закуочні, бари, буфети тощо - окреме приміщення або будівлі, що мають, як правило, зал, обладнаний столиками і стільцями для споживання їжі, необхідні виробничі та побутові приміщення для її приготування;

- відкриті літні майданчики - стаціонарні пункти з кількістю місць для обслуговування 20 чоловік і більше. Робочі місця повинні бути обладнані холодильним, торговельно-технологічним устаткуванням, мати електроенергію, холодну і гарячу проточну воду, каналізацію;

- кіоски громадського харчування - стаціонарні пункти, де робочі місця повинні бути обладнані як і відкриті літні майданчики, за винятком столиків і стільців для обслуговування відвідувачів;

- у сфері оптової торгівлі:

- оптові бази - основні господарські підприємства оптової торгівлі, що здійснюють оптові закупівлі та поставки (продаж) товарів і надають торговельні послуги підприємствам і організаціям роздрібної торгівлі, громадського харчування та іншим суб'єктам підприємницької діяльності;

- товарні склади, склади-холодильники - відокремлені або спеціально пристосовані приміщення для зберігання та переробки товарних запасів;

- склади-магазини, що мають функціональні площі, до яких входять торговельні та складські площі закритих та напіввідкритих приміщень для зберігання і продажу великогабаритних товарів (меблі, будівельні матеріали тощо).

Оптова торгівля - сфера підприємницької діяльності по придбанню і відповідному перетворенню товарів для наступної їхньої реалізації підприємствам роздрібною торгівлі, іншим суб'єктам підприємницької

діяльності. Включає як безпосередні комерційні зв'язки в умовах договорів закупівлі-продажу і постачання між підприємствами-виробниками і споживачами, так і зв'язку між ними через торгових посередників.

Функції оптової торгівлі: закупівля товарів зі складу; надання супутніх послуг; пошук постачальників для роздрібних підприємств; доставка, зберігання товарів; формування торговельного асортименту; забезпечення збуту для підприємств; маркетингові дослідження, інформаційне та консалтингове обслуговування. Таким чином, оптові підприємства – це комерційні посередники між виробниками та роздрібною торгівлею. В Україні існує як національні, так і міжнаціональні оптові підприємства. Так, оптові фірми по торгівлі кондитерськими виробами широко представлені за кордоном.

Підприємства торгівлі класифікують за різними ознаками.

Таблиця 1.1 – Класифікація підприємств торгівлі.

Критерій	Види торговельних підприємств	Ознаки
Масштаб підприємств	дрібні дуже дрібні найдрібніші	менше за 99 працюючих, менше за 15 працюючих, менше за 10 працюючих;
	середні	100-500 працюючих;
	Великі супермаркети гіпермаркети	більше за 500 працюючих, асортимент більший за 5000 найменувань, торговельна площа 1500 – 1800 м ² ; асортимент більший за 50000 найменувань, торговельна площа 2500 м ² та більше.
Товарна класифікація	вузькоспеціалізовані	м'ясні, хлібні
	спеціалізовані	декілька груп товарів – меблі та господарчі товари
	змішані	універсами
Відповідно до груп обслуговування споживачів з урахуванням їх можливостей, тобто за доходами	магазини для споживачів з доходами нижче прожиткового мінімуму;	
	магазини, що орієнтуються на покупців з рівнем прожиткового мінімуму;	
	магазини, що обслуговують покупців з доходами значно вище прожиткового мінімуму.	
В залежності від методів обслуговування	через прилавки	
	самообслуговування	
	за каталогами і по пошті	
	по мережі Інтернету	

Торгівельні дома. Вважається, що вони можуть вести як оптову, так і роздрібну торгівлю. Їх особливістю є те, що вони намагаються проникнути в сферу виробництва. Можуть надавати комплекс послуг: здійснювати експортно-імпортні операції як від свого імені, так від імені інших підприємств, проводити кредитно-фінансові операції, хеджування.

Торгівельно-промислові палати (ТПП) займають особливе місце в даній класифікації – це некомерційні громадські організації. Їх функціональне призначення полягає у:

- 1) сприянні в успішній підприємницькій діяльності; захисті інтересів торгових підприємств перед органами державної влади;
- 2) інформаційному та консалтинговому обслуговуванні тих підприємств, що входять до складу ТПП;
- 3) наданні послуг по встановленню співробітництва з іноземними фірмами.

2. АНАЛІЗ ТОВАРООБОРОТУ

2.1 Аналіз роздрібного товарообігу

Роздрібний товарооборот включає продаж товарів населенню для особистого споживання, а також підприємствам і установам для колективного споживання і поточних господарських потреб. За умов формування ринкових відносин, при значному рівні інфляції роздрібний товарооборот повинен вивчатись та оцінюватись як в діючих так і в порівняльних цінах.

Для визначення роздрібного товарообороту в порівняльних цінах необхідно фактичний обсяг за певний період поділити на індекс роздрібних цін товарів.

При проведенні аналізу метою виступає визначення тенденцій в розвитку роздрібного товарообороту, поліпшення структури, підвищення частки високоякісних товарів і інші аспекти які повинні задовольняти попит споживачів. Виходячи з цього, основні задачі аналізу роздрібного товарообороту можуть бути зведені до наступних:

перевірка виконання планів – замовлень товарообороту в загалі і на окремі групи товарів;

аналіз динаміки долі ринку торгової фірми в загалі і по окремим сегментам ринку товарів;

визначення сезонності продаж;

вивчення, кількісне вимірювання впливу факторів на динаміку роздрібного товарообороту;

комплексна оцінка виявлення шляхів, можливостей і резервів росту товарообороту.

Інформаційною базою для реалізації поставлених задач виступає:

Публічна фінансова звітність

«Баланс» - форма 1;

«Звіт про фінансові результати» - форма 2;

«Примітки до річної звітності».

Статистична звітність

«Звіт про товарооборот» - форма 1-торг;

«Звіт про залишки товарів у торгової мережі» - форма 3-торг;

«Звіт про наявність торгівельної мережі» - форма 7-торг.

Також в процесі аналізу використовують дані бізнес – планів, поточного обліку, стратегічних прогнозів. Інформацію про роздрібний товарооборот, наявність запасів їх рух за місяць можна отримати з реєстрів бухгалтерського обліку.

Структуру економічного аналізу роздрібногo товарообороту можна представити за схемою 2.1.1

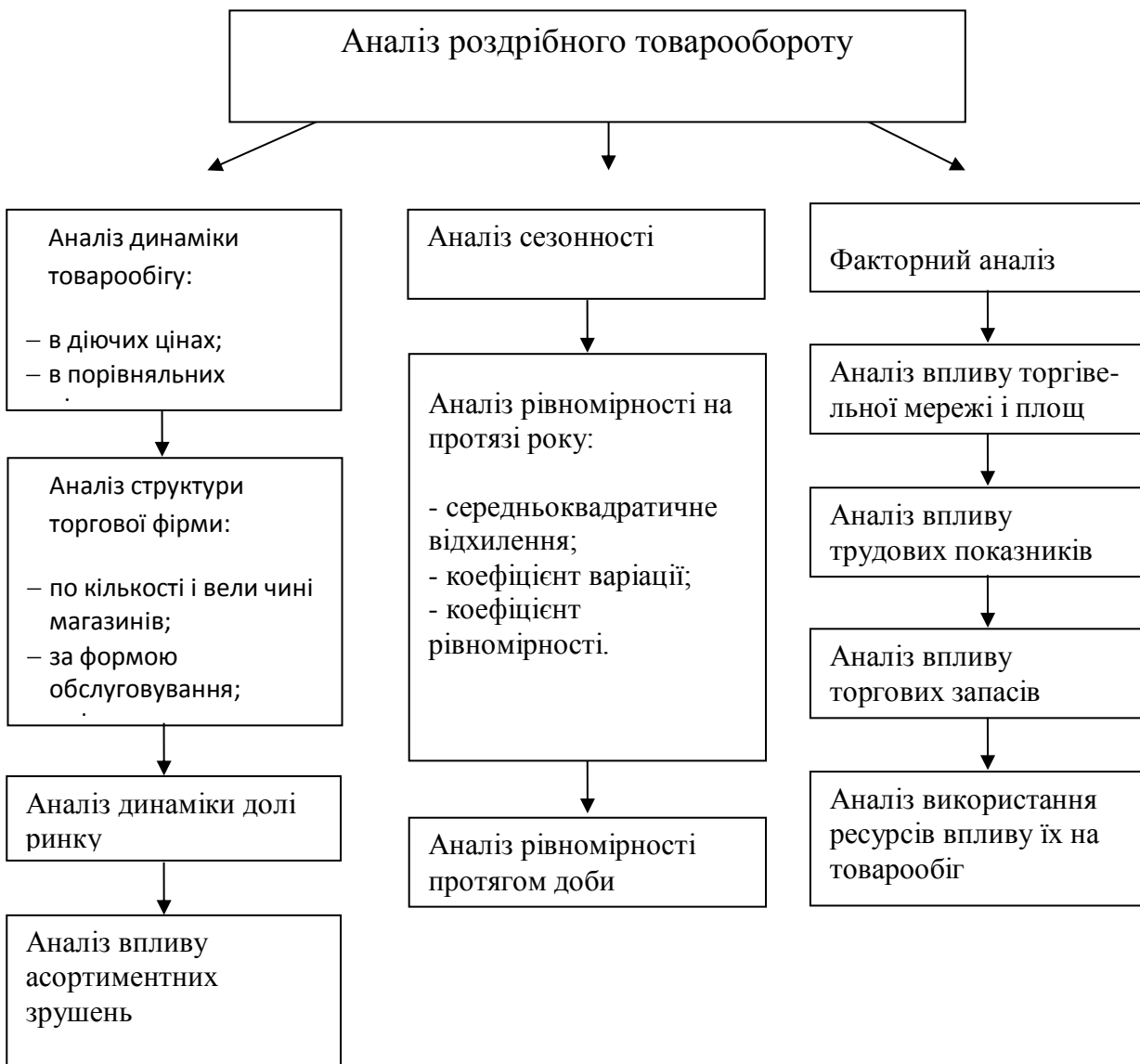

Схема 2.1.1 Напрями аналізу роздрібногo товарообороту.

2.1.1 Аналіз динаміки товарообігу

Обсяг роздрібного товарообігу в динаміці характеризується тимчасовими рядами, які побудовані за ряд минулих років (це ретроспективний аналіз). Важливою умовою побудови рядів є:

- відображення товарообороту в порівняльних цінах, що дозволяє реально оцінити зміни в основних сферах діяльності фірми;
- визначення базисного року, який був початком розвитку певних тенденцій, що здійснюють значний вплив на узагальнюючі показники підприємства.

Наприклад, зміна форм торгівлі, реконструкція торговельних залів, розширення, або зменшення торговельних площ, зміна форм і систем матеріального стимулювання працівників в торгівлі і т.п. Приклад аналізу динаміки товарообороту наведений в таблиці 2.1.1.1.

Таблиця 2.1.1.1 – Аналіз динаміки товарообороту

Показники	Базовий період	Перший рік	Другий рік	Третій рік	Четвертий рік
1. Товарообіг, тис. грн.. – в діючих цінах; – в порівняльних цінах					
2. Індекс інфляції					
3. Загальний індекс зміни цін (розраховується як середній індекс за групами товарів)					
4. Темпи росту, %					

Розвиток роздрібного товарообороту підприємства аналізується також в порівнянні з попереднім періодом і план – замовленням, що відображено в таблиці 2.1.1.2.

Таблиця 2.1.1.2 – Аналіз роздрібного товарообороту підприємства в звітному році в порівнянні з планом та минулим роком

Найменування товару (групи товарів)	Фактично минулий рік	Звітний рік			Відхилення		В % до минулого року
		план – замовлення	фактично	у % до виконання плану	від плану	від минулого року	
1	2	3	4	5	6	7	8

При аналізі динаміки товарообороту визначається середньорічний темп його росту:

$$T_{рост} = \sqrt[n-1]{\frac{X_n}{X_0}}, \quad (2.1.1.1)$$

де Трост – середньорічний темп росту показника за n років;

X_n – значення показника в звітному періоді;

X_0 – значення показника в базовому періоді;

N – кількість періодів.

Для оцінки діяльності торгової фірми, визначення її масштабу, конкурентоспроможності необхідно охарактеризувати частку товарообороту у загальному товарообороті області (міста, села). Проведення аналізу за окремими групами товарів надасть більш повну характеристику величини сегментів ринків продукції, що раціонально розмістити в наступній таблиці 2.1.1.3.

Таблиця 2.1.1.3 – Оцінка частки ринку торгової фірми в роздрібному товарообороті в цілому (або по окремих групах товарів)

Показники	Роки			
	Перший рік	Другий рік	Третій рік	Четвертий рік
1. Чисельність населення, тис. люд.				
2. Роздрібний товарооборот населеного пункту в цілому, у тому числі: – в діючих цінах; – в порівняльних цінах.				
3. Роздрібний товарооборот торгової фірми, у тому числі – в діючих цінах – в порівняльних цінах				
4. Частка роздрібногo товарообороту торгової фірми в загальному товарообороті, у тому числі: – в діючих цінах; – в порівняльних цінах.				
5. Доля торгової фірми в загальному товарообороті, у тому числі за видами товарів				

Якщо в періоді відбулися організаційні, структурні зміни в мережі торгівельної організації, необхідно внести відповідне корегування в обсяг роздрібногo товарообороту, тобто аналіз повинен проводитись по порівняльному числу підприємств, площі, підрозділів та інше. Порівняльний аналіз дозволяє визначити реальний вплив інтенсивних і екстенсивних чинників на зміну товарообороту.

Наочно схему даного аналізу можна побачити в таблиці 2.1.1.4.

Таблиця 2.1.1.4 – Аналіз товарообороту порівняльній мережі торгової фірми в діючих цінах

Роки	Роздрібний товарооборот				Приріст обсягу товарообороту		Темпи росту товарообороту в порівняльній мережі, %	
	без обліку зміни в складі торгової мережі	знову відкритої і приєднаної торгової мережі	в торговій мережі, що вибула	в порівняльній торговій мережі (гр 2-3-4)	в порівнянні з попереднім роком		ланцюгові	базові
					всього об'єму	в тому числі по порівняльній торговій мережі		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Базовий	5600	-	-	5600	-	-	100,0	100,0
Перший	6300	-	200	6100	+700	+500	108,9	108,9
Другий	7200	300	100	6800	+900	+700	111,5	121,4
Третій	8100	200	-	7900	+900	+100	116,2	141,1
Четвертий	9000	-	-	9000	+900	+1100	113,9	160,7
П'ятий	10000	-	-	10000	+1000	+1000	111,1	178,6

В таблиці 2.1.1.4 наведено приклад з торгової фірми, в якій відбувалися структурні зміни. За базовий вибрали рік, в якому не було змін і товарооборот склав 5600 тис. грн. В першому році фірма скоротила торгову площу з річним товарооборотом 200 тис. грн. і одночасно збільшила товарооборот на 8,9 %. Порівняльними величинами товарообороту відповідно структурі торговій мережі є показники – 5600 тис. грн. – базовий рік, 6100 тис. грн. – перший рік.

У другому році фірма орендувала стаціонарні торгові площі, за рахунок цього товарооборот збільшився на 300 тис. грн. Одночасно було скорочено пала точну торгівлю з загальним річним товарооборотом – 100 тис. грн. Таким чином порівняльний показник товарообороту за другий рік дорівнює 6800 тис.грн. (7200 – 300 – 100). Було придбано будівлю під склад у третьому році, що збільшило товарооборот на 200 тис. грн. Викреслив цю суму з фактичного товарообороту, отримаємо порівняльну величину – 7900 тис. грн.

На підприємстві відбувається постійний ріст товарообороту, який досяг в п'ятому році 175,6 % до базового року. Середньорічний ріст товарообігу складає 112,1%, що є достатньо високим показником розвитку торгової фірми (ціни для аналізу наведені в порівняльному вигляді).

2.1.2 Аналіз сезонності

Аналіз виконання плану замовлення і динаміки роздрібного товарообороту проводять не тільки за рік, а і по кварталах, місяцях і за більш короткі відрізки часу. Що дозволяє встановити, наскільки ритмічно здійснюється реалізація в цілому по фірмі, по групам товарів і по окремим товарам. Це важливо, тому що ритмічність значно впливає на величину операційних витрат.

З цією метою розраховуються наступні коефіцієнта.

1. Середнє квадратичне відхилення:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (X - \bar{X})^2}{n}}, \quad (2.1.2.1)$$

де σ - середнє квадратичне відхилення;

X – відсоток зміни в динаміці по показнику, що вивчається;

\bar{X} - середній відсоток зміни показника за рік;

n – число періодів.

2. Коефіцієнт варіації:

$$v = \frac{\sigma * 100}{\bar{X}}, \quad (2.1.2.2)$$

де v - коефіцієнт варіації;

σ - середнє квадратичне відхилення;

\bar{X} - середній відсоток зміни показника за рік.

3. Коефіцієнт рівномірності:

$$K_{\text{равн.}} = 100 - v, \quad (2.1.2.3)$$

де $K_{\text{равн.}}$ - коефіцієнт рівномірності;

v - коефіцієнт варіації.

Важливим етапом аналізу є вивчення асортименту роздрібного товарообороту, а також виявлення впливу асортиментних зрушень на його динаміку. Аналіз, наочно наведений в таблиці 2.1.2.1 проводиться за рік, по кварталам, місяцям, що дозволяє виявити задоволення попиту покупців на окремі товари в різні періоди року.

Таблиця 2.1.2.1 – Аналіз структурних зрушень

Товарні групи і товари	Питома вага товару в загальному обсязі товарообороту, %		Кількість реалізованих товарів в натуральному виразі		Відхилення в натуральному виразі	Ціна одиниці товару в минулому році	Величина впливу на розмір товарообороту
	Минулий рік	Звітний рік	Звітний рік	Звітний рік по структурі минулого			
1	2	3	4	5	6	7	8
				= ітог стовп.4* стовп.2 : 100	стовп.4 – стовп.5		стовп.6* стовп.7
А							
Б							
...							
Всього	100	100			0		

Доцільно проаналізувати структуру товарообороту торгової фірми: по кількості магазинів, за формами обслуговування, за формами продаж, а також товарооборот, отриманий на власних і орендованих площах, що відображено в таблиці 2.1.2.2.

Для розрахунку впливу кожного фактора на товарооборот можна використати скорочений метод ланцюгових підстановок.

Таблиця 2.1.3.2 - Розрахунок впливу торгівельної мережі на зміну товарообігу

Фактори, що аналізуються	Вплив факторів на товарооборот	Розрахунок впливу
S	зміна товарообороту за рахунок площі $T^S = (S^{ЗВ} - S^{баз}) * D_p^{баз} * q^{баз} * V_M^{2\text{ баз}}$	
D _p	зміна товарообороту за рахунок скорочення цілодобових простоїв $T^D = S^{ЗВ} * (D_p^{ЗВ} - D_p^{баз}) * q^{баз} * V_M^{2\text{ баз}}$	
q	зміна товарообороту за рахунок скорочення внутрішніх простоїв $T^g = S^{ЗВ} * D_p^{ЗВ} * (q^{ЗВ} - q^{баз}) * V_M^{2\text{ баз}}$	
V _M ²	зміна товарообороту за рахунок виробітку $T^B = S^{ЗВ} * D_p^{ЗВ} * q^{ЗВ} * (V_M^2 - V_M^{2\text{ баз}})$	
Разом, перевірка	Загальні зміни в товарообороті	

Дуже важливим є аналіз товарообігу на протязі дня, з метою планування роботи працівників.

Аналіз забезпеченості товарообороту товарними ресурсами

Динаміка роздрібного товарообороту залежать від забезпеченості товарними ресурсами, правильності їх розподілення і використання. Роздрібний товарооборот залежить від надходження товарів і стану товарних запасів. На його обсяг також впливає інше вибуття товарів. Ця залежність може бути виражена формулою товарного балансу:

$$Z_n + H = T + IB + Z_k, \quad (2.1.3.2)$$

де: Z_n – запаси товарів на початок звітного періоду;

H – надходження товарів;

T – роздрібний товарооборот;

IB – інше вибуття товарів;

Z_k – запаси товарів на кінець звітного періоду.

Вплив показників товарного балансу на обсяг роздрібного товарообороту можна визначити, застосувавши наступну формулу:

$$T = Z_n + H - IB - Z_k, \quad (2.1.3.3)$$

де: T – роздрібний товарооборот;

Z_n – запаси товарів на початок звітного періоду;

H – надходження товарів;

IB – інше вибуття товарів;

Z_k – запаси товарів на кінець звітної періоду.

Таким чином, на виконання плану і динаміку товарообороту позитивний вплив справляють завищені (понаднормові) товарні запаси на початок періоду, що вивчається (якщо товари користуються попитом), і збільшення надходження товарів і негативний – збільшення іншого вибуття товарів та завищені товарні запаси на кінець періоду.

Аналіз товарних ресурсів торговельного підприємства починають зі складання і вивчення товарного балансу. При цьому всі показники відображаються в товарному балансі по роздрібній вартості. До товарного балансу повинні бути включені всі запаси товарів (поточні, сезонні і довгострокового завозу). В якості планових товарних запасів на початок року беруть їх нормативи на четвертий квартал минулого року; на кінець року – нормативи четвертого кварталу звітної року. Якщо відсутні планові чи фактичні дані про надходження товарів, то їх можна визначити за наступною формулою:

$$I = \Delta + \hat{A} + C_e - C_r. \quad (2.1.3.4)$$

де H – надходження товарів;

Z_n – запаси товарів на початок звітної періоду;

T – роздрібний товарооборот;

IB – інше вибуття товарів;

Z_k – запаси товарів на кінець звітної періоду.

Схема аналізу товарного балансу наведено в таблиця 2.1.3.3.

Таблиця 2.1.3.3 – Товарний баланс торговельного підприємства, тис.грн.

Показники	Фактично за минулий рік	Звітний рік		Відхилення		Вплив на	
		план	фактично	від плану	від минулого року	виконання плану товарообороту	динаміку товарообороту
1	2	3	4	5	6	7	8
Товарні запаси на початок року (Z_n)							
Надходження товарів (H)							
Інше вибуття товарів (B)							
Товарні запаси на кінець року (Z_k)							
Роздрібний товарооборот							

Важливим питанням аналізу є вивчення ефективності використання товарних ресурсів, правильності їх розподілення між магазинами та іншими торговельними підрозділами. Основним показником оцінки ефективності використання товарних ресурсів є обсяг товарообороту на 1 гривню товарних ресурсів ($E_{тов}$), який визначають за формулою:

$$E_{тов} = \frac{T}{З_n + Н - З_k}, \quad (2.1.3.5)$$

де $E_{тов}$ - показує, скільки гривень товарообороту припадає на кожную гривню товарних ресурсів

T – роздрібний товарооборот;

$З_n$ – запаси товарів на початок звітного періоду;

$Н$ – надходження товарів;

$З_k$ – запаси товарів на кінець звітного періоду.

При аналізі може бути визначений зворотний показник ефективності використання товарних ресурсів, тобто обсяг товарних ресурсів на одну гривню роздрібного товарообороту, а також окремі показники ефективності їх використання. До окремих показників ефективності використання товарних ресурсів відноситься частка іншого вибуття товарів в товарних ресурсах або в обсязі товарообороту. Частку іншого вибуття товарів в товарних ресурсах вивчають у повному його обсязі та по окремих видах (нормованим та ненормованим товарним втратам, уцінці, псуванню та нестачах товарів, оптовій їх реалізації та ін.).

Аналіз товарообіговості

В якості показників товарообіговості розуміють час обертання товарів з дня їх надходження до дня реалізації, а також швидкість обороту товарів. **Час обертання** характеризує середню тривалість перебування товарів у вигляді товарного запасу. **Швидкість обороту** показує, скільки разів впродовж звітного періоду відбулось оновлення товарних запасів. Слід відмітити, що обертаються не самі товари, а вкладені в них кошти. Прискорення оборотності має велике значення: вивільняються оборотні кошти, вкладені в товарні запаси, знижуються втрати товарів та інші торговельні витрати, зберігається якість товарів, покращується обслуговування покупців. Уповільнення часу обертання товарів вимагає додаткового залучення кредитів та позик, веде до збільшення витрат обігу, зменшення прибутку, погіршення фінансового стану підприємства.

Товарооборот в днях (час обертання товарів) визначають на основі даних про середні товарні запаси і товарооборот за однією з наступних формул:

$$T_{\text{дн}} = \frac{Z_{\text{ср}} D}{T}, \text{ або } T_{\text{дн}} = \frac{Z_{\text{ср}}}{T/D}, \text{ або } T_{\text{дн}} = \frac{Z_{\text{ср}}}{T_{\text{ср.дн}}}, \quad (2.1.3.6)$$

де $T_{\text{дн}}$ – Товарооборот в днях;

$Z_{\text{ср}}$ – середні товарні запаси;

D – кількість днів періоду (рік – 360 днів, квартал – 90 і місяць – 30 днів);

$T_{\text{ср.дн}}$ – середньоденний обсяг роздрібного товарообороту.

Товарообіговість в кількості оборотів (швидкість обертання) можна розрахувати за наступними формулами:

$$n = \frac{T}{Z_{\text{ср}}}, \text{ або } n = \frac{D}{T_{\text{дн}}}, \quad (2.1.3.7)$$

де n – кількість оборотів (швидкість обертання);

$Z_{\text{ср}}$ – середні товарні запаси;

D – кількість днів періоду (рік – 360 днів, квартал – 90 і місяць – 30 днів);

T – товарооборот за певний період (рік – 360 днів, квартал – 90 і місяць – 30 днів).

Для виконання аналізу впливу величини товарних ресурсів (оборотних засобів) і швидкості їх обороту на товарооборот та для наочного відображення результатів доцільно скористатися таблицею 2.1.3.4.

Таблиця 2.1.3.4 – Аналіз впливу використання товарних ресурсів на зміни товарообороту

Показники	Попередній період	Звітний період	Зміни (+;-;Δ)
1. Обсяг реалізованої продукції в діючих цінах, тис.грн.(Чистий дохід)			Результуючий фактор
2. Середньорічні залишки товарів, тис. грн.			Кількісний фактор, ΔC^{об}
3. Кількість обертів товарів			Якісний фактор, Δn
4. Тривалість 1 оберту, днів			
5. Вплив факторів на товарооборот - середньорічних залишків товарів; - кількості оборотів			навести алгоритм і розрахунки зміни обсягу товарної продукції $\Delta V^{\text{Сосн}} =$ $\Delta V^n =$
Загальне відхилення:			

Для виявлення резервів нормалізації товарних запасів, прискорення товарообіговість в торговельній організації необхідно проаналізувати склад товарних запасів і перш за все наявність залежалих та неходових товарів. Для цього залучають інформацію про уцінку і розпродаж товарів, про оптову реалізацію надмірних товарів. За даними актів переоцінки товарів та інформації про їх розпродаж можна вивчити доцільність і ефективність переоцінки. Необхідно також проаналізувати правильність розміщення товарних запасів в магазинах. На практиці трапляються випадки, коли на торговельних підприємствах більшість товарів знаходиться в підсобних складських приміщеннях, що призводить до уповільнення товарообіговості, виникненню залежалих і неходових товарів. Знизити товарні запаси до оптимальних розмірів можна за рахунок рівномірного і частого завою товарів, оптової реалізації зайво завезених товарів іншим торговельним підприємствам, вдосконалення організації торгівлі, реклами, проведення виставок-продаж товарів і т.п.

2.2 Завдання для самостійного рішення з питань динаміки товарообороту

Задача 2.2.1

Проаналізувати динаміку товарообороту в діючих і порівняльних цінах. Для цього порахувати базові та ланцюгові темпи росту показників товарообороту; порівняти індекси інфляції і загальні індекси цін; розрахувати середні темпи росту показників товарообороту (формула 2.1.1). Відповісти на питання: що означає різниця в рівнях темпів росту товарообороту у діючих і порівняльних цінах? Заповнити таблицю 2.2.1.1, зробити висновки.

Таблиця 2.2.1.1 – Аналіз динаміки товарообороту

Показники	Базисний період	Перший рік	Другий рік	Третій рік	Четвертий рік	П'ятий рік
1. Товарооборот, тис. грн. - в діючих цінах; - в порівняльних цінах	5600 6000	6300 6200	7200 7000	8100 7900	9000 8950	10000 9990
2. Індекс інфляції (Інф)	1	1,01	1,1	1,022	1,028	1,014
3. Темпи росту, % - в діючих цінах в порівняльних цінах		6300:5600*100 6200:600*100				
4. Загальний індекс зміни цін по фірмі (Іт) (розраховується як середній індекс за групами товарів)		Приклад розрахунку (6300:5600): (6200:6000)= =1,088				

Задача 2.2.2

Проаналізувати розвиток підприємства в звітному році в порівнянні з планом та минулим роком, розрахувати темпи росту виконання плану (ст.5), темпи росту динаміки товарообороту в порівнянні з минулим роком (ст.8), абсолютні відхилення (ст.5,6). Оцінити зміни в структурі товарообороту м'ясо-молочної продукції, побудувати стовпчикову або кругову діаграму структури товарообороту за минулий і звітній роки. Результати розрахунків оформити в таблицю 2.2.2.1.

Таблиця 2.2.2.1 – Аналіз роздрібного товарообороту підприємства в звітному році в порівнянні з планом та минулим роком

Найменування товару (групи товарів)	Фактично минулий рік	Звітний рік			Відхилення		В % до минулого року
		План - замовлення	Фактично	В % до виконання плану	Від плану	Від минулого року	
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Товарооборот, тис. грн. в діючих цінах, у тому числі по групах товарів	9000	9950	10000				
М'ясо, ковбаси	4500	4000	4000				
Молоко	2200	2300	2300				
Сир	1300	1150	1100				
Сметана	1000	2500	2600				

Задача 2.2.3

Проаналізувати динаміку долі ринку підприємства у загальному товарообороті міста м'ясо-молочної продукції, оцінити масштаб підприємства, його конкурентоспроможність (рівень конкурентної позиції). Вихідні дані наведено в таблиці 2.2.3.1.

Таблиця 2.2.3.1 – Оцінка частки ринку торгової фірми в роздрібному товарообороті в цілому (або по окремих групах товарів)

Показники	Роки					
	Базовий	Перший	Другий	Третій	Четвертий	П'ятий
1	2	3	4	5	6	7
1. Чисельність населення, тис. люд.*	690,1	691,1	693,3	694,2	696,8	697,1
2. Роздрібний товарооборот населеного пункту в цілому млн. грн. в діючих цінах.*	890	922	975	1235	1721	2390
3. Роздрібний товарооборот населеного пункту в цілому млн. грн. в порівняльних цінах (з урахуванням інфляції);	890	Приклад* $922 \div \text{Инф} =$ $922 \div 1,01 = 912,9$				

Продовження таблиці 2.2.3.1

1	2	3	4	5	6	7
4.Роздрібний товарооборот торгової фірми, млн. грн в діючих цінах ¹⁾	5,6	6,3	7,2	8,1	9,0	10,0
5..Роздрібний товарооборот торгової фірми, млн. грн в порівняльних цінах (з урахуванням інфляції);	6,0	6,2	7,0	7,9	8,95	9,99
4.Ринкова частка торгової фірми в загальному товарообороті.						

¹⁾ Статистичні дані міста; показники пп.3,5 розраховуються за даними табл.2.2.1.1

Показник ринкової частки (**РЧ**) є ключовим для оцінки конкурентної позиції підприємства, що аналізується:

$$РЧ = \frac{V_{p.n.i}}{\sum V_i}, \quad (2.2.3.1)$$

де **РЧ** - показник ринкової частки

$V_{p.n.i}$ – обсяг реалізації певних видів продукції даного підприємства в порівняльних цінах ;

$\sum V_i$ – сумарний обсяг продаж даної групи товарів всіма організаціями, що діють на даному ринку порівняльних цінах .

Динамічний аналіз ринкової частки основних товарів за ряд років характеризує рівень конкурентоспроможності товарів. Необхідно назвати чинники зростання або зниження цього показника.

Задача 2.2.4

Оцінити інтенсивність конкуренції з продажу м'ясо-молочної продукції на основі даних попередньої задачі та даних таблиць 2.2.4.1 і 2.2.4.2.

Таблиця 2.2.4.1 – Інтенсивність конкуренції за рахунок темпу зростання ринку(ІК1)

Показники	Роки	
	Перший	Другий
1. Чисельність населення, тис. люд.*	696,8	697,1
2.Роздрібний товарооборот населеного пункту в цілому млн. грн. в порівняльних цінах (з урахуванням інфляції);	912,9	886,3
3. Інтенсивність конкуренції за рахунок темпу зростання ринку (ІК1)		
4. Рентабельність продукції	0,15	0,22
5.Інтенсивність конкуренції за рахунок рентабельності ринку		

Таблиця 2.2.4.2 - Розподіл ринкових часток між конкурентами:

Торгові фірми	А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К
Частка в загальному обсязі продаж	0,2	0,2	0,04	0,05	0,05	0,2	0,1	0,03	0,07	0,06

Показник інтенсивності конкуренції (**IK**) змінюється в межах [0;1], причому, якщо **IK** близький до 1, то конкуренція на ринку загострена.

Розрахунок показника інтенсивності конкуренції проводиться за наступними формулами:

а) Інтенсивність конкуренції (**IK1**) за рахунок темпу зростання ринку (T_p):

$$T_p = \frac{OP_n - OP_n}{OP_n} + 1, \quad (2.2.4.1)$$

де OP_n – обсяг ринку попереднього періоду, тис. грн.;

OP_n – обсяг ринку наступного періоду, тис. грн.

Якщо $T_p \geq 1,4$, то **IK1** = 0; якщо $T_p \leq 0,7$, то **IK1** = 1.

Якщо $0,7 < T_p < 1,4$, то:

$$IK1 = \frac{1,4 - T_p}{0,7}, \quad (2.2.4.2)$$

б) Інтенсивність конкуренції (**IK2**) за рахунок рентабельності ринку (**P**):

$$P = \frac{\Pi_p}{C}, \quad (2.2.4.3)$$

де **P** – рентабельність ринку;

Π_p – це середній прибуток конкурентів від реалізації продукції, тис. грн.;

C – собівартість реалізованої продукції конкурентів, тис. грн.

Таку інформацію можна одержати з офіційної звітності підприємств – конкурентів.

Якщо $P \leq 0$, то **IK2** = 1; якщо $P > 0$, то **IK2** = 1 – **P**;

в) Інтенсивність конкуренції (**IK3**) за рахунок розподілу ринкових часток між конкурентами:

$$IK3 = 1 - \frac{\sqrt{\frac{1}{K} \sum_{j=1}^K (D_i - D_{cp})^2}}{D_{cp}}, \quad (2.2.4.4)$$

де **IK3** – інтенсивність конкуренції;

K – число конкурентів на ринку;
 D – ринкова частка i -го конкурента;
 D_{cp} – середня ринкова доля.

Загальна інтенсивність конкуренції за рахунок вищезазначених факторів
 - ІК:

$$IK = \sqrt{IK1 * IK2 * IK3} \quad (2.2.4.5)$$

Задача 2.2.5

Проаналізувати структуру товарообороту за видами та формами обслуговування, відобразити структуру за допомогою стовпчикових, або кругових діаграм, заповнити таблицю 2.2.5.1, зробити висновки.

Таблиця 2.2.5.1 – Аналіз структури товарообороту за видами та формами обслуговування.

Структура товарообороту	Товарооборот минулого року		Товарооборот звітного року		Індекс зміни товарообороту
	Абсолютне значення, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне значення, тис. грн.	Питома вага, %	
1. Магазины	15125		17100		
2. Кіоски	-		600		
3. Торгові пункти інших торговельних фірм, або підприємств	-		400		
Разом (п. п.1,2, 3)		100		100	
4. Види обслуговувань:					
-самообслуговування					
-через прилавки	15125		18100		
- автомати	-		-		
(Разом п. 4)		100		100	
5. За формами продажу					
- грошові розрахунки	15100		10100		
- кредитні картки	25		8000		
- в кредит	-		-		
Разом (п. 5)		100		100	
6. За формою власності магазинів					
- власні	10125		13050		
- орендовані	5000		5050		
Разом (п. 6)		100		100	

Задача 2.2.6

Проаналізувати загальний і порівняльний обсяги товарообороту на основі даних таблиці 2.2.6, для цього внести відповідне корегування в обсяг роздрібного товарообороту (розрахувати товарооборот без обліку зміни в

складі торгової мережі). Розрахувати абсолютний приріст обсягу товарообороту, темпи росту товарообороту в порівнянні з попереднім роком, зробити висновки.

Таблиця 2.2.6.1 – Аналіз товарообороту у порівняльній мережі торгової фірми (у порівняльних цінах з урахуванням інфляції)

Показники	Перший (базовий)	Другий	Третій
Роздрібний товарооборот (разом), тис. грн.	15 000	22 000	25 000
без обліку зміни в складі торгової мережі			
знову відкритої і приєднаної торгової мережі		200	300
в торгівій мережі, що вибула		100	150
Абсолютний приріст обсягу товарообороту в порівнянні з попереднім роком, тис. грн.			
по загальному обсягу			
в тому числі по порівняльній торгівій мережі			
Темпи росту товарообороту в порівняльній торгівій мережі, %			
ланцюгові			
базові			

Задача 2.2.7

Проаналізувати як змінився товарооборот за рахунок: зміни цін, знов відкритої торгової мережі та мережі, що вибула. Для цього розрахувати: роздрібний товарооборот без обліку зміни в складі торгової мережі, роздрібний товарооборот у порівняльних цінах, абсолютний приріст товарообороту в порівнянні з попереднім роком у вартісному виразі, розрахунки навести в таблиці 2.2.7.1, зробити висновки.

Таблиця 2.2.7.1 – Аналіз товарообороту торгової фірми за рахунок зміни цін та складу торгової мережі

Показники	Перший (базовий)	Другий	Третій
Роздрібний товарооборот (разом) у діючих цінах, тис. грн.	15 000	24 200	30 000
Темпи росту товарообороту в порівняльній торгівій мережі, %			
ланцюгові			
базові			

Задача 2.2.8

Розрахувати товарооборот в базовому і звітному роках. Проаналізувати вплив асортиментних зрушень товарів по сортам на зміну товарообороту в цих періодах на основі даних в таблиці 2.2.8.1.

Для розрахунку асортиментних зрушень на зміну обсягу товарообороту можливо використати таблицю 2.2.8.2.

Таблиця 2.2.8.1 – Вихідні дані

Товари у натуральному виразі, кг	Роздрібна ціна за 1 кг	Кількість реалізованого товару		
		План	Факт	Відхилення
1	1,00	47	49	
2	0,80	39	47	
3	0,50	25	15	
Разом:	-	111	111	

Таблиця 2.2.8.2 – Аналіз структурних зрушень

Товарні групи товари сортам	Питома вага товару в загальному обсязі товарообороту, %		Кількість реалізованих товарів в натуральному виразі		Відхилення в натуральному виразі	Ціна одиниці товару	Величина впливу на розмір товарообороту
	Минулий рік	Звітний рік	Звітний рік	Звітний рік по структурі минулого			
1	2	3	4	5	6	7	8
				ітог ст.4* ст.2 : 100	ст.4 – ст.5		ст.6* ст.7
1							
2							
3							
Всього	100	100			0		

Задача 2.2.9

На основі даних задачі 2.2.8 (табл.2.2.8.1) проаналізувати вплив змін в структурі товарообороту на середню ціну товарів трьох сортів. Для цього потрібно: визначити товарооборот в грошовому виразі, структуру по натуральним показникам і процентні числа (це проміжний показник, який включає в себе показник структури за звітний і плановий період і показник планової ціни). Потім знайти різницю між процентним числом аналітичним і процентним числом плановим. Це дає можливість визначити відхилення в середній ціні.

Для визначення впливу змін в структурі товарообігу на середню ціну товарів трьох сортів слід скласти таблицю 2.2.9.1

Визначити середню ціну по плану і по факту можливо за формулою:

$$\bar{C} = \frac{\sum C_1 \cdot K}{\sum K}, \quad (2.2.9.1)$$

де C_1 – ціна за 1 кг;

K – кількість виробів даного типу.

Таблиця 2.2.9.1 – Аналіз впливу структурних зрушень на середню ціну товару

Товари	Ціна за 1 кг	Кількість		Товарообіг		Структура по натур.показникам		Процентні числа		Відхилення в структурі 8-7	Відхилення в середній ціні 10-9
		план	факт	План 2*3	Факт 2*4	План (с.3/Σ3) *100	Факт (с.4/Σ4) *100	План 2*7	Факт 2*8		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	1,00	47	49								
2	0,80	39	47								
3	0,50	25	15								
Разом:	-	111	111								

Задача 2.2.10

Проаналізувати сезонність продаж на основі даних таблиці 2.2.10.1 виконання плану замовлення і динаміки роздрібного товарообороту за рік, по кварталах. Встановити, наскільки ритмічно здійснюється реалізація в цілому по фірмі. Розрахунки оформити в таблиці 2.2.10.2 на основі формул 2.1.2.1 – 2.1.2.3

Таблиця 2.2.10.1 - Ритмічність товарообороту у діючих цінах, тис. грн.

Місяці і квартали	Фактично за минулий рік	Звітний рік			Відхилення		В % до минулого року
		план	факт	% виконання плану	Від плану	Від минулого року	
1	2	3	4	5	6	7	8
Січень	696	748	733				
Лютий	683	741	723				
Березень	725	770	838				
Всього за I квартал							
Квітень	761	799	791				
Травень	742	787	833				
Червень	754	796	880				

Продовження таблиці 2.2.10.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Разом за II квартал							
Разом за I півріччя							
Липень	744	790	823				
Серпень	740	781	820				
Вересень	746	792	831				
Разом за III квартал							
Разом за 9 місяців							
Жовтень	801	846	889				
Листопад	789	780	861				
Грудень	819	1320	978				
Разом за IV квартал							
Разом за II півріччя							
Всього за рік							

Визначити частку кожного кварталу, оформити у таблицю 2.2.10.2, побудувати графіки або діаграми

Таблиця 2.2.10.2 - Частка кожного кварталу у річному товарообороті торгової фірми

Квартали	Фактично за минулий рік	Звітний рік		Відхилення	
		план	факт	від плану	в порівнянні з минулим роком
I					
II					
III					
IV					
Всього за рік	100	100	100		

Задача 2.2.11

Проаналізувати вплив розміру торгової мережі, торгової площі, тривалості робочої зміни, кількості робочих днів в періоді на товарооборот, заповнити таблицю 2.2.11.1. Розрахунки факторного аналізу оформити в таблиці 2.2.11.2, яку скласти за зразком таблиці 2.1.3.2.

Таблиця 2.2.11.1 - Аналіз впливу торгівельної мережі на зміну товарообороту

Показники	База	Звіт	Абсолютне відхилення	Індекс зміни показника	Зміна товарообігу				Резерви зміни товарообороту
					За рахунок торгівельної площі, (S)	За рахунок кількості робочих днів	За рахунок тривалості робочого дня	Середньо-годинного виробітку на 1м ²	
1. Товарообіг, тис. грн..	9000	10000			x	x	x	x	
2. Торгівельна площа, тис. м ² , (S)	500	510				x	x	x	
3. Кількість робочих днів, (Д)	223	300			x		x	x	
4. Тривалість робочого дня (q), годин	8	14			x	x		x	
5. Середньогодинний виробіток на 1 м ² , (В)					x	x	x		

Задача 2.2.12

Проаналізувати забезпечення та використання товарних ресурсів на основі даних таблиці 2.2.12.1, для цього визначити роздрібний товарооборот, середньорічні залишки товарних запасів, Товарооборот, кількість оборотів і тривалість одного обороту в днях, результати занести до таблиці 2.2.12.2.

Факторний аналіз впливу показників товарного балансу на товарооборот відобразити в таблиці 2.2.12.3.

Проаналізувати вплив товарообіговості і середніх товарних запасів на зміну роздрібного товарообороту у звітному періоді у порівнянні з базовим. Результати розрахунків можливо оформити за зразком таблиці 2.1.3.3 (Аналіз впливу використання товарних ресурсів на зміни товарообороту).

Таблиця 2.2.12.1 – Вихідні дані

Показники	Факт минулого року	Звітний рік		Відхилення		Вплив	
		план	факт	Від плану	Від факта	На виконання плану	На динаміку товарообороту
1. Запаси на початок року	500	400	480	обчислити			
2. Надходження товарів	9000	9573	10000				
3. Інші вибуття	20	3	24				
4. Запаси на кінець року	480	470	456				
5. Роздрібна реалізація	Обчислити						

Методичні рекомендації до розв'язання.

Товарооборот (Т) розраховуємо за формулою:

$$T = Z^H + H - IB - Z^K, \quad (2.2.12.1)$$

де Z^H - запаси на початок року,

Н - надходження товарів,
 ІВ - інші вибуття,
 Z^k - запаси на кінець року

Середньорічні товарні запаси визначаються як проста середня:

$$Z = (Z^п + Z^к) / 2, \quad (2.2.12.2)$$

де Z - середньорічні товарні запаси;

$Z^п$ - запаси на початок року;

$Z^к$ - запаси на кінець року.

Кількість оборотів (n) оборотних засобів (товарів) дорівнює:

$$n = T / Z \quad (2.2.12.3)$$

Час обертання товарів $T_{дн}$ розраховуємо за формулою:

$$T_{дн} = Z * Д / T, \quad (2.2.12.4)$$

где Z – середньорічні товарні запаси,

$Д$ – кількість днів в періоді, (рік -360, квартал - 90, місяць - 30 днів)

T – товарооборот.

Всі розрахунки заносимо до таблиці 2.2.12. 2

Таблиця 2.2.12. 2 – Розрахункові показники

Показники	Факт минулого року	Звітний рік		Відхилення		Вплив	
		план	факт	Від плану	Від факту	На виконання плану	На динаміку товарообороту
1. Запаси на початок року	500	400	480	-80	-20	-80	-20
2. Надходження товарів	9000	9573	10000	-400	900	-400	900
3. Інші вибуття	20	3	24	4	-5	-4	5
4. Запаси на кінець року	480	470	490	20	-10	-20	10
5. Роздрібна реалізація							
6. Середньорічні товарні запаси							
7. Товарооборот							
8. Час обороту товарів, дн							
9. Кількість оборотів							

Вплив на динаміку товарообороту його елементів порахуємо за методом ланцюгових підстановок, фактор, що досліджується фіксується у першому корегуючому значенні на рівні факту, інші показники на рівні плану, потім поступово замінюємо планові показники на фактичні. Величина впливу розраховується у третьому стовпчику.

Таблиця 2.2.12. 3 – Розрахунок впливу показників товарного балансу на товарооборот.

Елементи товарного балансу	Коригуюче значення	Вплив елемента на зміну товарообороту
1. Запаси на початок року	$T' = Z^{н\phi} + H^{пл} - IB^{пл} - Z^{к\phi}$	$\Delta T (Z^H) = T' - T_{пл}$ Вплив змін запасів на початок фактичного і планового періодів
2. Надходження товарів	$T'' = Z^{н\phi} + H^{\phi} - IB^{пл} - Z^{к\phi}$	$\Delta T (H) = T'' - T'$ Вплив змін надходжень товарів
3. Інші вибуття	$T''' = Z^{н\phi} + H^{\phi} - IB^{\phi} - Z^{к\phi}$	$\Delta T (IB) = T''' - T''$ Вплив іншого вибуття товарів
4. Запаси на кінець року	$T^{IV} = Z^{\phi} + П^{\phi} - ПВ^{\phi} - Z^{к\phi}$	$\Delta T (Z^K) = T^{IV} - T'''$ Зміна товарообороту за рахунок нереалізованого товару

де $Z^{н\phi}$, $Z^{нпл}$ – запаси на початок періоду відповідно фактично та за планом;
 $Z^{к\phi}$, $Z^{кпл}$ – запаси на кінець періоду відповідно фактично та за планом;
 H^{ϕ} , $H^{пл}$ – надходження відповідно фактично та за планом;
 IB^{ϕ} , $IB^{пл}$ – інше вибуття відповідно фактично та за планом.

Можливе відхилення по товарним запасам визначаємо за методом відхилень:

$$\Delta Z^{можл} = Z^{\phi} - Z^{пл} * I^T, \quad (2.2.12.5)$$

де; $\Delta Z^{можл}$ – можливе відхилення;

Z^{ϕ} – фактичний рівень запасів ;

$Z^{пл}$ – плановий рівень запасів;

I^T – індекс товарообороту у фактичному періоді в порівнянні з планом

Для того, щоб зробити факторний аналіз товарообороту в залежності від зміни середніх запасів і товарообіговості окремо слід скористатися такою формулою:

Вплив середніх запасів на товарооборот:

$$\Delta T^{\bar{z}} = (\bar{z}^{\phi} - \bar{z}^{пл}) \cdot n^{пл}. \quad (2.2.12.6)$$

де $\Delta T^{\bar{z}}$ – зміна товарообороту за рахунок змін запасів;

\bar{z}^{ϕ} – запаси на фактичному рівні;

$\bar{z}^{пл}$ – запаси на плановому рівні;

$n^{пл}$ – запаси на фактичному рівні.

Вплив товарообіговості на товарооборот:

$$\Delta T^i = (n^{\phi} - n^{пл}) \cdot \bar{z}^{\phi}. \quad (2.2.12.7)$$

де ΔT^i – зміна товарообороту за рахунок кількості оборотів;

n^{ϕ} – кількість оборотів на фактичному рівні;

$n^{пл}$ – кількість оборотів на плановому рівні ;

\bar{z}^{ϕ} – запаси на фактичному рівні .

Загальне відхилення товарообороту як сума зміни товарообороту за рахунок змін запасів та зміни товарообороту за рахунок кількості оборотів:

$$\Delta T = \Delta \bar{T}^3 + \Delta T^n \quad (2.2.12.8)$$

Задача 2.2.13

Визначити товарооборот за попередній, плановий і фактичний періоди на основі даних таблиці 2.2.13.1. Зробити розрахунок впливу показників товарного балансу на товарооборот. Стівпчики 7, 8 в таблиці 2.2.13.1 заповнюються за зразком таблиці 2.2.12.3.

За допомогою факторного аналізу оцінити зміну товарообороту за звітний період в порівнянні з планом в залежності від змін товаробіговості і середніх запасів. Розрахункові показники заповнити в таблиці 2.2.13.2. Розрахунки факторного аналізу зробіть в таблиці 2.2.13.3 (за зразком таблиці 2.1.3.3)

Таблиця 2.2.13.1 – Вихідні дані та розрахунок впливу показників товарного балансу на товарооборот

Показники	Фактичні значення за попередній рік (база)	Звітний рік		Відхилення		Вплив		Темп росту, %	
		План	Факт звітного періоду	від плану к.4-к.3	від факту к.4-к.2	На виконання плану по товарообороту	На динаміку (фактичного) товарообороту	виконання плану к.4/к.2	динаміки к.4/к.3
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Запаси на початок року (З п.р.)	466	450	481						
Надходження товарів (Н)	9055	9551	9998						
Інше вибуття (ІВ)	12	3	7						
Запаси на кінець року (Зк.р.)	481	470	496						
Товарооборот (Т)									

Таблиця 2.2.13.2 – Розрахунок показників товаробіговості і середніх

Показники	Фактичні значення за попередній рік	Звітний рік		Відхилення факту від плану
		план	факт	
Середній рівень запасів ($\bar{З}$)				
Товарооборот (T)				
Товарооборот (n)				
Тривалість обороту $T_{дн}$				

запасів

Результати аналізу впливу використання товарних ресурсів на зміни товарообороту відобразити за зразком таблиці 2.1.3.3.

Задача 2.2.14

Проаналізувати рівень забезпеченості товарообороту підприємства товарними ресурсами і ефективність їх використання виходячи з наведених даних в таблиці 2.2.14.1.

Проаналізувати фактори товарного балансу, які впливають на зміну товарообороту (за схемою аналізу наведеної в таблиці 2.2.12.3), скласти таблицю 2.2.14.2.

Таблиця 2.2.14.1 – Вихідні дані

Показники	Період	
	базисний	звітний
Запаси товарів на початок періоду	4500	3200
Надходження товару	18300	19100
Інше вибуття	20	25
Запаси товарів на кінець періоду	3200	2750

Методичні рекомендації до розв'язання.

Визначити товарооборот.

Визначити показники ефективності використання товарних ресурсів.

1. Основним показником оцінки ефективності використання товарних ресурсів є обсяг товарообороту на 1 гривню товарних ресурсів ($E_{тов}$), який визначають за формулою (2.1.3.5):

$$E_{тов} = \frac{T}{З_n + H - З_k},$$

де $E_{тов}$ - показує, скільки гривень товарообороту припадає на кожен гривню товарних ресурсів.

2.Зворотний показник ефективності використання товарних ресурсів, тобто обсяг товарних ресурсів на одну гривню роздрібного товарообороту:

$$З_1 = \frac{З_n + H - З_k}{T}$$

3.Частка іншого вибуття товарів в товарних ресурсах.

4. Частка іншого вибуття товарів в обсязі товарообороту.

Результати і висновки оформити в таблицю (скласти самостійно)

Факторний аналіз впливу елементів товарного балансу на товарооборот зробити за зразком таблиці 2.2.12.3.

Задача 2.2.15

Проаналізувати забезпеченість торгової фірми товарними ресурсами в залежності від товарообороту і терміну реалізації товарів. Вихідні дані задачі 2.2.14.

Методичні рекомендації до розв'язання.

Визначити товарооборот.

Вплив на розмір товарних запасів змін обсягу товарообороту (ΔZ_T) визначається методом ланцюгових підстановок з використанням наступної моделі:

$$\Delta Z_T = \frac{(T_1 - T_0) \cdot T_{\text{дн}0}}{D}, \quad (2.2.15.1)$$

де ΔZ_T -

T_1, T_0 – відповідно, обсяг товарообороту в звітному і базисному періодах;

$T_{\text{дн}0}$ – період обороту товарних запасів в днях відповідно в звітному і базисному періодах;

D - тривалість періоду, днів (365 за рік).

Вплив на розмір товарних запасів терміну реалізації товарів:

$$\Delta Z_{\text{дн}} = \frac{(T_{\text{дн}1} - T_{\text{дн}0}) \cdot T_1}{D} \quad (2.2.15.2)$$

де T_1, T_0 – відповідно, обсяг товарообороту в звітному і базисному періодах;

$T_{\text{дн}1}, T_{\text{дн}0}$ – період обороту товарних запасів в днях відповідно в звітному і базисному періодах;

D – тривалість періоду, днів (365 за рік).

Факторний аналіз впливу елементів товарного балансу на товарооборот зробити за зразком таблиці 2.2.12.3.

Задача 2.2.16

Зробити аналіз товарообіговості (визначити кількість оборотів товарних запасів, Товарооборот в днях), визначити вплив на динаміку середньої товарообіговості зміни структури товарообороту окремих товарних груп виходячи з наведених даних в таблиці 2.2.16.1

Товари	Товарні запаси на початок періоду		Товарні запаси на кінець періоду		Надходження товарів		Інше вибуття товарів		Товарооборот	
	база	звіт	база	звіт	база	звіт	база	звіт	база	звіт
А	4500	3200	3200	2750	1830	1910	15	8		
Б	5300	5350	4900	3790	2000	2300	20	25		
В	6150	6000	5400	5320	2780	3265	33	40		

Таблиця 2.2.16.1 – Вихідні дані

Товарооборот в днях (час обертання товарів) визначають на основі даних про середні товарні запаси ($Z_{\text{сер}}$) і товарооборот (T) за формулою:

$$T_{\text{дн}} = \frac{Z_{\text{ср}} \cdot D}{T}, \quad (2.2.16.1)$$

де $T_{\text{дн}}$ – Товарооборот в днях;

D – кількість днів періоду (рік – 360 днів, квартал – 90 і місяць – 30 днів);

$Z_{\text{ср}}$ – середні товарні запаси.

Вплив факторів на динаміку середньої товарообіговості зміни структури товарообороту окремих товарних груп можна виміряти методом ланцюгових підстановок. Для цього слід скласти наступну таблицю 2.2.16.2.

Таблиця 2.2.16.2 – Аналіз впливу структурних зрушень товарообороту на середній рівень товарообіговості

Товари	Фактична питома вага в роздрібному товарообороті, %			Фактична Товарооборот в днях				Перерахунок фактичної структури товарообороту звітного року на обіговість товарів минулого року	Середня товарообіговість в днях при структурі товарообороту звітного року і товарообіговості минулого року
	Минулий рік	Звітний рік	Зміна в динаміці	Минулий рік	Звітний рік	Зміна в динаміці			
						Прискорення (-)	Уповільнення (+)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9 = 3*5	10=Σ9:100
А	57	49							Х
Б	13	18							Х
В	30	33							Х
Всього	100	100							

Задача 2.2.17

Проаналізувати рівень забезпеченості товарообігу підприємства товарними ресурсами і ефективність їх використання виходячи з наведених даних таблиці 2.2.17.1.

Таблиця 2.2.17.1 – Вихідні дані

Показники	Період	
	базисний	звітний
Запаси товарів на початок періоду	3600	2850
Надходження товару	27800	32650
Інше вибуття	33	40
Запаси товарів на кінець періоду	2850	3320

Методичні рекомендації до розв'язання.

- 1) Скласти формулу торгового балансу, на її основі визначити товарооборот;
- 2) На основі методу відхилень визначити вплив товарних запасів на товарооборот і скласти таблицю 2.2.17.2 .

Таблиця 2.2.17.2 – Аналіз впливу товарних запасів на товарооборот

Показники	Період		Відхилення	Вплив
	базисний	звітний		
Запаси товарів на початок періоду				
Надходження товару				
Інше вибуття				
Запаси товарів на кінець періоду				

3) Розрахувати показники ефективності використання товарних запасів: товарообіговість; питомий товарообіг на 1 грн. товарних запасів. Скласти таблицю 2.2.17.3 самостійно.

Задача 2.2.18

Проаналізувати ефективність використання основних засобів торговельного підприємства і зробити відповідні висновки виходячи з наведених даних таблиці 2.2.18.1.

Таблиця 2.2.18 – Вихідні дані

Показники	Період	
	базисний	звітний
Товарооборот (Чистий дохід), тис.грн.	260150	370000
Чистий прибуток, тис.грн.	1050	1520
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	470	413
Торгова площа, м ²	150	145
Чиста рентабельність		

Крім звичайних показників використання основних засобів (фондовіддачі), визначити питомий товарообіг на одиницю торгової площі, скласти таблицю 2.2.18.2 самостійно.

Задача 2.2.19

Проаналізувати динаміку обіговості оборотних засобів торгової фірми в цілому і по видам оборотних засобів, зробити відповідні висновки на основі наведених даних 2.2.19.1, розрахунки оформити в самостійно складену таблицю 2.2.19.2.

Таблиця 2.2.19.1 – Вихідні дані

Показники	Період	
	базисний	Звітний
1. Товарооборот, тис.грн.	12530	12910
2. Середньорічні залишки обігових засобів, тис.грн.:		
всього	7610	7424
у тому числі матеріальні, з них:		
товари	3210	3158

Продовження таблиці 2.2.19.1

Показники	Період	
	базисний	Звітний
грошові засоби, розрахунки та інші активи	4181	4146
з них дебіторська заборгованість	248	234
3. Кількість днів в періоді	360	360

Задача 2.2.20

Проаналізувати вплив змін на товарооборот продуктивності праці, складу робітників підприємства торгівлі на основі наведених даних таблиці 2.2.20.1. Розрахунки оформити в самостійно складену таблицю 2.2.20.2.

Таблиця 2.2.20.1 – Вихідні дані

Показники	Період	
	базисний	звітний
Роздрібна торгівля	9000	10000
Середньоспискова чисельність робітників:		
всього	1240	1262
у т.ч. оперативних робітників	996	994
з них продавців	928	925

Задача 2.2.21

Розрахувати товарооборот на основі даних таблиці 2.2.21.1.

Проаналізувати виконання плану товарообороту (таблиця 2.2.21.2) і визначити вплив на його обсяг: зміни середньоспискової чисельності робітників, фонду часу робітника в днях (середньої кількості днів, відпрацьованих одним робітником за рік), денного фонду часу робітника (середньої кількості годин відпрацьованих одним робітником за день), середньогодинного виробітку одного робітника,

Таблиця 2.2.21.1 – Вихідні дані

Показники	План	Факт
1. Середньоспискова чисельність робітників	120	110
2. Середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником за рік	220	231
3. Середня кількість годин, відпрацьованих одним робітником за день	8,1	7,6
4. Середньогодинний виробіток одного робітника, грн./люд-год.	47,5	46,4

Обсяг товарообороту розрахуємо за формулою:

$$\bar{O} = \bar{\chi} * \bar{A} * q * \hat{A}_1^{\div \hat{a}\bar{n}}, \quad (2.2.21.1)$$

$\bar{\chi}$ - середньоспискова чисельності робітників,
 \bar{D} - середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником за рік,
 q - середня кількість годин, відпрацьованих одним робітником за день,
 $B_1^{час}$ - середньогодинний виробіток одного робітника, грн.

Таблиця 2.2.21.2 – Аналіз виконання плану товарообороту в залежності від трудових показників

Показники	План	Факт	Відхилення	Індекс
1. Середньоспискова чисельності робітників				
2. Середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником за рік				
3. Середня кількість годин, відпрацьованих одним робітником за день				
4. Середньогодинний виробіток одного робітника, грн.				
5.Товарооборот, грн.				

Таблиця 2.2.21.3 – Розрахунок впливу на обсяг товарообороту виконання плану трудових показників за допомогою метода абсолютних різниць

Показник	Розрахунок впливу на обсяг товарообороту трудових показників	Величина впливу на обсяг товарообігу
χ	$\Delta T^{\chi} = \Delta \bar{\chi} * \bar{D}^{nl} * q^{nl} * B_1^{час, nl}$ вплив зміни чисельності робітників	
D	$\Delta T^D = \bar{\chi}^{\phi} * \Delta \bar{D} * q^{nl} * B_1^{час, nl}$ вплив зміни фонду робочого часу	
q	$\Delta T^q = \bar{\chi}^{\phi} * \bar{D}^{\phi} * \Delta q * B_1^{час, nl}$ вплив тривалості робочої зміни	
B	$\Delta T^B = \bar{\chi}^{\phi} * \bar{D}^{\phi} * q^{\phi} * \Delta B_1^{час}$ вплив годинного виробітку	
Перевірка		

3. АНАЛІЗ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Суть та склад товарних запасів торговельного підприємства

Забезпечення безперервності процесу реалізації товарів та обслуговування покупців потребує створення на торговельному підприємстві певного обсягу товарних запасів.

Товарний запас являє собою масу товарів, призначену для наступного продажу, що знаходиться в сфері обігу в процесі переміщення від виробництва до споживача. В процесі переміщення товарні запаси сфери обігу набувають різних форм, що наочно відображено на рисунку 3.1.1.

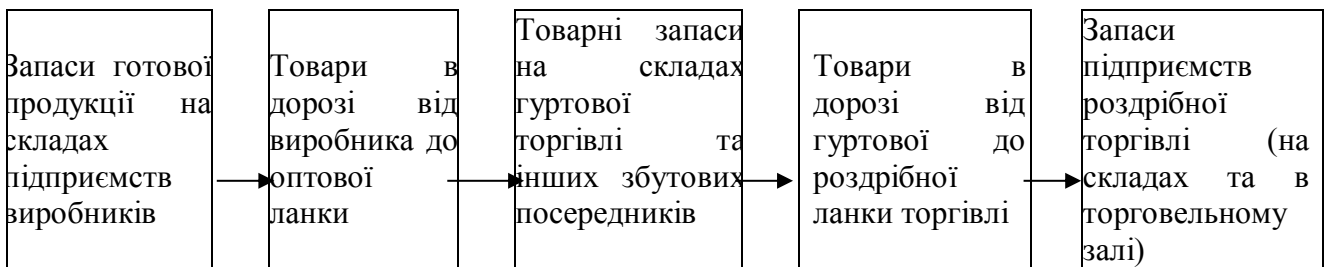

Рисунок 3.1.1 - Форми товарних запасів сфери обігу

Необхідність утворення товарних запасів обумовлена такими причинами:

1. Невідповідністю ритму споживання (реалізації) та виробництва товарів.
2. Сезонністю виробництва та споживання окремих видів товарів.
3. Нерівномірністю розміщення виробництва і районів споживання товарів.
4. Необхідністю перетворення виробничого асортименту в торговий.
5. Необхідністю утворення страхових резервів для згладжування можливих непередбачених коливань в попиті та пропозиції товарів, обумовлених різними факторами.

Для характеристики стану, процесів утворення та розробки стратегії управління товарні запаси торговельних підприємств класифікують за наступними ознаками:

I. За призначенням запасів:

- 1) запаси поточного зберігання – складають головну частину всіх товарних запасів (приблизно 80-85% всієї суми запасів) і призначені для безперервного продажу товарів.
- 2) товарні запаси сезонного зберігання – необхідні для формування торгової пропозиції в періоди сезонних змін попиту чи

пропозиції (виробництва) товарів (овочі, шкільна форма, ялинкові прикраси, інше).

3) товарні запаси дострокового завозу – мають забезпечувати нормальний рівень торгівлі протягом періоду між завозами товарів у віддалених та високогірних районах, зв'язок з якими підтримується лише певний період.

4) товарні запаси цільового призначення – створюються за розпорядженням органів влади для виконання певних цілей, не пов'язаних із поточною господарською діяльністю підприємств (для забезпечення мережі дитячих закладів, об'єктів охорони здоров'я, інвалідів, для видачі товарних вигащів по лотереях тощо).

II Залежно від місця формування товарні запаси підрозділяють на групи:

- 1) товарні запаси роздрібної торгівлі;
- 2) товарні запаси роздрібних підприємств;
- 3) запаси товарів у дорозі.

III. Залежно від асортиментної структури запасів (споживчого призначення).

Класифікація запасів за товарними групами дозволяє охарактеризувати їх склад та служить основою для оцінки забезпечення ними товарообороту підприємства, як за загальним обсягом, так і за асортиментною структурою.

IV. Залежно від регулярності поповнення (надходжень та витрат) товарних запасів.

Такий підхід до оцінки товарних запасів обумовлює необхідність виділення:

- запасів товарів регулярного поновлення та витрат;
- запасів товарів регулярного поновлення, але сезонного використання;
- запасів сезонного формування та регулярного використання;
- запасів періодичного поновлення.

V. Залежно від попиту на споживчі товари:

- 1) запаси, що відповідають попиту;
- 2) запаси, що не відповідають попиту:
 - неходові;
 - залежані;
 - завезені понад норму.

VI. Залежно від чутливості до зміни товарообороту підприємства.

Залежно від чутливості до зміни товарообороту підприємства товарні запаси можуть з певною мірою умовності бути представлені двома частинами:

- умовно-змінна, розмір якої обумовлюється розміром та динамікою товарообороту підприємства;
- умовно-постійна, розмір якої не залежить від зміни товарообороту підприємства.

Критерії класифікації запасів, види торгівлі відображено в таблиці 3.1.1.

Таблиця 3.1.1 – Класифікація товарних запасів

Критерій класифікації	Види товарних запасів	Особливі риси
<i>За призначенням запасів</i>	запаси поточного зберігання	складають головну частину всіх товарних запасів і призначені для безперервного продажу товарів.
	товарні запаси сезонного зберігання	необхідні для формування торгової пропозиції в періоді сезонних змін попиту
	товарні запаси дострокового завозу	мають забезпечувати нормальний рівень торгівлі між заводами товарів протягом довгострокового періоду (з виключних причин) .
	товарні запаси цільового призначення	створюються за розпорядженням органів влади для виконання певних цілей, не пов'язаних із поточною господарською діяльністю.
<i>Залежно від місця формування</i>	товарні запаси оптової торгівлі	
	товарні запаси роздрібних підприємств	
	запаси товарів у дорозі	
<i>Залежно від асортиментної структури запасів (споживчого призначення).</i>	Класифікація запасів за товарними групами	основа для оцінки забезпечення запасами товарообороту підприємства
<i>Залежно від регулярності поповнення товарних запасів</i>	товарів регулярного поновлення та витрат	
	запасів товарів регулярного поновлення, але сезонного використання;	
	запасів сезонного формування та регулярного використання	
	запасів періодичного поновлення	
	запаси, що відповідають попитові	
	запаси, що не відповідають попитові	неходові; залежані; завезені понад норм.
<i>Залежно від чутливості до зміни товарообороту підприємства</i>	умовно-змінна,	розмір якої обумовлюється розміром та динамікою товарообороту підприємства
	умовно-постійна,	розмір якої не залежить від зміни товарообороту підприємства.
<i>Залежно від моменту та характеру оцінки</i>	початкові товарні залишки	
	середні товарні запаси	
	планові товарні запаси.	
<i>Залежно від відповідності нормативу</i>	запаси в межах нормативу	
	понаднормативні	призводить до “заморожування” оборотних коштів підприємства, зростання втрат та витрат обігу, зниження ефективності використання матеріальних ресурсів.
	обсяг запасів менший за нормативну величину	недостатній обсяг товарних запасів призводить до порушення ритму продажу, неотримання належного обсягу товарообороту та прибутку підприємства, формування незадоволеного попиту населення.

VII. Залежно від моменту та характеру оцінки:

- початкові товарні залишки;

- вихідні товарні залишки
- середні товарні запаси;
- планові товарні запаси.

VIII. Залежно від відповідності нормативу.

Щодо встановленого нормативу виділяють запаси в межах нормативу та понаднормативні. Необхідність нормування як однієї з функцій управління запасами обумовлена тим, що недостатній обсяг товарних запасів (менший за нормативну величину) призводить до порушення ритму продажу, неотримання належного обсягу товарообороту та прибутку підприємства, формування незадоволеного попиту населення.

Наявність запасів у розмірах, що перевищують норматив, призводить до “заморожування” оборотних коштів підприємства, зростання втрат та витрат обігу, зниження ефективності використання матеріальних ресурсів.

Оцінка розмірів запасів з позиції дотримання нормативу необхідна для обґрунтованої оцінки ефективності комерційної діяльності підприємства, його стратегії й тактики у формуванні та управлінні товарними запасами.

3.2 Показники, що характеризують стан товарних запасів торговельного підприємства

Для обліку, аналізу та планування товарних запасів використовуються різні показники вимірювання – абсолютні (в натуральних чи вартісних одиницях), відносні (в днях, разях, відсотках до товарообороту) (рис.3.2.1)

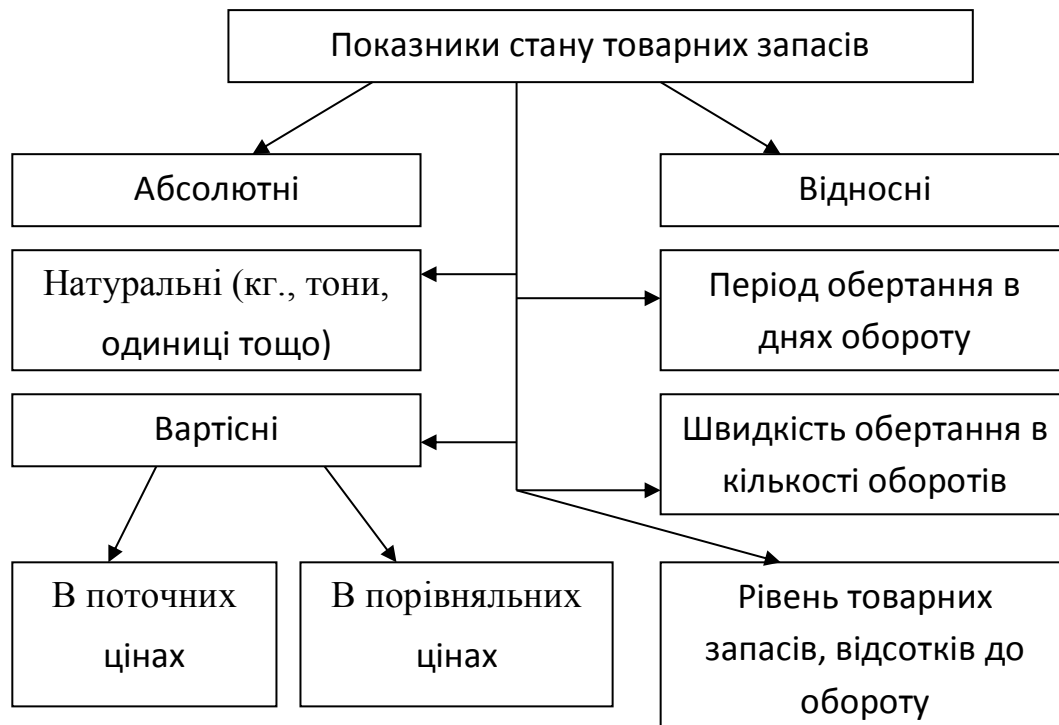

Рисунок 3.2.1 - Показники, що характеризують стан товарних запасів підприємства

Для оцінки забезпеченості товарообороту товарними запасами використовують показник рівня товарних запасів у днях обороту. Він визначається:

$$P_3^{\text{дн}} = \frac{З \times K}{T}, \quad (3.2.1)$$

де: $P_3^{\text{дн}}$ - рівень товарних запасів в днях обороту, днів;

$З$ – абсолютна величина товарного запасу на даний період, грн.;

T - товарооборот підприємства за даний період грн.;

$Д$ - кількість днів в періоді, дні.

Рівень товарних запасів в днях обороту обчислюється та аналізується як в цілому по підприємству, так і за окремими товарами та товарними групами, а також за окремими періодами року.

Співвідношення середнього розміру товарних запасів з одноденним обсягом товарообороту підприємства визначає тривалість перебування товарів у сфері обертання або час товарного обороту .

Час товарного обороту – це період, за який товар проходить увесь

шлях від виробництва до кінцевого споживача. Цей шлях складається з часу переміщення товару від робітника до складів оптової чи роздрібною торгівлі, часу перебування на складах і перетворення виробничого асортименту в торговельний, та часу, необхідного для роздрібного продажу товарів.

Час товарного обороту вимірюється за певний період. Різниця між показниками, рівень товарних запасів (у днях обороту) та період товарного обороту (також у днях обороту) у тому, що для оцінки першого з них використовуються дані про наявність товарних запасів на будь-який конкретний момент, а для другого – використовується інформація про середній розмір товарних запасів за будь-який період.

Розрахунок середнього розміру товарних запасів ведеться по середній арифметичній або по середній хронологічній з використанням наступної формули:

$$\overline{TЗ} = \frac{\frac{TЗ_0}{2} + \frac{TЗ_1}{2} + \frac{TЗ_2}{2} + \dots + \frac{TЗ_n}{2}}{r - 1}, \quad (3.2.2)$$

де: $TЗ_0, TЗ_1, TЗ_2, TЗ_n$ - товарні запаси на визначену дату (момент оцінки);

r – кількість спостережень за станом запасів.

Для оцінки часу обігу товарів використовуються наступні формули:

Час обороту товарів у днях ($T^{дн}$) розраховуємо за формулою:

$$T^{дн} = 3 * Д / T, \quad (3.2.3)$$

де 3 – середньорічні товарні запаси,

$Д$ – кількість днів в періоді, (рік - 360, квартал - 90, місяць - 30 днів),

T – товарооборот,

$$\text{або } T^{дн} = \frac{\bar{3}}{O_T}, \quad (3.2.4)$$

де O_T – одноденний товарооборот.

Кількість оборотів (n) оборотних засобів (товарів) дорівнює:

$$n = T / 3, \quad (3.2.5)$$

Час обороту товарів показує тривалість перебування товарів у вигляді товарного запасу, характеризує час, необхідний для його повного оновлення. Швидкість обертання вказує, скільки разів на протязі року (кварталу) поновлюється товарний запас.

3.3 Фактори, що визначають розмір та швидкість обороту товарних запасів

Фактори, що визначають розміри товарних запасів можна поділити на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх факторів належать:

- кон'юнктура споживчого ринку;
- рівномірність та сталість споживання товарів;
- ритмічність виробництва окремих товарів;
- стан конкуренції на ринку товарних ресурсів;
- добросовісність постачальників, стан дисципліни поставок;
- рівень інфляційних очікувань.

Внутрішні фактори:

- місцезнаходження торговельного підприємства;
- обсяг товарообороту;
- спеціалізація підприємства та структура товарообороту;
- організація та частота завою товарів;
- площа торговельного залу та форма обслуговування покупців;

- стан складського господарства;
- фінансовий стан підприємства;
- організація комерційної роботи.

3.4 Методика аналізу товарних запасів

3.4.1 Джерела отримання інформації для аналізу товарних запасів.

Ефективність механізму управління товарними запасами переважно залежить від якісного рівня аналітичної роботи, глибини економічного аналізу, обґрунтованості його висновків.

Аналіз товарних запасів має бути направлений *на виявлення резервів прискорення обіговості товарів, раціонального їх використання*. Для цього необхідно вивчити:

- динаміку товарних запасів;
- фактори, що визначають їх розвиток;
- асортиментну структуру та товарообіговість запасів;
- оцінити ефективність роботи з управління товарними запасами;
- оцінити вплив товарних запасів на діяльність торговельного підприємства.

Вихідними даними для аналізу товарних запасів є показники статистичної та бухгалтерської звітності, матеріали спостережень, вибіркового обстеження, одночасного обліку, результати уцінки. Перелік основних джерел отримання інформації для аналізу товарних запасів наведено у таблиці 3.4.1.1

Таблиця 3.4.1.1 - Джерела отримання інформації для аналізу товарних запасів

Найменування показників	Звітна форма
1. Дані про обсяг та структуру товарних запасів та товарооборот підприємства.	Форма № 3 – торг (скорочена) «Звіт про надходження, продаж та залишок товарів» Форма № 3 – торг «Звіт про надходження, продаж та залишок товарів» Товарно-грошові звіти матеріально-відповідальних осіб Матеріали планових та позапланових інвентаризацій Дані контрольно-асортиментних пунктів Матеріали вибіркового обстеження
2. Дані про розміщення товарних запасів.	Товарно-грошові звіти матеріально-відповідальних осіб Матеріали планових та позапланових інвентаризацій Матеріали вибіркового обстеження

Продовження таблиці 3.4.1.1

Найменування показників	Звітна форма
3. Дані про загальний обсяг товарних запасів, величину витрат на залишок товарів.	Форма №1 «Баланс» Оборотна відомість по рахунку № 28 «Товари» та № 92, 93, 94 «Витрати обігу», на позабалансовому рахунку 023 «Товарно-матеріальні цінності, прийняті на відповідальне зберігання»
4. Нормативи товарних запасів.	Затверджені норми запасів (на рівні підприємства)
5. Дані про наявність та пересування неходових та залежалих товарів.	Матеріали одночасного обліку неходових та залежалих товарів. Матеріали інвентаризації, вибіркового спостережень
6. Дані про уцінку та пересування знецінених товарів.	Форма № 3-а уцінка «Звіт про використання коштів на уцінку товарів та про розпродаж за зниженими цінами Акти переоцінок товарних запасів

3.4.2 Аналіз товарних запасів у динаміці

Вивчення товарних запасів в динаміці має за мету виявити основні закономірності їх розвитку, оцінити співвідношення, що склалися між зміною запасів та товарооборотом, визначити забезпеченість товарообороту товарною масою. Для вивчення динаміки товарних запасів аналізують динамічний ряд фактичних залишків товарних запасів в фактичних та порівняльних цінах (при наявності відповідної інформації та в натуральних показниках), розраховують абсолютні та відносні зміни розміру товарних запасів. Результати можливо відобразити в наступній таблиці 3.4.2.1.

Таблиця 3.4.2.1 – Аналіз динаміки товарних запасів

Найменування статей	На початок періоду (база)		На кінець періоду (база)		На кінець періоду (звіт)	
	Абсолютні величини	Відносні величини (частка в оборотних активах)	Абсолютні величини	Відносні величини (частка в оборотних активах)	Абсолютні величини	Відносні величини (частка в оборотних активах)
1	2	3	4	5	6	7
Оборотні активи						
Товарні запаси у діючих цінах тис. грн.						
Товарні запаси у порівняльних цінах, тис. грн.		x		x		x

Продовження таблиці 3.4.2.1

1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт переоцінки товарів		x		x		x
Товарні запаси, тис. грн.. за видами... ..		Частка загальній сумі товарів		Частка загальній сумі товарів		Частка загальній сумі товарів
Відхилення товарних запасів у порівнянні з початком періоду по базі, тис. грн.	x	x		x		x
Темпи росту товарних запасів у порівнянні з початком періоду по базі, %	100 %	x		x		x

Для поглиблення висновків про динаміку товарних запасів використовують такі додаткові показники, як:

- коефіцієнти випередження (відставання), що характеризують співвідношення темпів росту товарних запасів та товарообороту (ці коефіцієнти більш наглядно характеризують напрямок розвитку товарних запасів: їх зріст, зниження, стабілізацію відносно товарообороту);
- товарні запаси в розрахунку на 1 грн. товарообороту (що характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів);
- середньорічні темпи росту (зниження) товарних запасів та товарообороту (що відображають зміни (в середньому за рік) цих показників);
- рівень товарних запасів у відсотках до товарообороту.

Додаткові показники наведено в таблиці 3.4.2.2.

Таблиця 3.4.2.2 – Аналіз динаміки товарних запасів та товарообороту

Показники	Перший (базовий період)	Другий	Третій	Четвертий
1	2	3	4	5
Чистий дохід (товарооборот), тис. грн.				
Темпи росту товарообороту, ланцюгові, %				
Середні запаси товарів, тис. грн.				
Темпи росту				

товарів, ланцюгові, %				
--------------------------	--	--	--	--

Продовження таблиці 3.4.2.2

1	2	3	4	5
Співвідношення темпів росту товарних запасів та товарообороту (Кс)				
Товарні запаси в розрахунку на 1 грн. товарообороту (Е)				
Середньорічні темпи росту (зниження) товарообороту, %				
Середньорічні темпи росту (зниження) товарних запасів, %				

В практиці управління запасами найбільш раціональним прийнято вважати співвідношення між середніми темпами росту товарних запасів та товарообороту. Середні темпи росту цих показників за ряд періодів визначаються як середня геометрична.

В умовах дефіцитності окремих товарів темпи приросту товарних запасів можуть дорівнювати темпам приросту товарообороту, а то й перевищувати їх до моменту накопичення товарної маси в межах встановленого нормативу. Зростання товарних запасів на 1 грн. товарообороту може бути виправдане лише тоді, коли фактичний обсяг запасів відповідатиме встановленому нормативу та темпи приросту товарообороту випереджатимуть аналогічні показники запасів.

3.4.3 Аналіз факторів, що впливають на зміну товарних запасів

Важливим завданням аналізу є вивчення впливу факторів, що визначають стан та динаміку товарних запасів. Такий аналіз необхідний для того, щоб забезпечити раціональне формування та використання запасів. Вивчення впливу окремих факторів дозволяє також виявити можливості удосконалення управління товарними запасами, визначити резерви покращення постачання населення та скорочення витрат на утримання запасів.

Вплив на розмір товарних запасів (ΔZ) змін обсягу товарообороту і терміну реалізації товарів визначається методом ланцюгових підстановок з використанням наступних моделей:

вплив на розмір товарних запасів змін обсягу товарообороту (ΔZ_T) визначається з використанням наступної моделі:

$$\Delta Z_T = \frac{(T_1 - T_0) \cdot T_{\text{дн}O}}{D}, \quad (3.4.3.1)$$

вплив на розмір товарних запасів терміну реалізації товарів ($\Delta Z_{\text{дн}}$) наступним чином:

$$\Delta Z_{\text{дн}} = \frac{(T_{\text{дн}1} - T_{\text{дн}O}) \cdot T_1}{D}, \quad (3.4.3.2)$$

де T_1, T_0 – відповідно, обсяг товарообороту в звітному і базисному періодах; $T_{\text{дн}1}, T_{\text{дн}O}$ – період обороту товарних запасів в днях відповідно в звітному і базисному періодах;

D – тривалість періоду, днів (365 за рік).

Результати розрахунків впливу використання товарних запасів можливо навести у наступній таблиці 3.4.3.1.

Таблиця 3.4.3.1 – Аналіз динаміки товарних запасів в залежності від змін товарообороту та терміну реалізації

Показники	Перший (базовий період)	Другий	Відхилення	Темпи росту, %
Чистий дохід (товарооборот), тис. грн.				
Середні запаси товарів, тис. грн.				
Кількість оборотів (n) ($n = T / Z$)				
Час обертання товарів, днів ($T_{\text{дн}} = Z * D / T$)				
Вплив на розмір товарних запасів змін обсягу товарообороту (ΔZ_T)				X
Вплив на розмір товарних запасів терміну реалізації товарів ($\Delta Z_{\text{дн}}$)				X

Кількісна оцінка впливу інших факторів може бути проведена на основі побудови кореляційно-регресійних моделей.

Вплив на обсяг товарних запасів змін в структурі товарообороту може бути оцінено за допомогою методу процентних чисел. Необхідною умовою застосування цього методу є наявність інформації про асортиментну структуру товарообороту окремих груп товарів.

Середня обіговість у днях залежить від змін структури товарообороту, питомої ваги кожного виду товару у звітному періоді в порівнянні з базовим. Обіговість кожного виду товару в минулому році перераховується на структуру товарообороту у фактичному (звітному) періоді.

Розрахунки впливу змін товарообороту на середню обіговість можливо навести у наступній таблиці 3.4.3.2.

Таблиця 3.4.3.2 – Аналіз впливу на динаміку середньої товарообіговості зміни структури товарообороту і часу обертання окремих товарних груп

Говарні групи товари	Фактична питома вага в роздрібному товарообороті, %			Фактична товарообіговість в днях				Перерахунок фактичної структури товарообороту звітного року обіговість товарів минулого року	Середня товарообіговість в днях при структурі товарообороту звітного року і товарообіговості минулого року
	минулий рік	звітний рік	зміна в динаміці	минулий рік	звітний рік	зміна в динаміці			
						рискорення (-)	повільнення (+)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9 = 3*5	10 = $\sum 9:100$
А									*
Б									*
В									*
...									*
Всього									

Фактори, що негативно впливають на обсяг товарних запасів, потребують більш позитивного вивчення для прийняття своєчасних заходів щодо нормалізації ситуації. Наприклад, **при уповільненні періоду обороту товарних запасів необхідно більш детально вивчити причини, які могли це обумовити:**

нерівномірність у виконанні плану товарообороту як в цілому за обсягом, так і за структурою;

порушення, що мали місце в надходженні товарів до торговельних підприємств (надходження товарів, що не відповідають попиту населення);

недостатньо високий рівень роботи з вивчення попиту та організації продажу окремих товарів, прорахунок в замовленнях на поточний завіз товарів тощо.

3.4.4 Аналіз сезонних коливань товарних запасів

При вивченні стану товарних запасів не завжди приділяється належна увага оцінці впливу сезонних коливань попиту на їх розмір. Слабке врахування цих коливань протягом року призводить до значних відхилень запасів від встановлених нормативів, нераціонального використання фінансових ресурсів та, нарешті, до необґрунтованих висновків щодо ефективності управління товарною масою.

Для виявлення сезонних коливань розроблені різноманітні математико-статистичні методи аналізу. Найбільш доступним з них є метод простої середньої, який дозволяє розрахувати показники сезонності (індекси коливання) за період, що досліджується, а також охарактеризувати найбільш типові відхилення в коливання показника кожного кварталу (місяця) порівняно з середніми рівнями за весь період, що вивчається (не менше 3-5 років).

Індекс коливання товарних запасів розраховується таким чином:

$$I_{\text{кол}} = \frac{\overline{TZ_{in}}}{\overline{TZ_n}} \times 100, \quad (3.4.4.1)$$

де: $\overline{TZ_{in}}$ – середній розмір товарного запасу на i -ту дату (період) протягом n -го періоду;

$\overline{TZ_n}$ – середній розмір товарного запасу за n період.

Індекс показує, скільки відсотків від середнього рівня за весь аналізований період складають товарні запаси на визначену дату.

Результати аналізу сезонних коливань розміру товарних запасів використовують при диференціації встановленого річного нормативу товарних запасів у визначені періоди, плануванні надходження товарів, при прийнятті оперативних заходів щодо регулювання запасів.

3.4.5 Аналіз асортиментної структури товарних запасів

З метою вивчення ступеня задоволення попиту населення на конкретні товари, виявлення причин накопичення окремих товарів в каналах торгівлі проводиться аналіз асортиментної структури товарних запасів. В процесі аналізу структурних запасів по кожній товарній групі звичайно визначається рівень товарних запасів, що наведено у таблиці 3.4.5.1.

Таблиця 3.4.5.1 – Аналіз структури товарних запасів за два періоди

Товарні групи і товари	Питома вага товарів в загальному обсязі товарних запасів, %		Товарний запас у днях		Відхилення в днях	Відхилення, %
	Минулий рік	Звітний рік	Минулий рік	Звітний рік		
А						
Б						
...						

Всього	100	100			0	
--------	-----	-----	--	--	---	--

Також розраховується відхилення між наявними запасами та встановленими товарно-груповими нормативами (в сумі та днях запасу), таблиця 3.4.5.2.

Товарні групи і товари	Товарні запаси за групами, тис. грн..		Товарний запас у днях		Відхилення, тис. грн.	Відхилення в днях
	Норматив	Факт	Норма	Факт		
1	2	3	4	5	6	7
А						
Б						
...						
Всього					0	

Таблиця 3.4.5.2 – Аналіз структури товарних запасів за певний період

Однак для обґрунтованої оцінки існуючих відхилень між наявними та нормативними показниками товарних запасів, виявлення причин їх виникнення (в результаті, недоліки у комерційній роботі чи помилки при обґрунтуванні товарних нормативів), рекомендовано додатково використовувати показники частки запасів кожної групи в запасах в цілому по підприємству та частки товарообороту кожної товарної групи в загальному обсязі товарообороту.

Таблиця 3.4.5.3 – Аналіз товарів по рівню запасу і товарообороту за товарними групами

Показники	Всього, у тому числі	Товарні групи		
		А	В	С
1. Рівень товарних запасів по кожній групі:				
- у вартісному виразі, тис. грн.				
- питома вага кожної групи, %	100 %			
- в днях запасу				
2. Товарооборот по кожній групі				
- у вартісному виразі, тис. грн				
- питома вага кожної групи, %	100 %			
- термін реалізації, днів				

При співставленні питомої ваги товарних запасів та товарообороту необхідно мати на увазі, що підвищення (зниження) частки товарної групи в товарообороті має супроводжуватися приблизно таким же збільшенням (зниженням) частки товарної групи в товарних запасах. Якщо питома вага запасів значно відрізняється від аналогічних показників товарообороту, то це свідчить або про затоварювання, або про дефіцитність окремих товарів. У цьому випадку зміна структури товарних запасів буде негативно впливати на товарооборот.

Розрахунок впливу змін структури товарних запасів на товарооборот виконується за допомогою таблиці 2.1.2.1 – Аналіз структурних зрушень.

Наявність диспропорції між асортиментною структурою товарообороту та товарних запасів потребує прийняття термінових заходів щодо їх скасування.

Такими заходами являються:

- проведення вибірових обстежень внутрішньо групового стану товарних запасів;
- приведення наявного асортименту товарів у роздрібних підприємствах у відповідність до встановлених асортиментних переліків;
- концентрація товарів складного асортименту в спеціалізованих підприємствах (секціях);
- активізація торгівлі понадмірними запасами;
- проведення їх ефективної уцінки для стимулювання збуту, активізація реклами неходових та залежних товарів;
- підсилення контролю за станом товарних запасів, переміщення надмірних запасів в інші пункти продажу, зокрема – поза магазинні та інше.

3.4.6 Аналіз якості товарних запасів

Якість товарних запасів характеризується розміром та рівнем необхідних та залежалих товарних запасів. Тому в ході аналізу товарних запасів слід приділяти увагу вивченню неходових та залежалих товарів, виявленню причини їх утворення.

До неходових товарів відносяться товари, що не користуються попитом та знаходяться в торгівлі два роки з дня їх надходження (випуску). До залежалих відносяться товари, що знаходяться в каналах торгівлі понад два роки.

Утворення запасів цих товарів переважно відбувається через обрахунки при визначенні потреби в товарах, при отриманні від постачальників виробів низької якості, застарілих фасонів та моделей, а також в результаті надмірного та нерівномірного їх завозу в торговельну мережу.

Мета аналізу неходових та залежалих товарів полягає у виявленні причин їх утворення, визначенні економічного збитку від наявності цих запасів, розробці заходів для зниження їхньої якості.

Основним джерелом інформації для такого аналізу є дані обліку неходових та залежалих товарів, матеріали інвентаризації, вибіркового спостережень.

Для аналізу використовуються наступні показники:

- питома вага неходових та залежалих товарів в загальній сукупній масі товарів;
- питома вага неходових та залежалих товарів конкретної групи в загальному обсязі цих запасів;
- частка залежалих товарів в загальній сумі неходових та залежалих товарів;
- темпи росту обсягу неходових та залежалих запасів;
- середній розмір уцінки товарів;
- процент реалізації уцінених товарів;
- коефіцієнт ефективності використання фонду уцінки (якщо такий створюється на підприємстві).

Наведені показники розраховуються та аналізуються в динаміці в цілому по підприємству та по окремих товарних групах.

Збільшення питомої ваги залежалих товарів веде за собою більші збитки та призводить до погіршення фінансового стану торговельної організації. Зростання залежалих запасів може бути обумовлено недоліками в оперативній роботі з неходовими та залежаними товарами або несвоєчасністю їх уцінки.

Обсяг витрат та збитків торговельного підприємства від зберігання залежалих товарів збільшується пропорційно до перевищення часу перебування їх на підприємстві.

Для визначення можливого розміру уцінки товарів слід порівняти збитки від уцінки ($У$) з обсягом витрат, пов'язаних з обслуговуванням та зберіганням товарних запасів (включаючи ще й відсотки за кредит, якщо він використовувався для їх формування) ($P_{TЗ}$).

Максимальний розмір уцінки ($P_{уц}$) визначається за наступною формулою:

$$P_{уц} = \frac{P_{TЗ}}{PЦ_{\delta}} \times 100, \quad (3.4.6.1)$$

де: $PЦ_{\delta}$ - первісно встановлена роздрібна ціна відповідного товару (базова).

Конкретні розміри уцінки для окремих товарів визначаються на основі експертних оцінок з врахуванням ступеня втрати споживчих якостей знецінених товарів порівняно з аналогічними товарами, що користуються попитом населення, а також з урахуванням насиченості ринку цими товарами.

Чим вищий рівень насиченості ринку, тим більшим повинен бут розмір уцінки, поза як це забезпечує прискорення обіговості знецінених товарів.

При обґрунтуванні розміру уцінки по групах товарів слід враховувати також витратоємність реалізації товарів та термін перебування їх в каналах торгівлі.

Оцінка ефективності роботи з проведення уцінки товарів проводиться за допомогою показників обсягу продажу уцінених товарів (T_y) та коефіцієнта ефективності уцінки ($E_{уц}$), значення якого розраховується так:

$$E_{уц} = \frac{D_{уц}}{З_{уц}}, \quad (3.4.6.2)$$

де: $D_{уц}$ – доходи, отримані в од. реалізації уцінених товарів;

$З_{уц}$ – збитки від проведення уцінки.

Чим вище значення даного показника, тим більш своєчасним виявляється рішення про проведення уцінки.

3.4.7 Аналіз обіговості товарних запасів

Головна мета цього етапу аналізу полягає у виявленні резервів прискорення обіговості товарів при забезпеченні високої якості обслуговування населення. Для реалізації цієї мети необхідно:

а) оцінити структуру товарних запасів за схемою, наведеною в таблицях 3.4.5.1 - 3.4.5.3;

б) визначити показники обіговості за формулами 3.2.1-3.2.5, наведеними у розділі 3.2;

в) провести порівняльний аналіз обіговості товарів за групами звітної номенклатури товарів, аналіз динаміки показників обіговості товарів в цілому по підприємству та по окремих групах товарів, таблиця 3.4.7.1;

Таблиця 3.4.7.1 - Аналіз динаміки показників обіговості товарів в цілому по підприємству та по окремих групах товарів

Показники	Періоди		Показники використання товарних запасів		Індекс зміни показника (I)	Відхилення, тис. грн.	
	база	звіт	Кількість оборотів (n) разів	Період обороту ($T^{дн}$) у днях		абсолютне	відносне за рахунок уповільнення, або прискорення обігу запасів, $\pm \Delta Z$
Товарооборот (чистий дохід), тис.грн.			X	X			X
Товарні запаси разом, тис.грн. у тому числі							

А							
В...							

Відносне відхилення по товарним запасам визначаємо за методом відхилень за формулою (2.2.12.1):

$$\pm \Delta Z = Z^{зв} - Z^{баз} * I^T,$$

де $\pm \Delta Z$ - відносне відхилення, за рахунок уповільнення або прискорення обігу запасів, окремо ($-\Delta Z$) - економія за рахунок прискорення обігу запасів, $(+\Delta Z)$ - витрати запасів від уповільнення;

$Z^{зв}$, $Z^{баз}$ - запаси товарів відповідно у звітному і базовому періодах;

I^T - індекс зміни товарообороту у звітному періоді в порівнянні з базовим;

г) вивчити фактори, що визначають зміну обіговості, окремо провести аналіз динаміки товарних запасів в залежності від змін товарообороту та терміну реалізації, таблиця 3.4.3.1;

Для виявлення зміни обіговості товарів залежно від обсягу товарообороту, його структури, розміру середніх запасів та кількісної оцінки впливу цих факторів можна використати метод ланцюгових підстановок. З цією метою середній час обігу товарів по підприємству (організації) необхідно подати у вигляді наступної формули:

$$B = \sum_{i=1}^n \frac{Z_i Y_i}{T_i}, \quad (3.4.7.1)$$

де: B – середній час обігу в днях по всіх товарних групах;

Z_i – товарний запас по кожній групі на визначену дату;

Y_i – питома вага кожної групи в товарообороті, в долях одиниці;

T_i – середньоденний оборот по кожній групі товарів;

n – кількість груп товарів.

Замінюючи послідовно показники " Z ", " Y " та " T " базисного періоду показниками звітнього, можна визначити корегуюче значення. Для визначення впливу зміни кожного з цих факторів на величину " B " необхідно розрахувати різницю між першим корегуючим значенням і базовим значенням " B ", а потім різницю між кожним послідовним і попереднім корегуючим значенням.

3.4.8 Оцінка ефективності управління товарними запасами

Критерієм ефективності управління товарними запасами є організація безперервної торгівлі усіма різновидами товарів (в межах встановленого асортиментного переліку та обсягу запасів, що не перевищує встановлені

нормативи) при мінімальних витратах на їх зберігання, транспортування та продаж при високому рівні культури обслуговування.

Ефективність роботи з формування, використання та розміщення товарних запасів оцінюється на базі використання часткових та узагальнюючих показників ефективності.

Перелік та методика розрахунку часткових показників ефективності наведено у таблиці 3.4.8.1.

Таблиця 3.4.8.1 - Система часткових показників ефективності управління товарними запасами

Назва показника	Методика розрахунку	Аналітичні можливості
1	2	3
1. Співвідношення фактичної та встановленої (за асортиментним переліком) широти асортименту товарів (K_a).	$\hat{E}_a = \frac{\hat{A}_\phi}{\hat{A}_r},$ <p>де: A_ϕ – фактична кількість різновидів товарів (в магазинах, на складах, базах); A_r – кількість різновидів за встановленим асортиментним переліком товарів.</p>	Ступінь досягнення нормативної широти асортименту, вплив товарних запасів на ступінь задоволення попиту покупців.
2. Коефіцієнт дотримання нормативу товарних запасів ($K_{\partial n}$).	$K_{\partial n} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (TЗ_i - NTЗ)^2}{n}} \times 100,$ <p>де: $TЗ_i$ – фактичний рівень торгових запасів в i-тий період; $NTЗ$ – встановлений норматив товарних запасів; n – кількість спостережень за товарними запасами.</p>	Ступінь дотримання встановленого нормативу товарних запасів та відносний розмір відхилень від його обсягу.
3. Коефіцієнт концентрації товарних запасів у відповідній ланці торгівлі (місце розміщення) (K_{kpi})	$K_{kpi} = \frac{TЗ_i}{TЗ},$ <p>де: $TЗ_i$ – фактичний розмір товарних запасів, що знаходяться у відповідній ланці торгівлі (гуртова, роздрібна) або в місці розташування (торговельний зал, склади); $TЗ$ – загальний розмір товарних запасів.</p>	Оцінка ефективності розміщення з точки зору доцільності та витратності зберігання товарних запасів в різних ланках торгівлі (місцях розташування).
4. Рівень активної частини поточних запасів ($З_a$).	$З_a = \frac{З_\phi - З_c - З_{нхз}}{З_\phi},$ <p>де: $З_\phi$ – фактичні поточні запаси; $З_c$ – сума понаднормативних запасів;</p>	Ефективність роботи з неходовими та залежними товарами, можливість залучення товарних запасів до обороту.

	$Z_{нхз}$ – сума неходових та залежалих товарів (що зберігаються у торговельному залі понад один рік з моменту надходження).	
--	--	--

Продовження таблиці 3.4.8.1

1	2	3
5. Доля неходових та залежалих товарів в загальному обсязі товарних запасів ($D_{нхз}$).	$D_{нхз} = \frac{Z_{нхз}}{Z} \times 100,$ де: $Z_{нхз}$ – сума неходових та залежалих товарів; Z – загальна сума товарних запасів.	Ступінь відповідності товарних запасів споживчому попиту, ефективність роботи з неходовими та залежними товарними запасами.
6. Витрати обігу на одиницю товарних запасів ($B_з$)	$B_з = \frac{BO_{ТЗ}}{ТЗ},$ де: $BO_{ТЗ}$ – сума витрат обігу, пов'язана з формуванням товарних запасів; $ТЗ$ – обсяг товарних запасів.	Ефективність роботи по формуванню товарних запасів з точки зору витрат на їх формування та зберігання, оцінка витратності одиниці товарного запасу.
7. Прибуток на одиницю товарних запасів ($П_з$)	$П_з = \frac{П}{ТЗ};$ де: $П$ – сума прибутку від реалізації товарів; $ТЗ$ – середній розмір товарних запасів.	Ефективність роботи з товарними запасами з точки зору отримання прибутку, оцінка рентабельності формування одиниці товарного запасу.

Інтегральний показник якості роботи з товарною масою ($ПЯ$) розраховується за формулою:

$$ПЯ = 1 + \frac{T_{\phi} - T_{пл}}{T_{пл}} - \frac{Z_{\phi} - Z_{н}}{Z_{н}}, \quad (3.4.8.1)$$

де: T_{ϕ} – фактичний товарооборот;

$T_{пл}$ – плановий обсяг товарообороту;

Z_{ϕ} – фактичні товарні запаси;

$Z_{н}$ – запаси товарів за нормативом.

Застосування такого показника можливо при умові $T_{\phi} > T_{пл}$.

Ефективність використання товарних запасів буде тим вища, чим вище значення показника якості роботи з товарною масою, тобто при досягненні умови:

$$T_{\phi} - T_{пл} \rightarrow \max;$$

$$Z_{\phi} - Z_{\eta} \rightarrow \min.$$

Узагальнюючим показником оцінки ефективності використання товарних запасів може служити інтегральний показник ефективності управління ($E_{TЗ}$), що розраховується за даними про темпи зміни обіговості товарів ($I_{ПО_{TЗ}}$) та рентабельності товарних запасів ($I_{P_{TЗ}}$):

$$E_{TЗ} = \sqrt{I_{ПО_{TЗ}} \times I_{P_{TЗ}}}. \quad (3.4.8.2)$$

Зростання інтегрального показника свідчить про покращення використання товарних запасів на торговельному підприємстві.

3.4.9 Нормування товарних запасів

Метою нормування товарних запасів є визначення їх оптимальних розмірів для забезпечення планового обсягу товарообороту у визначених умовах, місці та часі створення необхідних матеріальних передумов для ритмічного та безперебійного продажу товарів при найменших витратах щодо їх формування, зберігання, регулювання.

Норми товарних запасів використовуються торговельними організаціями (підприємствами) при:

- розробці планів товарного забезпечення (запасів та надходження товарів);
- визначенні обсягу оборотних коштів та необхідного розміру кредиту для їх формування;
- регулюванні завою товарів та оперативному управлінні запасами, виявленні дефіциту або формування понаднормативних запасів (неходових, залежалих, надмірно завезених товарів);
- контролі за забезпеченням товарними запасами товарообороту, розрахунку планової суми витрат на зберігання запасів товарів;
- удосконаленні статистичного та управлінського обліку та контролю товарних запасів та діяльності підприємства в цілому.

Нормування товарних запасів базується на таких принципах:

Оптимальність. Нормативи повинні передбачати найменші розміри товарних запасів, при яких забезпечується безперервність процесу обігу, задоволення попиту населення на товари. Критерії оптимальності визначаються по-різному залежно від того, на якому рівні вирішуються завдання управління запасами.

Надійність. Реалізація цього принципу досягається за рахунок формування страхових запасів з метою захисту торговельного процесу від

непередбачених коливань з боку попиту (виникнення ажіотажного попиту) або пропозиції товарів (в результаті порушення графіків заводу).

Науковість. Відповідно до даного принципу нормування товарних запасів має здійснюватися на базі застосування економіко-математичних методів, базуватися на виявлених в результаті аналізу основних закономірностях формування товарних запасів.

Реальність. При розробці нормативів слід враховувати матеріальні передумови формування їх розміру: Обсяг товарних ресурсів, який може бути закуплений підприємством; складські площі та ємкості, що забезпечують зберігання певної кількості товарів, їх технічна оснащеність; обсяг власних оборотних коштів, який обумовлює реальні можливості накопичення товарних запасів.

Ефективність. Нормування товарних запасів має забезпечити прискорення їх обіговості, раціональне розміщення між гуртовою та роздрібною ланкою, по підприємствах та місцях зберігання, скоротити сукупні витрати, пов'язані з доставкою та зберіганням товарів.

Нормування товарних запасів торговельними підприємствами суттєво відрізняється від організації та методики здійснення цього процесу в інших галузях народного господарства. Причина різниці – в характері витрат.

Використання товарних запасів носить непослідовний та важко прогнозований характер, оскільки це пов'язано з такою рухомою категорією, як попит населення, чітко реагуючий на будь-які соціально-економічні, кліматичні, психологічні та інші зрушення. Тому часті випадки, коли дефіцитні на момент замовлення товари в час надходження до торговельної мережі підпадають під категорію, що користується слабким попитом і осідає у запасах, та навпаки, товари з ряду неходових починають користуватися підвищеним попитом.

3.4.10 Нормування методом техніко – економічних розрахунків

Сутність цього методу полягає у визначенні норм за елементами запасу, які виділяються, виходячи з цільового використання товарних ресурсів.

Розрахунок товарних нормативів при цьому здійснюється по товарних групах з виділенням трьох складових елементів запасу: робочого запасу, запасу поповнення та страхового запасу (рисунок 3.4.10.1).

Представницький асортиментний набір	Запас на одноденну реалізацію	Запас на час прийомки та підготовки
-------------------------------------	-------------------------------	-------------------------------------

Рисунок 3.4.10.1 – Елементи потоварного нормативу товарного запасу
Робочий запас та запас поповнення в сукупності складають торговий запас.

Робочий запас ($TZ_{PЗ}$) являє собою сукупність 3-х найважливіших елементів:

- представницького асортиментного набору (Z_{ac});
- запасу на одноденну реалізацію (Z_{cp});
- запасу на час прийомки та підготовки товарів до реалізації (Z_{nid}).

Представницький асортиментний набір – це частина загального нормативу товарних запасів, призначений для забезпечення в торговому залі оптимальної кількості різновидів товарів. Його обсяг залежить від широти асортименту, обсягу товарообороту, спеціалізації підприємства та специфічних особливостей; вартісна оцінка встановлюється за даними про середню роздрібну ціну та кількість різновидів в кожній товарній групі.

Запас на час прийомки, підготовки товарів до продажу в днях встановлюється шляхом хронометрування часу, витраченого на окремі операції. Час прийомки складається з часу на зовнішній огляд тари, пломб, на розвантаження, перевірку на кількість та якість, переміщення товару до місця продажу та зберігання. Час на підготовку товарів до продажу складається з часу, що витрачається на розпаковку та викладку товарів в торговельній залі.

Загальний розмір робочого запасу в днях обороту визначається так:

$$TZ_{PЗ} = Z_{ac} + Z_{cp} + Z_{nid} = \frac{\sum_{i=1}^K m \times \overline{Ц}_i}{T_{0_i}}, \quad (3.4.10.1)$$

де: m – кількість різновидів товарів;

$\overline{Ц}_i$ – середня ціна різновидів товарів i -тої групи;

Z_{nid} – запас на час прийомки та підготовки товарів до продажу;

T_{0_i} – середньоденна реалізація товарів i -тої групи;

K – кількість товарних груп, що реалізуються.

Запас поточного поповнення необхідно утворювати для забезпечення регулярної торгівлі в періоди між черговими поставаннями товарів. Його обсяг залежить від періодичності (частоти) завою, широти асортименту та

комплектності партій товарів, що надходять. Щодо продуктивих та окремих непродовольчих товарів, то враховуються також лімітні строки їх зберігання. Комплектність однієї партії встановлюється шляхом ділення загальної кількості різновидів на кількість поставок.

В період між черговими надходженнями товарів запас поповнення коливається від максимуму (в день доставки) до мінімуму (перед завозом). Тому при визначенні нори запасу використовують середній час періодичності, тобто половину інтервалу надходження товарів. В процесі нормування виходять з оптимального розміру партії та інтервалу завозу, раціонального асортименту по типах торговельних підприємств.

Розрахунок норми запасу поточного поповнення проводиться за формулою:

$$Z_{nn}^i = \frac{t}{2}, \quad (3.4.10.2)$$

де: Z_{nn}^i - запас поточного поповнення i -го товару;

t – період завозу товарів i -го товару.

Період завозу товарів розраховується за формулою:

$$t = r \frac{m}{n}, \quad (3.4.10.3),$$

де: r – середня частота завозу товарів;

m – кількість різновидів товарів, які повинні бути присутніми в асортименті магазину даного типу;

n – кількість різновидів товарів, що надходять в середньому в одній партії товарів.

Таким чином формулу для розрахунку запасу поточного поповнення можна подати так:

$$Z_{nn}^i = \frac{r(m/n)}{2}, \quad (3.4.10.4)$$

У разі, коли асортиментні різновиди товарів не можна замінити іншими, запас поточного поповнення в днях вважається рівним середньому інтервалу поставки по товарній групі: $Z_{nn}^i = \bar{i}$, де \bar{i} – середній інтервал поставки.

Щодо різновидів товару, що має вузький асортимент, то нормативи розраховуються в цілому по товарній групі без врахування асортиментних позицій за наступною формулою:

$$i = \frac{D}{r}, \quad (3.4.10.5)$$

де: D – кількість днів в періоді;

r – кількість поставок по товарній групі в періоді, на який планується.

Страховий (гарантійний) запас створюється для забезпечення безперервної торгівлі у разі значного збільшення попиту в окремі періоди, можливого порушення термінів та обсягів поставки товарів та інших непередбачуваних обставин.

Величина цього запасу визначається у відсотках від розміру торгового запасу залежно від способів та частоти доставки товарів, транспортних умов, а також від міри коливання окремих випадкових факторів. На основі вивчення досвіду роботи торговельних підприємств прийнято враховувати страховий запас в розмірі до 100 % по товарах простого асортименту і до 50 % розміру торговельного запасу складного асортименту (з врахуванням кількості різновидів в кожній групі товарів).

Для визначення розміру страхового (гарантійного) запасу використовується наступна формула:

$$TЗ_{стр}^i = \kappa (TЗ_{рс}^i + TЗ_{nn}^i), \quad (3.4.10.6)$$

де: $TЗ_{стр}^i$ – страховий запас;

$TЗ_{рс}^i$ – робочий запас;

$TЗ_{nn}^i$ – запас поточного поповнення;

κ – коефіцієнт резервування.

Розмір страхового запасу залежить від відхилення фактичних строків постачання товарів, що склалися від встановлених. Кожна з цих випадкових змінних має ряд можливих значень, які можуть виникнути з визначеною імовірністю. На основі законів розподілу є можливість встановити розміри товарного запасу. Цей запас в роздрібній торгівлі за багатьма групами товарів може бути розрахований на основі даних про середньоквадратичне відхилення фактичного обсягу реалізації товарів в окремі періоди (місяці, квартали) від середньорічного значення цього показника при заданій величині імовірності.

Загальна норма товарних запасів в днях обороту визначається як сума всіх розглянутих вище елементів:

$$H_D = Z_{ac} + Z_{cp} + Z_{nr} + Z_{nn} + Z_{стр}, \quad (3.4.10.7)$$

де: Z_{ac} – представницький асортиментний набір, днів;

Z_{cp} – запас товарів на середньоденну реалізацію, днів;

Z_{np} – запас на час прийомки та підготовки товарів до продажу, днів;

Z_{np} – запас поточного поповнення, днів;

$Z_{стр}$ – страховий запас, днів.

Нормування товарних запасів методом техніко-економічних розрахунків в оптовій торгівлі має ряд особливостей.

Робочий запас включає тільки запас на час розвантаження, прийомки та підготовки товарів до відвантаження; в норматив по кожному товару включаються запаси в дорозі та неоформлені відвантаження. При цьому норматив товарів в дорозі визначається окремо по товарах та товарних групах облікової номенклатури; для розрахунку нормативу використовується складський товарооборот.

Максимальний обсяг товарних запасів (Z_{max}), які можуть бути розміщені в даному складському приміщенні, може бути визначений за формулою:

$$Z_{max} = \frac{K_i V_{скл}}{K_{np}}, \quad (3.4.10.8)$$

де: K_i – коефіцієнт використання об'єму складу в залежності від типу складування товару;

$V_{скл}$ – складський об'єм, розрахований як додаток складської площі на висоту складського приміщення за мінусом 0,5 м до виступаючих конструкцій стелі (відповідно норм протипожежної безпеки);

K_{np} – коефіцієнт приведення величини у вартісному вираженні до об'ємних одиниць, м³.

$$K_{np} = \frac{1}{d^i m^i}, \quad (3.4.10.9)$$

де: d^i – кількість одиниць і-го товару, які займають об'єм 1 м³;

m^i – середня ціна однієї одиниці і-го товару, вартісних од.

Коефіцієнт використання складського об'єму (K_V) розраховується за формулою:

$$K_V = \frac{Z_{nc} K_{np}}{K_c V_{скл}}, \quad (3.4.10.10)$$

де: Z_{nc} – норматив запасу поточного поповнення та страхового запасу, тобто запаси, що знаходяться на складах, вартісних од.

Загальний норматив товарних запасів дорівнює сумі нормативів по кожному товару, нормативу запасу товарів в дорозі та неоформлених відвантажень.

В період між розробкою нормативів їх розміри мають підлягати оперативному коригуванню, з врахуванням факторів, що впливають на обсяг оптимальних запасів (розширення асортименту, зміну середніх цін, обсягів постачання товарів, частота завозу та інше).

3.5 Завдання для самостійного рішення з питань аналізу товарних запасів.

Задача 3.5.1

Проаналізувати динамічний ряд фактичних залишків товарних запасів в фактичних та порівняльних цінах, розрахувати абсолютні та відносні зміни розміру товарних запасів. Результати відобразити в наступній таблиці 3.5.1.1.

Таблиця 3.5.1.1 – Аналіз динаміки товарних запасів

Найменування статей	На початок період (база)		На кінець періоду (база)		На кінець періоду (звіт)	
	Абсолютні величини	Відносні величини частка оборотних активах)	Абсолютні величини	Відносні величини частка оборотних активах)	Абсолютні величини	Відносні величини частка в оборотних активах)
Оборотні активи, тис. грн.	1200	100%	1300	100%	1350	100%
Товарні запаси у діючих цінах, тис. грн.	500		600		650	
Товарні запаси у порівняльних цінах, тис. грн.		x		x		x
Коефіцієнт переоцінки товарів	1,0	x	1,05	x	1,06	x
Товарні запаси, тис. грн. за видам:		Частка загальній сумі товарів		Частка загальній сумі товарів		Частка у загальній сумі товарів
А	300		300		300	
Б	200		300		350	
Відхилення товарних запасів у порівнянні з початком періоду по базі, тис. грн..	x	x		x		x

Темпи росту товарних запасів у порівнянні з початком періоду по базі, %	100 %	x		x		x
---	-------	---	--	---	--	---

Задача 3.5.2

Використовуючи дані задачі 3.5.1 проаналізувати динаміку товарних запасів за допомогою додаткових показників, розрахувати:

- середні значення товарних запасів за роками;
 - коефіцієнти випередження (відставання), що характеризують співвідношення темпів росту товарних запасів та товарообороту;
 - товарні запаси в розрахунку на 1 грн. товарообороту (що характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів);
 - рівень товарних запасів у відсотках до товарообороту.

Додаткові показники наведено в таблиці 3.5.2.1.

Таблиця 3.5.2.1 – Аналіз динаміки товарних запасів та товарообороту

Показники	Перший (базовий період)	Другий	Темпи росту, %	Абсолютне відхилення
Чистий дохід (товарооборот), тис. грн.	12000	14500		
Середні запаси товарів, тис. грн.				
Співвідношення темпів росту товарних запасів та товарообороту (Кс)				
Товарні запаси в розрахунку на 1 грн. товарообороту (Е)				
Рівень товарних запасів у відсотках до товарообороту, %				

Задача 3.5.3

Проаналізувати динаміку товарних запасів за допомогою додаткових показників. Розрахувати:

- середні значення товарних запасів за роками;

- коефіцієнти випередження (відставання), що характеризують співвідношення темпів росту товарних запасів та товарообороту;
- товарні запаси в розрахунку на 1 грн. товарообороту (що характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів).

Таблиця 3.5.3.1 – Аналіз динаміки товарних запасів та товарообороту

Показники	Перший (базовий період)	Другий	Третій	Четвертий
Чистий дохід (товарооборот), тис. грн.	12000	12400	13100	14500
Темпи росту товарообороту, ланцюгові, %				
Середні запаси товарів, тис. грн.	2000	2100	2600	3500
Темпи росту товарів, ланцюгові, %				
Співвідношення темпів росту товарних запасів та товарообороту (Кс)				
Товарні запаси в розрахунку на 1 грн. товарообороту (Е)				
Середньорічні темпи росту (зниження) товарообороту, %				
Середньорічні темпи росту (зниження) товарних запасів, %				

Задача 3.5.4

Визначити вплив на розмір товарних запасів (ΔZ) змін обсягу товарообороту і терміну реалізації товарів за допомогою метода ланцюгових підстановок з використанням наступних моделей:

вплив на розмір товарних запасів змін обсягу товарообороту (ΔZ_T) визначається з використанням наступної моделі:

$$\Delta Z_O = \frac{(\dot{O}_1 - \dot{O}_0) \cdot \dot{O}_{\text{аіі}}}{\ddot{A}}, \quad (3.5.4.1)$$

вплив на розмір товарних запасів терміну реалізації товарів ($\Delta Z_{\text{дн}}$) наступним чином:

$$\Delta Z_{\text{дн}} = \frac{(T_{\text{дн1}} - T_{\text{дн0}}) \cdot T_1}{D}, \quad (3.5.4.2)$$

де T_1, T_0 – відповідно, обсяг товарообороту в звітному і базисному періодах;

$T_{\text{дн1}}, T_{\text{дн0}}$ – період обороту товарних запасів в днях відповідно в звітному і базисному періодах;

D – тривалість періоду, днів (365 за рік).

Результати відобразити в наступній таблиці 3.5.4.1

Таблиця 3.5.4.1 – Аналіз динаміки товарних запасів в залежності від змін товарообороту та терміну реалізації

Показники	Перший (базовий період)	Другий	Відхилення	Темпи росту, %
Чистий дохід (товарооборот), тис. грн.	165000	174580		
Середні запаси товарів, тис. грн.	25200	37800		
Кількість оборотів (n) ($n = T / Z$)				
Час обертання товарів, днів ($T_{\text{дн}} = Z * D / T$)				
Вплив на розмір товарних запасів змін обсягу товарообороту (ΔZ_T)				X
Вплив на розмір товарних запасів терміну реалізації товарів ($\Delta Z_{\text{дн}}$)				X

2											X
Несор- тове											X
Разом:	-										

Задача 3.5.7

Провести аналіз асортиментної структури товарних запасів. Визначити рівень цін на товари в минулому і звітному періодах; товарообіговість кожного виду товарів. Вихідні дані в таблиці 3.5.7.1. Результати оформити в самостійно складену таблицю.

Таблиця 3.5.7.1 – Вихідні дані: Експорт продукції з України

Товарні групи і товари	Реалізовано продукції, тис. тон		Товарний запас у днях		Реалізовано продукції, млн. USD	
	Минулий період	Звітний період	Минулий період	Звітний період	Минулий період	Звітний період
1	2	3	4	5	6	7
Масло тваринне	12,7	0,921	5	6	23,3	2,1
Сири	49,2	26,4	10	12	144,2	96,5
Морозиво	1,9	1,4	1	1	2,3	1,9
Козеїн	13,9	3,5	3	4	58,1	23,4
Молоко згущене	92,6	35,8	15	18	152,6	103,6
Молочна сироватка	7,7	9,1	1	1	5,9	12,3
Всього	100	100				

Задача 3.5.8

Провести аналіз впливу на динаміку середньої товарообіговості зміни структури товарообороту і часу обертання окремих товарних груп на основі даних і розрахунків задачі 3.5.7, результати оформити у таблицю 3.4.2.2.

Задача 3.5.9

Зробити аналіз товарів по рівню запасу і товарообороту за товарними групами на основі даних та розрахункових показників задачі 3.5.7. Результати оформити за зразком таблиці 3.4.4.3.

Задача 3.5.10

Визначити максимальний розмір уцінки та коефіцієнт ефективності уцінки. Вихідні дані в таблиці 3.5.10.1.

Таблиця 3.5.10.1 – Вихідні дані

Товари	Обсяг витрат, пов'язаних з обслуговуванням та зберіганням товарних запасів		Первісно встановлена роздрібна ціна (базова)	Кількість товарів, шт.		Збитки від проведення уцінки	
	план	факт		план	факт	план	факт
А	54,67	60,37	153,33	12325	12658	24,3	10,3
Б	37,00	35,67	120,00	10200	14563	11,2	8,4
Разом:	91,67	96,04	-	22525	27221	35,5	18,7

Методичні рекомендації до розв'язання.

Максимальний розмір уцінки ($P_{уц}$), коефіцієнт ефективності уцінки визначається за формулами 3.4.6.1, 3.4.6.2.

Доходи отримані від реалізації уцінених товарів можливо знайти за формулою:

$$D_{уц} = PЦ_б * P_{уц} * N, \quad (3.5.10.1)$$

N – кількість товарів

$P_{уц}$ - максимальний розмір уцінки ($P_{уц}$);

$PЦ_б$ – первісно встановлена роздрібна ціна відповідного товару (базова);

$D_{уц}$ - доходи отримані від реалізації уцінених товарів.

Задача 3.5.11

Зробити аналіз сезонних коливань товарних запасів підприємства торгівлі: розрахувати показники сезонності (індекси коливання) за період, що досліджується, а також охарактеризувати найбільш типові відхилення в коливанні показника кожного кварталу порівняно з середніми рівнями за весь період, зробити відповідні висновки виходячи з наведених даних.

Таблиця 3.5.11.1 – Вихідні дані

Квартал	Товарні запаси, тис. грн., за період	
	базисний	звітний
I	9140	10170
II	10180	11290
III	8090	10210
IV	5673	8720

Для вирішення даної задачі слід скласти наступну таблицю:

Таблиця 3.5.11.2 – Структура товарних запасів

Квартал	Товарні запаси, тис. грн., за період		Товарні запаси у % до підсумку		Відхилення
	базисний	Звітний	Базисний період	Звітний період	

I	9140	10170			
II	10180	11290			
III	8090	10210			
IV	5673	8720			
Підсумок					

Дану задачу також можна вирішити графічним методом.

4. АНАЛІЗ ВИТРАТ В ТОРГІВЛІ

4.1 Класифікація витрат та загальний аналіз витрат торгівельних підприємств

4.1.1 Класифікація витрат

Витрати в торгівлі формуються згідно Стандарту бухгалтерського обліку 16 «Витрати», Стандарту бухгалтерського обліку 9 та Методичними рекомендаціями по формуванню складу витрат і порядку їх планування у торгівельної діяльності, затвердженими наказом Міністерства економіки 22 травня 2002 р. №145 (далі Методичними рекомендаціями). Методичні рекомендації наведені у додатку Б.

Поточні витрати торгівлі складаються з двох основних видів:

- собівартість реалізованих товарів, яка включає вартість реалізованих запасів згідно П(С)БО 9 і транспортно-заготівельні витрати;
- витрати обігу, які за своєю сутністю є собівартістю послуг по доведенню товарів від виробника до споживача.

Витрати в торгівлі можливо класифікувати за наступними ознаками в таблиці 4.1.1.1

Таблиця 4.1.1.1 - Класифікація витрат в торгівлі

Ознаки	Види витрат	Примітки
Поточні витрати за видами діяльності	Витрати операційної діяльності, фінансової, інвестиційної, іншої	Згідно П(С)БО 16
Витрати операційні	Собівартість реалізованих товарів	Згідно П(С)БО 9
	Адміністративні витрати	Згідно П(С)БО 16 та Методичними рекомендаціями
	Витрати на збут	
	Інші операційні витрати	
Витрати за економічними елементами	Матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизаційні відрахування; інші витрати.	Згідно П(С)БО 16 та Методичними рекомендаціями
	Умовно-постійні	Сума не змінюється в наслідок змін товарообороту, це витрати по управлінню діяльності, витрати по забезпеченню господарських потреб.

В залежності від змін обсягів діяльності	Змінні	Суми змінюються в залежності від товарообороту, включають витрати на доставку, паливо, рекламу, оплату праці з нарахуваннями до соціальних фондів та інше.
За періодами	Витрати майбутніх періодів	
	Поточні витрати	
За центрами відповідальності		або місцю формування витрат – витрати відділу, дільниці, структурного підрозділу
За характером віднесення витрат на об'єкти калькулювання	прямі витрати	
	непрямі витрати	

За характером віднесення витрат на об'єкти калькулювання витрати поділяються на:

- прямі витрати
- непрямі витрати.

На рівні підприємства всі витрати обігу є прямими. Для структурних підрозділів (товарних секцій) витрати на заробітну плату, допоміжні матеріали, відсотки за кредит, витрати на спеціальний одяг є прямими, а витрати на амортизацію, оренду, управлінські витрати – непрямими. Величина непрямих витрат визначається по-різному – пропорційно до товарообороту, чисельності робітників, торговельної площі тощо.

При калькулюванні витрат за комерційними угодами прямими витратами є транспортні витрати, відсотки за кредит, витрати на зберігання, доробку товарів, витрати на оплату послуг посередників. Всі інші види витрат можуть бути визначені опосередковано.

При калькулюванні витрат за товарною групою практично всі види витрат відносяться на товарну групу непрямим шляхом.

4.1.2 Загальний аналіз витрат

Склад витрат операційної діяльності за економічними елементами підприємств торгівлі формується згідно П(С)БО 16, але має певні особливості. Склад витрат за економічними елементами з метою економічного аналізу наведено в наступній таблиці.

Таблиця 4.1.2.1 – Схема аналізу витрат підприємств торгівлі за економічними елементами

Витрати згідно П(С)БО 16	Склад витрат згідно Методичних рекомендацій в торгівлі	азовий період	вітний період	Темп росту, %	Абсолютне відхилення	Причини відхилень
1	2	3	4	5	6	7
<i>Матеріальні витрати</i>	Матеріали для забезпечення виробництва в громадському харчуванні; для господарчих потреб; гарантійного ремонту і обслуговування реалізованих товарів; матеріальні витрати:					

	а) для забезпечення умов праці і правил техніки безпеки праці, б) реактиви, посуд для лабораторій.					
	Сировина і покупні напівфабрикати в громадському харчуванні для виготовлення страв.					
	Паливно-мастильні матеріали для операційних потреб, опалення та освітлення.					
	Будівельні матеріали та запасні частини.					
	Тара і тарні матеріали.					
	Товари для власного використання, а також відібраних для оцінки їх якості, фізико-хімічних досліджень.					
	Малоцінні та швидкозношувані предмети: інструмент, спецодяг, миючі засоби, профілактичне харчування.					
	Інші матеріали, що пов'язані з невиробничим характером діяльності					

Продовження таблиці 4.1.2.1

	Частка у загальній сумі, %					
<i>Витрати на оплату праці</i>	Основна заробітна плата згідно норм часу, відрядних розцінок, тарифних ставок; натуральна оплата згідно законодавству; суми процентних та комісійних нарахувань в залежності від обсягу товарообороту або прибутку від реалізації товарів (у випадках, коли ці суми відносяться до основної заробітної плати).					
	Додаткова заробітна плата: надбавки, доплати, премії, оплата відпусток, гарантійні та компенсаційні виплати.					
	Частка у загальній сумі, %					
<i>Нарахування соціальних фондів</i>	Відрахування на соціальні заходи згідно законодавству.					
	Частка у загальній сумі, %					
<i>Амортизація</i>	Амортизація основних засобів і нематеріальних активів (крім землі) за методами згідно наказу про облікову політику.					
	Частка у загальній сумі, %					
<i>Інші операційні витрати</i>	Витрати операційної діяльності, які не включено до складу собівартості реалізованих товарів і до складу попередніх елементів					
	Частка у загальній сумі, %					
<i>Разом</i>	Абсолютне значення, тис. грн..					
	Всього, %	100	100			

Загальний аналіз за номенклатурними статтями звичайної діяльності підприємств торгівлі можливо навести за наступною таблицею.

Таблиця –4.1.2.2 Аналіз витрат за номенклатурними статтями

Витрати діяльності		Статті витрат	Базовий	Звітний	Питома	Абсолютне
			період	період	вага	відхилення
1	2	3	4	5	6	7
1. Собівартість реалізованих товарів		Собівартість реалізованих товарів				
2. Адміністративні витрати	ВИТРАТИ ОБІГУ	Витрати на оплату праці адмін. персоналу з нарахуваннями до соціальних фондів				
		Амортизація і витрати на утримання необоротних активів, які забезпечують адмін. потреби				
		Страхування майна				
		Податки				
		Загальні корпоративні витрати				

Продовження таблиці 4.1.2.2

		Інші адміністративні витрати				
3. Витрати на збут	ВИТРАТИ ОБІГУ ¹⁾	оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам та працівникам підрозділів, що забезпечують збут;				
		витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг (операційна оренда, страхування, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, охорона);				
		витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом;				
		витрати на транспортування, перевалку і страхування готової продукції (товарів), транспортно-експедиційні та інші послуги, пов'язані з транспортуванням продукції (товарів) відповідно до умов договору (базису) поставки;				
		витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг);				
		увальних матеріалів для затарювання готової продукції на складах готової продукції;				
		витрати на ремонт тари;				
		витрати на передпродажну підготовку товарів;				
		витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;				
4. Інші операційні витрати	ВИТРАТИ ОБІГУ ¹⁾	інші витрати, пов'язані зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг.				
		Витрати на дослідження і розробки; собівартість реалізованої валюти, сумнівні борги, втрати від псування цінностей; штрафи, інше.				
5. Витрати фінансової діяльності	ВИТРАТИ ОБІГУ ¹⁾	Відсотки за кредит;				
		інші фінансові витрати				
6. Витрати інвестиційної діяльності		Втрати від участі в капіталі				
7. Інші витрати звичайної діяльності		Інші витрати звичайної діяльності				
Разом					100 %	

¹⁾ Витрати обігу включають:

- частину операційних витрат в складі: витрат на збут, адміністративних витрат, інших операційних витрат;
- частину фінансових витрат – відсотків за кредит.

4.1.3 Аналіз собівартості реалізованих товарів

Методологічні основи формування інформації про товарні запаси в бухгалтерському обліку визначені Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 “Запаси”, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 р. №246 (далі – П(С)БО 9).

Придбані товари зараховуються на баланс підприємства по первісній вартості. Значна частина витрат, які раніше включались до витрат обігу, згідно П(С)БО 9, збільшує первісну вартість придбаних товарів. Це – витрати на вантажно-розвантажувальні роботи, транспортування товарів, страхування ризиків транспортування товарів, оплата інформаційних, посередницьких та інших подібних послуг у зв'язку з пошуком і придбанням товарів.

П(С)БО 9 визначає, що одиницею бухгалтерського обліку запасів є їх найменування чи однорідна група (вид). Для багатьох підприємств роздрібною торгівлі характерний широкий асортимент товарів. Визначення повної собівартості придбання по кожному найменуванню доволі складне. Облікові ціни, за якими проводиться оприбуткування і списання товарів, не можуть включати всі елементи фактичної собівартості придбання товарів, оскільки деякі витрати визначаються тільки по закінченню звітної періоду, наприклад, витрати на оплату праці осіб, зайнятих закупкою товарів, транспортні витрати по рахунках, пред'явлених до сплати в цілому за місяць і т.д.

Витрати по придбанню товарів (окрім ціни постачальника) можуть враховуватись як по кожній одиниці товарів (однорідній групі), так і в цілому по товарних запасах .

На порядок обліку впливає багато факторів:

- номенклатура товарів;
- склад витрат по придбанню товарів і можливість прямого включення їх до первісної вартості;
- метод оцінки вибуття товарів;
- потреба в інформації про собівартість придбання товарів по кожній одиниці для управлінських цілей;
- автоматизація облікових робіт та ін.

Для ведення обліку витрат по придбанню товарів можна використовувати окремий аналітичний рахунок або субрахунок другого порядку до рахунку 28 “Товари”.

Первісну вартість товарів складають: суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю); суми, що сплачуються за інформаційні, посередницькі та інші подібні послуги у зв’язку з пошуком і придбанням запасів; суми ввізного мита; суми непрямих податків у зв’язку з придбанням товарів, які не відшкодуються підприємству; затрати на заготівлю, вантажно-розвантажувальні роботи, транспортування до місця їх використання, включаючи витрати зі страхування та відсотки за кредит постачальників.

Формування первісної вартості запасів представлено у наступному рисунку 4.1.3.1

Первісна вартість запасів

Витрати, що формують первісну вартість

- суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю);
- суми, що сплачуються за інформаційні, посередницькі та інші подібні послуги у зв'язку з пошуком і придбанням запасів;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням товарів, які не відшкодуються підприємству;
- затрати на заготівлю, вантажно-розвантажувальні роботи, транспортування до місця їх використання, включаючи витрати зі страхування та відсотки за кредит постачальників;
- інші витрати, які безпосередньо пов'язані з придбанням товарів

Витрати, які не включаються до первісної вартості

- понаднормові витрати і нестачі товарів;
- відсотки за користування позиками;
- витрати на збут;
- загальногосподарські та інші подібні витрати, які безпосередньо не пов'язані з придбанням і доставкою запасів та приведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Ці витрати відносяться на витрати того періоду, в якому вони були здійснені (встановлені).

Рисунок 4.1.3.1 – Формування первісної вартості запасів

Оцінка вибуття товарних запасів

В умовах ринкової економіки ціни на матеріальні ресурси часто змінюються під впливом чинників попиту і пропозиції. Підприємство одержує цінності впродовж звітного періоду багато разів за різними договірними цінами. Постає питання оцінки реалізованих (витрачених) товарних запасів та їх залишку на кінець звітного періоду.

При продажу товарних запасів або іншому вибутті згідно П(С)БО 9 їх оцінка здійснюється за одним з наступних методів:

- ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої собівартості;
- собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- собівартості останніх за часом надходження запасів (ЛІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу.

Не виключається одночасне застосування одразу декількох методів оцінки лише з одним обмеженням: для всіх одиниць бухгалтерського обліку запасів, що мають однакоє призначення та однакові умови використання, застосовується тільки один з наведених методів. Тобто, допустима ситуація, коли в обліку підприємства різні запаси оцінюватимуться по-різному, якщо є можливість підтвердити різницю в умовах їх використання.

Метод ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів

Даний метод може застосовуватися у випадку виконання спецзамовлень і проектів, а також при невеликій номенклатурі товарів на торгових підприємствах. Він передбачає облік фактичної собівартості за кожною конкретною одиницею товарів. Даний метод доцільно застосовувати до запасів, які мають значну вартість.

Метод ідентифікованої собівартості застосовується при наявності наступних обставин:

- відпуску належать запаси, які не підлягають заміні іншими запасами, що є на підприємстві;
- запаси відпускаються для виконання спеціальних замовлень і проектів.

При застосуванні цього методу рух вартості запасів співпадає з їх фактичним рухом. Впровадження та застосування методу базується на використанні комп'ютерних технологій обліку запасів, пристроїв зчитування штрихових кодів (при маркуванні товарів), коли кожна одиниця має специфічні, властиві тільки їй характеристики, тобто запаси не є однорідними за своїми споживчими якостями. Проте можливість застосування цього методу на практиці обмежена з причини різноманітності номенклатури і великої кількості однакових запасів.

При використанні методу ідентифікованої собівартості вартість відпущених запасів і залишків запасів обліковуються за їх фактичною вартістю. Але в результаті використання цього методу однакові запаси обліковуються за різною вартістю, що не завжди зручно. Залежно від того, який саме з однакових запасів використає підприємство. Прибуток буде змінюватися відповідно до первісної вартості кожного запасу. Метод середньозваженої собівартості

Відповідно до формули середньозваженої собівартості собівартість кожної одиниці визначається шляхом ділення сумарної вартості залишку таких запасів на початок звітного місяця і вартості отриманих у звітному місяці

запасів на сумарну кількість запасів на початок звітнього місяця і отриманих у звітньому місяці запасів.

Запаси з однаковими вхідними параметрами обліковуються в одній інвентарній картці незалежно від ціни придбання. Облік по партіях не ведеться.

Алгоритм розрахунку середньої вартості одиниці запасу протягом періоду визначається в залежності від методу, що застосовується для обліку запасів. Середня вартість одиниці запасів може розглядатися як за звітний період (при періодичному обліку запасів), так і після кожного наступного надходження (при безперервному веденні обліку списання запасів).

При розрахунку ціни вибуття при періодичній оцінці беруться до уваги всі дані по надходженню запасів за звітний період, а при постійній – лише дані за період, що передував даті останнього вибуття запасів.

Цей метод можна застосовувати для списання взаємозамінних запасів, коли для списання запасів не потрібно проводити їх ідентифікацію (на відміну від попереднього методу). Проблема даного методу полягає, головним чином, в складності дослідження за середньою ціною в умовах, коли виробничі запаси витрачаються щоденно, а також надходять досить часто.

Метод середньозваженої собівартості при постійному обліку запасів

При даному методі розрахунок середньої ціни проводиться одразу в момент надходження нової партії запасів. Вартість запасів, що знову надійшли, усереднюється з тією, що вже наявна. В результаті цього на кожен момент часу ми маємо нібито одну партію за однією обліковою ціною, яка визначається як відношення загальної вартості запасів до їх загальної кількості.

Списання вартості витраченого запасу, якщо це витрачання відбудеться після чергового надходження, буде проводитись за новою обліковою ціною. Подібний алгоритм розрахунку використовується і для всіх інших закупок і витрат запасів протягом звітнього періоду.

Перевага цього методу полягає в тому, що оцінку вартості відпущеного запасу та запасів в залишках можна знайти відразу в момент здійснення операції, що надає об'єктивне уявлення про вартість запасів і практично не дозволяє здійснювати маніпуляції з цифрами. Але це досягається за рахунок досить великого обсягу роботи.

Метод середньозваженої собівартості при періодичному обліку запасів

При використанні цього методу робиться припущення, яке спрощує реальну картину руху запасів, а саме: всі запаси надійшли та відпущені в один і той же час – в кінці звітнього періоду. Застосування методу середньозваженої собівартості в умовах періодичної оцінки запасів означає, що вартість придбаних протягом звітнього періоду запасів необхідно розділити на їх загальну кількість, отримавши таким чином середню ціну придбання запасів, яка і буде ціною вибуття запасів в цьому звітньому періоді.

Цей метод оцінки найбільш простий і найменш трудомісткий. Перевагою

його є можливість при належному використанні дати об'єктивну картину про стан та рух запасів. Недоліком є те, що простота методу містить в собі загрозу легкого маніпулювання цифрами в бік завищення або зниження показників витрачених запасів.

Якщо в період з дати останнього вибуття відбувся ріст цін порівняно із середнім рівнем, то оцінка запасів за цим методом при безперервному обліку дає меншу вартість вибуття запасів, ніж при періодичному, і навпаки.

Метод ФІФО (first in – first out): першими відпускаються запаси, що надійшли раніше.

Метод ФІФО засновується на хронології надходження, тобто базується на припущенні, що одиниці запасів, які були придбані першими, продаються чи використовуються першими, що запобігає їх псуванню, а також на припущенні, що грошова одиниця є стабільною.

Одиниці, які залишаються в запасах на кінець періоду, оцінюються за цінами останніх надходжень товарів.

Даний метод найчастіше застосовується для таких запасів як фрукти, овочі та інші продукти харчування, коли перші запаси, що надійшли, повинні реалізовуватись у першу чергу, щоб уникнути збитків від псування.

Перевага методу ФІФО полягає в тому, що він простий, систематичний і об'єктивний, що відповідає вимогам GAAP, а також перешкоджає маніпулюванню даними в сторону штучного завищення або зниження вартості запасів, тобто запобігає можливості маніпулювання прибутком, забезпечує відображення у балансі суми запасів, яка приблизно збігається з поточною ринковою вартістю. Метод ФІФО виправдовує себе в умовах низької інфляції. Застосування ж його в умовах високої інфляції призведе до завищення вартості матеріальних залишків, зниження собівартості готової продукції та, як наслідок, завищення результатів від реалізації.

Саме відображення нереальних доходів, що призводять до не виправданого завищення прибутку, є недоліком методу.

Метод ФІФО при періодичному обліку запасів.

ФІФО є методом обліку запасів, що найбільш поширений в США і ряді західних країн. Він надає значення вартості запасів, яка наближена до їх поточної вартості, і в рівному ступені може бути застосований як при безперервному, так і при періодичному методах обліку.

Метод ФІФО при постійному обліку запасів

При безперервному обліку вартість витрачених запасів розраховується з їх загальної вартості безпосередньо при витрачанні чергової партії. Собівартість проданих запасів визначається шляхом підсумування вартостей використаних при їх збуті запасів. При застосуванні цього методу рух вартості запасів хоча в точності і не співпадає з їх рухом в натуральному виразі, але наближається до нього, причому, чим частіше здійснюється придбання і витрачання запасів, тим ближчим є це наближення.

При періодичному обліку, як вже зазначалось вище, реальне чергування надходжень та витрат замінюється послідовними діями: спочатку враховуються

всі надходження, а потім – всі витрачання. При періодичній оцінці запасів за методом ФІФО бухгалтер виводить підсумки оприбуткування запасів за весь звітний період, після чого відображає вибуття необхідної кількості запасів в хронологічному порядку, від першого постачання до того постачання, в якому виникло повне вибуття запасів в даному звітному періоді. Вартість запасів на кінець звітного періоду визначається за допомогою інвентаризації. Сальдо запасів на кінець періоду визначається як добуток кількості запасу в натуральному виразі і ціни (при придбанні запасів) або собівартості (при самостійному виготовленні) одиниці запасу з останньої його партії, що надійшла.

Використання оперативного і підсумкового методів ФІФО дає однакове сальдо запасів і собівартість реалізованої продукції на кінець періоду.

Метод ЛІФО (last in – first out): першими відпускаються запаси, що надійшли останніми.

При методі ЛІФО оперують вартістю останньої по закупці одиниці запасу. Оцінка запасів за методом ЛІФО базується на умові, що запаси, які першими вибувають, оцінюються за собівартістю останніх за часом надходження, тобто запаси використовуються і відповідно обліковуються в послідовності, яка є протилежною їх надходженню на підприємство. Рух вартості запасів при застосуванні методу ЛІФО протилежний до руху вартості запасів при застосуванні ФІФО. При застосуванні методу ЛІФО запаси (за видами), як і при застосуванні ФІФО, поділяються на рівні, або групи, в залежності від вартості одиниці даного запасу. Партія, що надійшла, відображається в обліку як самостійна партія, і залежить від тих, що вже відображені в обліку.

Перевага цього методу полягає в тому, що більш висока собівартість проданих товарів в більшій мірі відповідає вартості поповнення запасів, необхідних для продовження функціонування підприємства. Даний метод ігнорує фізичне старіння запасів і забезпечує правильні результати при обліку запасів, які швидко псуються (наприклад, фруктів). Для запасів тривалого зберігання можна використовувати інші способи оцінки.

У періоди інфляції, що характеризуються ростом цін, метод ЛІФО показує найбільшу собівартість проданих товарів, оскільки відображає останні ціни, що постійно зростають. Він призводить до того, що вартість одиниці кінцевих запасів в собівартості проданих товарів занижена порівняно з купівельною ціною. Кінцеві залишки обліковуються за цінами запасів, які надійшли раніше. Виходячи з цього, прибуток виявляється заниженим. Хоча в умовах високої інфляції метод виправдовує себе тим, що вартість запасів, що списуються, буде максимально наближеною до поточних ринкових цін. Недолік

методу ЛІФО полягає в тому, що запаси в балансі відображаються за більш давніми цінами.

Згідно П(С)БО 9 якщо для оцінки запасів використовується метод ЛІФО, то у примітках до фінансової звітності наводиться різниця між вартістю запасів, яка відображена на дату балансу в обліку та звітності, і найменшою з вартості, обчисленої із застосуванням методу середньозваженої собівартості, ФІФО, чистої вартості реалізації. При цьому розрахунки повинні проводитись за кожним найменуванням запасів.

Метод ЛІФО, як і метод ФІФО, може застосовуватись і при безперервному, і при періодичному обліку.

Метод ЛІФО при постійному обліку запасів

При веденні безперервного обліку метод ЛІФО використовується для визначення собівартості вибуття запасів та їх залишків і здійснюється на поточній основі. При витрачанні запасів спочатку відбираються всі запаси, що надійшли пізніше інших, а потім частково відбираються запаси, що надійшли раніше.

Метод ЛІФО при періодичному обліку запасів

Періодичний облік за методом ЛІФО передбачає розрахунок вартостей запасів, придатних (готових) для використання протягом звітного періоду за допомогою підсумовування балансової вартості запасів на початок періоду і вартості закуплених (виготовлених) протягом періоду запасів.

При періодичній оцінці запасів за методом ЛІФО бухгалтер виводить підсумки оприбуткування запасів за весь звітний період, після чого здійснює оцінку необхідної кількості запасів в порядку, зворотньому до хронологічного, від останнього надходження, в якому відбулося повне вибуття запасів в даному звітному періоді.

На відміну від методу ФІФО, безперервний облік і періодичний облік методом ЛІФО не дають однакового значення вартості запасів на кінець періоду. В умовах збільшення вартості запасів (наприклад, в умовах інфляційної економіки) періодичний облік з використанням методу ЛІФО призведе до меншого рівня прибутку, ніж безперервний, оскільки до собівартості реалізованих товарів увійдуть останні з придбаних, найбільш дорогі одиниці.

Різниця, що виникає в результаті відмінності між оцінками ФІФО і ЛІФО, називається резервом ЛІФО. В міжнародній практиці її додають до балансової вартості, а також до нерозподіленого прибутку – для збереження рівності обох частин балансу. Таким чином одержують поточну вартість запасів.

Нормативні затрати

Оцінка запасів за нормативними затратами полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), що встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей та діючих цін. Для забезпечення максимального наближення нормативних витрат до фактичних норми затрат і ціни повинні регулярно

перевірятися і переглядатися. Зазначений метод на практиці застосовується досить рідко.

Метод оцінки за цінами продажу

Оцінка вибуття запасів за цінами продажу заснована на застосуванні підприємствами роздрібною торгівлі середнього проценту торгової націнки товарів. Цей метод застосовують підприємства, які мають значну номенклатуру товарів, що змінюється, з приблизно однаковим рівнем торгової націнки. Собівартість реалізованих товарів визначається як різниця між продажною (роздрібною) вартістю реалізованих товарів і сумою торгової націнки на ці товари. Сума торгової націнки на реалізовані товари визначається як добуток роздрібною вартості реалізованих товарів і середнього відсотка торгової націнки.

$$\text{Середній відсоток торгової націнки} = \frac{\text{Залишок торгових націнок на початок + місяця}}{\text{Роздрібна вартість залишку товарів на + початок місяця}} \times \frac{\text{Торгові націнки в роздрібній вартості отриманих в звітному місяці товарів}}{\text{Роздрібна вартість отриманих в звітному місяці товарів}} \quad (4.1.3.1)$$

Нижче узагальнимо основну інформацію про методи ідентифікованої вартості, середньозваженої собівартості, ФІФО, ЛІФО (таблиця 4.1.3.1).

Таблиця 4.1.3.1 - Зміст методів оцінки запасів

Метод оцінки	Як оцінюються відпущені (використані) запаси	Як оцінюються залишки запасів
Ідентифікованої вартості	За цінами конкретних партій	За цінами конкретних партій
Середньозваженої вартості	За середніми цінами з урахуванням залишку запасів на початок періоду та їх надходжень	За середніми цінами з урахуванням залишку запасів на початок періоду та їх надходжень
ФІФО	За цінами перших надходжень	За цінами останніх надходжень
ЛІФО	За цінами останніх надходжень	За цінами перших надходжень

Вибір методу оцінки реалізованих товарів може суттєво впливати на кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства, особливо в умовах інфляції. Вибір підприємством оптимального методу оцінки запасів сприятиме збільшенню оборотних коштів, залученню інвестицій, що в підсумку дасть

можливість отримати більші прибутки та покращити фінансовий стан підприємства. Підприємство повинне використовувати обраний метод

4.2 Аналіз витрат обігу

Витрати обігу торговельних підприємств вимірюються в сумі та за їх рівнем. **Рівень витрат обігу** являє собою їх відношення до суми товарообороту, виражене у відсотках. Він є одним з важливіших якісних показників оцінки господарської діяльності торговельних підприємств і показує, скільки відсотків займають витрати обігу в роздрібній (продажній) вартості товарів. Показники та їх аналіз наведено в таблиці 4.2.1.

Таблиця 4.2.1 – Аналіз динаміки витрат обігу

Показники	Перший(базовий) період	Другий	Третій	Четвертий
Товарооборот, тис. грн.				
Темпи росту, %	100			
Витрати обігу, тис. грн.				
Темпи росту, %				
Рівень витрат обігу, %				

В торгівлі закладені невичерпні можливості відносного зниження витрат обігу при підвищенні якості торговельного обслуговування населення, зменшенні витрат часу покупців на придбання товарів. Однак на жаль використовуються ці можливості недостатньо.

Задачі аналізу витрат обігу – не тільки вивчити виконання плану і дати об'єктивну оцінку дотримання їх кошторису, але й виявити резерви скорочення витрат і розробити заходи по їх використанню шляхом усунення невиробничих витрат, безхазяйності і забезпечення найбільш економного, доцільного і ефективного використання засобів праці. В процесі аналізу необхідно вивчити динаміку витрат обігу, виявити і виміряти вплив основних факторів на їх розмір.

Аналіз витрат обігу проводять за даними бухгалтерської та статистичної звітності, матеріалами їх поточного обліку, первинними документами і регістрами обліку та особистими спостереженнями. Загальна фактична сума витрат обігу міститься в формі №2 “Звіт про фінансові результати”.

Витрати обігу поділяються на умовно-постійні і змінні. В наступній таблиці 4.2.2 наведена характеристика витрат залежно від змін товарообороту.

Таблиця 4.2.2 – Характеристика еластичності витрат обігу від зміни товарообороту

Стаття витрат обігу	Характеристика еластичності витрат обігу від зміни товарообороту
1	2
1. Витрати на перевезення	Змінні витрати , крім витрат на управління власного транспорту та обслуговування під'їзних шляхів і складів
2. Витрати на оплату праці	Умовно постійні витрати в частині оплати праці за тарифними ставками та посадовими окладами, вартості санітарного та спеціального одягу, державно передбачених надбавок, доплати до ставок та окладів, соціальних виплат (за умови незмінної чисельності та складу працівників); змінні в частині оплати праці за відрядними розцінками та преміальними виплатами
3. Витрати на оренду та утримання основних фондів	Умовно-постійні витрати (при незмінності обсягу та складу основних фондів підприємства)
Амортизаційні відрахування на повне відновлення основних фондів і нематеріальних активів	Умовно-постійні витрати (при незмінності обсягу та складу основних фондів підприємства)
5. Витрати на поточний ремонт основних фондів	Умовно-постійні витрати (при незмінності обсягу та складу основних фондів підприємства)
6. Знос та утримання МШП	Умовно-постійні витрати при незмінності чисельності та складу працівників підприємства, крім витрат від бою посуду і пошкодження наборів (в підприємствах громадського харчування)
7. Витрати на паливо, газ та електроенергію для виробничих потреб	Змінні витрати
8. Витрати на зберігання, підсортування, обробку, пакування і перепродажну підготовку товарів	Змінні витрати , крім витрат на утримання холодильного обладнання, льодосховищ, дезінфекцію та дератизацію
9. Витрати на рекламу	Змінні витрати
10. Відсотки за кредит	Змінні витрати
11. Втрата товарів у межах норм природного збитку під час перевезення, зберігання і реалізації	Змінні витрати
12. Витрати на тару	Змінні витрати , крім амортизації власної інвентарної тари і тари-обладнання
13. Відрахування на соціальні заходи	Визначається залежно від характеру еластичності до зміни обігу витрат на оплату праці
14. Витрати на страхування майна	Умовно-постійні витрати, крім страхування залишків ТМЦ
15. Інші витрати	Змінні в частині оплати послуг комерційних банків, витрат на експертизу, на лабораторний аналіз товарів, витрат щодо набору робочої сили, податків та обов'язкових відрахувань, що входять до складу витрат обігу та залежать від обсягу товарообороту та доходів підприємства, витрат на утримання касового господарства, витрат зі сплати експортного (вивізного) мита та митних зборів.
	Умовно-постійні витрати в частині витрат, пов'язаних з забезпеченням нормальних умов праці, витрат на управління торговельною діяльністю та оприлюднення річного звіту тощо

Вплив змін постійних витрат визначається як абсолютне відхилення і не пов'язано зі змінами товарообороту, вплив змінних витрат визначається за методом відхилень, або за методом вирівнювання початкових точок аналізу, який обумовлює розрахунок допустимого і можливого відхилень.

Допустиме відхилення виникає за рахунок збільшення, або зменшення товарообороту, можливе - за рахунок інших причин, наприклад збільшення цін на рекламу, тарифів на електроенергію, змін витрат на тару за рахунок асортиментних зрушень товарів та інше. Аналіз цих витрат відображено в таблиці 4.2.3.

Таблиця 4.2.3 – Аналіз змінних та постійних витрат

Показники	Умовно	Період дослідження		Відхилення		
		База	Звіт	Абсолютне, у тому числі	Допустиме	Можливе
Витрати обігу	ВО					
Змінні	ВО ^{ЗМ}			ΔВО ^{ЗМ}	ΔВО ^{ЗМ,ДОП}	ΔВО ^{ЗМ,М}
Постійні	ВО ^П			ΔВО ^П	Х	Х
Товарооборот	Т			ΔВО ^{ЗМ}	Х	Х
Індекс товарооботу у звітному періоді в порівнянні з базой	Г ^Г	х	х		х	х

Абсолютне відхилення визначається як різниця показника у звіті і показника у базовому періодах.

Допустиме відхилення визначається за формулою:

$$\Delta \text{ВО}^{\text{ЗМ,ДОП}} = \text{ВО}^{\text{ЗМ,БАЗ}} * \Gamma^{\text{Г}} - \text{ВО}^{\text{ЗМ,БАЗ}}, \quad (4.2.1)$$

де $\Delta \text{ВО}^{\text{ЗМ,ДОП}}$ -

$\text{ВО}^{\text{ЗМ,БАЗ}}$ -

$\Gamma^{\text{Г}}$ – індекс змін товарообороту

Можливе відхилення:

$$\Delta \text{ВО}^{\text{ЗМ,М}} = \text{ВО}^{\text{ЗМ,ЗВІТ}} - \text{ВО}^{\text{ЗМ,БАЗ}} * \Gamma^{\text{Г}}, \quad (4.2.2)$$

де $\Delta \text{ВО}^{\text{ЗМ,М}}$ -

$\text{ВО}^{\text{ЗМ,БАЗ}}$, $\text{ВО}^{\text{ЗМ,ЗВІТ}}$ - витрати обігу у базовому і звітному періодах;

$\Gamma^{\text{Г}}$ -

Результати розрахунків можливо оформити в наступну таблицю 4.2.4.

Таблиця 4.2.4 – Аналіз впливу факторів на витрати обігу

Основні фактори	Кількісний вплив на витрати обігу
<i>1. Абсолютне відхилення постійних витрат, у тому числі.</i>	
1.1 Витрати на оренду та утримання основних фондів	
1.2 Амортизаційні відрахування на повне відновлення основних фондів і нематеріальних активів	

Продовження таблиці 4.2.4

Основні фактори	Кількісний вплив на витрати обігу
1.3 витрати на поточний ремонт основних фондів	
1.4 Знос та утримання МШП та інше.	
2. Відхилення змінних витрат за рахунок збільшення (зменшення) товарообороту	
3. Відхилення змінних витрат за рахунок зміни:	
3.1 Цін на пальне	
3.2 Транспортних тарифів	
3.3 Мито	
3.4 Мінімальної заробітної плати	
3.5 Ставок за кредит та інше	

Значним фактором, який впливає на витрати обігу є склад товарообороту, характеристика якого наведена в таблиці 4.2.5.

Таблиця 4.2.5 – Оцінка впливу складу товарообороту на витрати обігу

Склад товарообороту	Витрати обігу	Види торгівлі
Продовольчі та непродовольчі товари	продовольчих товарів більш за непродовольчі в 1,5 – 2 рази	роздрібна торгівля
Спеціалізовані магазини	нижче за роздрібну торгівлю населенню в 3-4 рази	реалізація дрібним оптом
Продаж фасованих товарів	на 80-90% менш в порівнянні з нефасованими товарами	роздрібна торгівля
Хлібо-булочні вироби, овочі, фрукти (найбільш затратні товари)	набагато вище в порівнянні з гастрономічними і кондитерськими товарами	роздрібна торгівля
Галантерея, товари культурно-побутового призначення, будівельні матеріали	набагато вище в порівнянні з одягом, тканинами	роздрібна торгівля

На витрати обігу впливає товарообіговість товарів, як що час реалізації зменшується, а кількість оборотів зростає, зменшуються товарні запаси, а в наслідок витрати на зберігання товарів.

При збільшенні виробітку працівників торгівлі витрати обігу зменшуються в зв'язку з відносним зменшенням фонду оплати праці, який входить до складу витрат.

В складі витрат обігу значну питому вагу займають витрати на оплату праці персоналу (30-40%), транспортні витрати, витрати на оренду, утримання і амортизацію основних засобів, витрати на зберігання та інше. Аналіз структури витрат обігу за статтями представлено в наступній таблиці 4.2.6.

Таблиця 4.2.6 – Аналіз складу витрат обігу

Показники	Попередній (базовий) період	План	Звіт	Темпи росту, %
1.Товарооборот, тис. грн.				
2.Витрати обігу, тис. грн.				
Рівень витрат обігу, %				
2.1 Витрати на оплату праці тис. грн.				
Рівень витрат к товарообороту, %				
2.2 Витрати на оренду, тис. грн..				
Рівень витрат к товарообороту, %				
2.3 Транспортні витрати, тис. грн.				
Рівень витрат к товарообороту, %				
2.4 Витрати на утримання і амортизацію основних засобів				
Рівень витрат к товарообороту, %				
2.5 Витрати на зберігання, тис. грн..				
Рівень витрат к товарообороту, %				

4.3 Завдання для самостійного рішення з питань аналізу витрат торговельного підприємства

Задача 4.3.1.

Проаналізувати динаміку товарообороту і витрат обігу, рівень витрат обігу ресторанного господарства. Вихідні дані наведені в таблиці 4.3.1.1.

Таблиця 4.3.1.1 – Вихідні дані ресторанного господарства (Витяг з форми 3-торг)

Показники	Перший (базовий) період	Другий	Третій	Четвертий
Товарооборот, тис. грн.	6190,2	5765,5	7431	10323.1
роздрібний	6186,0	5756,4	7421,7	10269.1
продано оптом	4,2	9,1	9,3	53.4
Темпи росту загального товарообороту,%	100			
Витрати обігу, тис. грн.	1671,3	1268,4	1932	2505
Темпи росту, %				
Рівень витрат обігу, %				

Задача 4.3.2

Визначити загальний товарооборот і загальні витрати обігу. Проаналізувати зміни товарообороту у звітному періоді в порівнянні з базовим. Визначити рівень витрат обігу у відповідному товарообороті. Проаналізувати,

як структура товарообороту у звітному періоді в порівнянні з базовим вплинула на середній рівень витрат обігу.

Таблиця 4.3.2.1 – Вихідні дані

Показники	Базовий період		Звітний період		Темпи росту, %
	Абсол. значення	Питома вага, %	Абсол. значення	Питома вага, %	
Загальний товарооборот, у тому числі		100		100	
Оптовий	25485,7		30582,2		
Роздрібний	24365,3		29998,1		
Роздрібний ресторанного господарства	7421,7		10269,1		
Витрати обігу, у тому числі за видами торгівлі		Середній рівень витрат обігу		Середній рівень витрат обігу	
		Питома вага у відповідному обороті, %		Питома вага у відповідному обороті, %	
Оптова	850,2		1020,5		
Роздрібна	7309,5		8420,2		
Роздрібна ресторанного господарства	1932		2505		

Результати розрахунків внести до таблиці 4.3.2.2

Таблиця 4.3.2.2 – Аналіз впливу структурних зрушень товарообороту на середній рівень витрат обігу

Види торгівлі	Рівень витрат обігу		Товарообіг		Структура товарообігу		Процентні числа		Відхилення в структурі 7-6	Відхилення в середньому рівні витрат 9-8
	база	факт	База	Факт	База	Факт	База 3*6	Факт 3*7		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1										
2										
3										
Разом:	Середне значення	Середне значення			100	100				

Задача 4.3.3

Проаналізувати динаміку витрат торгівельного підприємства за видами діяльності на основі даних таблиці 4.3.3.1. Побудувати діаграми структури витрат.

Таблиця 4.3.3.1 – Аналіз витрат за номенклатурними статтями, тис. грн.

Витрати діяльності	Статті витрат	Базовий період	Звітний період	Питома вага	Абсолютне відхилення
1. Собівартість реалізованих товарів	Собівартість реалізованих товарів	120936	125900		
2. Адміністративні витрати		5200	6950		
3. Витрати на збут		42500	45600		
4. Інші операційні витрати		1200	1560		
5. Витрати фінансової діяльності	Відсотки за кредит;	456	580		
	інші фінансові витрати	600	780		
7. Інші витрати звичайної діяльності		320	1650		
Разом				100 %	

Задача 4.3.4

Оцінити структуру витрат торговельного підприємства у звітному періоді в порівнянні з базовим.

Таблиця 4.3.4.1 – Схема аналізу витрат підприємств торгівлі за економічними елементами

Витрати згідно П(С)БО 16	Склад витрат згідно Методичних рекомендацій в торгівлі	Базовий період	Звітний період	Темп росту, %	Абсолютне відхилення	Причини відхилень
1	2	3	4	5	6	7
Матеріальні витрати	Матеріали для забезпечення виробництва в громадському харчуванні; для господарчих потреб; гарантійного ремонту і обслуговування реалізованих товарів; матеріальні витрати:	325	465,2			
	а) для забезпечення умов праці і правил техніки безпеки праці,	-	-			
	б) реактиви, посуд для лабораторій.	25,5	25,2			
		2,3	2,25			
	Сировина і покупні напівфабрикати в громадському харчуванні для виготовлення страв.	1254	1328			
	Паливно-мастильні матеріали для операційних потреб, опалення та освітлення.	850	895			

Продовження таблиці 4.3.4.1

1	2	3	4	5	6	7
Матеріальні витрати	Будівельні матеріали та запасні частини.	-	-			
	Тара і тарні матеріали.	3,8	3,9			
	Товари для власного використання, а також відібраних для оцінки їх якості, фізико-хімічних досліджень.	2,1	2,6			
	Малоцінні та швидкозношувані предмети: інструмент, спецодяг, миючі засоби, профілактичне харчування.	12,1	13,4			
	Інші матеріали, що пов'язано з невиробничим характером діяльності	0,5	0,8			
	Частка у загальній сумі, %					
Витрати на оплату праці	Основна заробітна плата згідно норм часу, відрядних розцінок, тарифних ставок ; натуральна оплата згідно законодавству; суми процентних та комісійних нарахувань в залежності від обсягу товарообороту або прибутку від реалізації товарів (у випадках, коли ці суми відносяться до основної заробітної плати).	50120	52100			
	Додаткова заробітна плата: надбавки, доплати, премії, оплата відпусток, гарантійні та компенсаційні виплати.	20100	22156			
	Частка у загальній сумі, %					
Нарахування до соціальних фондів	Відрахування на соціальні заходи згідно законодавству.	25200	28200			
	Частка у загальній сумі, %					
Амортизація	Амортизація основних засобів і нематеріальних активів (крім землі) за методами згідно наказу про облікову політику.	5956	6200			
	Частка у загальній сумі, %					
Інші операційні витрати	Витрати операційної діяльності, які не включено до складу собівартості реалізованих товарів і до складу попередніх елементів	14500	13900			
	Частка у загальній сумі, %					
Разом	Абсолютне значення, тис. грн.					
	Всього, %	100	100			

Задача 4.3.5

На основі даних задачі 4.3.4 виділити змінні і постійні витрати, проаналізувати їх в звітному році в порівнянні з базовим за методом вирівнювання початкових точок аналізу. Визначити обсяг продаж за два роки, якщо відомо, що рентабельність продаж у базовому періоді склала 15%, а в звітному 22%, скласти таблицю за зразком таблиць 4.2.3, 4.2.4 .

Задача 4.3.6

Проаналізувати витрати торговельного підприємства. Змінні витрати дослідити окремо за методом відхилень на основі даних таблиці 4.3.6.1. Визначити обсяг продаж за два роки, якщо відомо, що рентабельність продаж у базовому періоді склала 25%, а в звітному 27%, скласти таблицю за зразком таблиць 4.2.3, 4.2.4.

Таблиця –4.3.6.1 Аналіз витрат підприємства торгівлі за статтями

Витрати діяльності	Статті витрат	Базовий період	Звітний період	Питома вага	Абсолютне відхилення
1. Собівартість реалізованих товарів	Собівартість реалізованих товарів	125000	135000		
2. Адміністративні витрати	Витрати на оплату праці адмін. персоналу з нарахуваннями до соціальних фондів	2000	2900		
	Амортизація і витрати на утримання необоротних активів, які забезпечують адмін. потреби	1500	1500		
	Страховання майна	520	530		
	Податки	350	355		
	Загальні корпоративні витрати	220	150		
	Інші адміністративні витрати	56	60		
3. Витрати на збут	оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам та працівникам підрозділів, що забезпечують збут;	1250	2350		
	витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг (операційна оренда, страхування, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, охорона);	1360	1440		
	витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом;	690	750		
	витрати на транспортування, перевалку і страхування готової продукції (товарів), транспортно-експедиційні та інші послуги, пов'язані з транспортуванням продукції (товарів) відповідно до умов договору (базису) поставки;	11120	12800		
	витрати на рекламу та дослідження ринку	1200	50		

Продовження таблиці 4.3.6.1

		акувальних матеріалів для затарювання готової продукції на складах готової продукції;	2	2,5		
		витрати на ремонт тари;				
		витрати на передпродажну підготовку товарів;	1	1,5		
		витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;	2,5	1		
		інші витрати, пов'язані зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг.	0,5	-		
4. Інші операційні витрати		Витрати на дослідження і розробки; собівартість реалізованої валюти, сумнівні борги, втрати від псування цінностей; штрафи, інше.	0,5	-		
5. Витрати фінансової діяльності	ОБІГУ	Відсотки за кредит;	2200	1850		
		інші фінансові витрати	-	-		
6. Витрати інвестиційної діяльності		Втрати від участі в капіталі	-	-		
7. Інші витрати звичайної діяльності		Інші витрати звичайної діяльності	42	50		
Разом					100 %	

Задача 4.3.7

Проаналізувати виконання плану по товарообороту і рівню витрат обігу на підприємстві торгівлі. Визначити кількісний вплив структури витрат обігу на товарооборот. Вихідні дані в таблиці 4.3.7.1.

Таблиця 4.3.7.1 – Вихідні дані.

Показники	База (план)	Звіт	Темп росту, %
1. Товарообіг, тис. грн.	30500	35400	
2. Витрати обігу (витрати на збут, адміністративні витрати, інші операційні витрати), тис. грн.	6500	8200	
У тому числі умовно – постійні витрати	6000	7000	

Методичні рекомендації до виконання задачі.

Витрати обігу пов'язані з величиною товарообороту в частині змінних витрат.

Для того, щоб вирішити цю задачу слід скласти модель, яка включала б показники витрат обігу. Рівень витрат обігу визначається як питома вага витрат обігу в товарообороті:

$$Y_{н.о.} = \frac{ИО}{T}; \quad (4.3.7.1)$$

$$T = \frac{ИО}{Y_{н.о.}}; \quad (4.3.7.2)$$

де ИО – витрати обігу;

T – товарооборот;

$Y_{н.о.}$ – питомі витрати обігу.

В нашому випадку витрати обігу представлені двома частинами змінні витрати і постійні - $ИО^{ЗМ}$, $ИО^П$ (відповідно питома вага цих витрат - $Y_{н.о.}^{ЗМ}$, $Y_{н.о.}^П$), тому товарооборот це наступне відношення :

$$T = \frac{ИО^{ЗМ} + ИО^П}{Y_{н.о.}^{ЗМ} + Y_{н.о.}^П}; \quad (4.3.7.3)$$

За допомогою методу ланцюгових підстановок можливо проаналізувати вплив факторів на товарооборот у таблиці 4.3.7.2.

Таблиця 4.3.7.2 – Розрахунок впливу факторів на товарооборот.

Фактор	Коригуючі значення	Розрахунок впливу фактора на показник
$\Delta ИО^{ЗМ}$	$T^I = \frac{ИО_{ЗМ}^O + ИО_{П}^B}{Y_{ЗМ}^B + Y_{П}^B};$	$\Delta T = T^I - T^B$
$\Delta ИО^П$	$T^{II} = \frac{ИО_{ЗМ}^O + ИО_{П}^O}{Y_{ЗМ}^B + Y_{П}^B};$	$\Delta T = T^{II} - T^I$
$\Delta Y^{ЗМ}$	$T^{III} = \frac{ИО_{ЗМ}^O + ИО_{П}^O}{Y_{ЗМ}^O + Y_{П}^B};$	$\Delta T = T^{III} - T^{II}$
$\Delta Y^П$	$T^{IV} = \frac{ИО_{ЗМ}^O + ИО_{П}^O}{Y_{ЗМ}^O + Y_{П}^O};$	$\Delta T = T^{IV} - T^{III}$
Всього:	-	$\Delta T = T^O - T^B$

$ИО^O$, $ИО^B$ показники на рівні звітного і базового періодів.

Задача 4.3.8

Проаналізувати виконання плану по товарообороту і рівню витрат обігу підприємства оптової торгівлі, визначити вплив факторів на товарооборот і зробити відповідні висновки виходячи з наведених даних таблиці 4.3.8.1.

Таблиця 4.3.8.1 – Вихідні дані, тис. грн.

Показники	План	Факт
Товарообіг	28600	29000
Витрати обігу:		
Всього	2400	3150
В т.ч. умовно – постійні	1590	1900

5. ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

5.1 Особливості аналізу балансу торговельного підприємства

Зміст і форма балансу, а також загальні вимоги до розкриття його статей визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 2 “Баланс” (далі – П(С)БО 2). Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

При аналізі балансу будь-якого торговельного підприємства можна виявити ряд характерних особливостей, які відрізняють його від форми №1 підприємств інших галузей народного господарства. Серед таких особливостей доцільно виділити наступні:

- у складі майна підприємства (в структурі активу) переважають оборотні активи, а саме “Товари” (ряд. 140), необоротні активи, як правило, займають невелику долю;

- у складі оборотних активів, якщо підприємство займається виключно торговельною діяльністю, відсутні такі статті, як “Незавершене виробництво” (ряд. 120) і “Готова продукція” (ряд. 130).

Зобов'язання підприємства найчастіше представлені поточними зобов'язаннями, зокрема кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги та короткостроковими кредитами.

Для аналізу балансу беруть дані за кілька звітних періодів. Розглядаючи тенденції, можна знайти ключові моменти стосовно зростання важливих факторів, що впливають на діяльність підприємства. В ході вивчення балансу доцільно застосувати наступні способи аналізу:

- горизонтальний аналіз;
- вертикальний аналіз;
- аналіз із застосуванням коефіцієнтів

5.2 Аналіз фінансових результатів підприємств торгівлі

Прибуток – це основний багатозначний показник результатів роботи підприємства за умов становлення і розвитку ринкового механізму господарювання.

Мета аналізу фінансових результатів – виявлення, вивчення і мобілізація резервів зростання доходів, прибутку, підвищення рентабельності при поліпшенні якості обслуговування покупців. В процесі аналізу перевіряють ступінь виконання планів по доходах, прибутку, рентабельності, вивчають їх динаміку, визначають та вимірюють вплив факторів на фінансові результати господарської та іншої діяльності підприємств.

Головною формою звітності по фінансових результатах є квартальні та річний “Звіт про фінансові результати” (форма №2). Зміст і загальні вимоги до

розкриття статей вказаного звіту регламентує Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 (далі – П(С)БО 3).

Якщо торговельне підприємство є суб'єктом малого підприємництва, то воно складає скорочену форму Звіту – форму 2-м – зміст і порядок заповнення якої регулює Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 “Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва” (далі – П(С)БО 25В таблиці 9 наведена порівняльна характеристика форм Звіту про фінансові результати згідно П(С)БО 3 та П(С)БО 25

Зміст форми 2 для підприємств торгівлі відрізняється від підприємств інших галузей. Валовий прибуток, як різниця між чистим доходом і собівартістю реалізованих товарів виступає для підприємств торгівлі специфічною економічною категорією - торговельною націнкою. Чистий дохід – це ціна реалізації товарів (без ПДВ), собівартість реалізації товарів - ціна закупівлі товарів (без ПДВ). Собівартість реалізованих товарів займає велику питому вагу у витратах підприємства торгівлі і, тому економіка цих підприємств потребує короткострокових кредитів, а внаслідок, фінансових витрат. Діяльність підприємства складається, як для підприємств інших галузей, з операційної, фінансової, інвестиційної та іншої. Схема формування прибутку наведено в додатку А.

5.3 Факторний аналіз прибутку торговельного підприємства

Аналіз прибутку проводять в цілому по торговельному підприємству, його підрозділам, видам діяльності. В процесі аналізу вивчають виконання плану та динаміку прибутку, вимірюють вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на її розмір, а головне, виявляють, вивчають та реалізують резерви зростання чистого доходу. Факторний аналіз прибутку ведеться з урахуванням його формування.

Існує декілька різних моделей, які доцільно застосувати при аналізі фінансових результатів підприємств торгівлі.

Перша модель. Визначення чистого прибутку:

$$\begin{aligned} \hat{P} = & \hat{A} - \hat{N} + {}^2\hat{I}\hat{A} - \hat{A}\hat{A} - \hat{A}\hat{C} - {}^2\hat{I}\hat{A} + \\ & + {}^2\hat{O}\hat{A} + {}^2\hat{A} - \hat{O}\hat{A} - {}^2\hat{A} - \hat{I}\hat{I} \end{aligned} \quad (5.3.1)$$

де: \hat{P} – чистий прибуток;

\hat{B} – виручка від реалізації продукції (товарів) без ПДВ, тобто чистий дохід ;

\hat{C} – собівартість реалізованих товарів;

$\hat{I}\hat{O}\hat{D}$ – інші операційні доходи;

$\hat{A}\hat{B}$ – адміністративні витрати;

ВЗ – витрати на збут;
ІОВ– інші операційні витрати;
ІФД– інші фінансові доходи;
ІД– інші доходи;
ФВ– фінансові витрати;
ІВ– інші витрати;
ПНП– податок на прибуток.

Розрахунок впливу кожного з факторів проводять методом абсолютних різниць. При цьому вплив факторів, які додаються, вважається позитивним, а факторів, які віднімаються, - негативним.

Використовуючи цей метод, на підставі даних таблиці 5.3.1 можливо визначити вплив кожного фактора на чистий прибуток підприємства торгівлі.

Таблиця 5.3.1 - Факторний аналіз прибутку

Показники	Попередній (базисний) рік (X_0)	Звітний рік (X_1)	Відхилення (X)	Вплив факторів
1	3	4	5	
1.Виручка від реалізації продукції без обліку ПДВ, акцизного збору та інших відрахувань з доходів (В) (Чистий дохід)				
2.Собівартість реалізованих товарів (СРТ)				
3.Інший операційний дохід (ІОД)				
3.Адміністративні витрати (АР)				
4.Витрати на збут (ВЗ)				
5.Інші операційні витрати (ІОВ)				
6.Фінансові доходи (ФД)				
7.Фінансові витрати (ФВ)				
8.Результат від інвестиційної діяльності (ФІ)				
9.Результат від надзвичайної діяльності (РЧ)				
10.Нерозподілений прибуток (П)				
11.Податок на прибуток (НП)				
12.Чистий прибуток (ЧП)				

Друга модель визначення чистого прибутку відрізняється від першої в частині визначення операційного прибутку. Прибуток, або збиток від операційної діяльності розраховується як різниця між торговою націнкою та витратами обігу, безумовно додаються інші операційні доходи. Беручи до уваги

специфіку торгівлі необхідно відмітити, що до витрат обігу відносяться такі фінансові витрати як витрати по сплаті відсотків за кредит. У такому випадку згідно П(С)БО 16 це не буде фінансовим результатом від операційної діяльності, а можливо так званим результатом від основної діяльності торгівлі. Якщо додати доходи і відняти витрати від інших видів діяльності, отримуємо результат у виді чистого прибутку (табл.5.3.2), як у першій моделі.

Прибуток від основної діяльності в торгівлі:

$$P^{OCH} = TH - BO + IOД, \quad (5.3.2)$$

де: P^{OCH} – прибуток від основної діяльності;

TH – торгівельна націнка;

BO – витрати обігу.

$IOД$ – інші операційні доходи

Таблиця 5.3.2 - Аналіз прибутку в торгівлі

Показники	Попередній (базисний) рік (X_0)	Звітний рік (X_1)	Відхи- лення (X)	Вплив факторів
1	3	4	5	
1.Виручка від реалізації продукції без обліку ПДВ, акцизного збору та інших відрахувань з доходів (В) (Чистий дохід)				
2.Собівартість реалізованих товарів (СРТ)				
3.Торгівельна націнка (п.2-п.1)				
4.Інший операційний дохід (ІОД)				
5.Витрати обігу:				
5.1.Адміністративні витрати (АР)				
5.2.Витрати на збут (СР)				
5.3.Інші операційні витрати (ІОВ)				
5.4.Фінансові витрати (ФВ)				
6.Прибуток від основної діяльності (п.3+п.4-п.5)				
7.Фінансові доходи (ФД)				
8.Результат від інвестиційної діяльності (ФІ)				
9.Прибуток від звичайної діяльності (П)				
10.Податок на прибуток (ННП)				
11.Результат від надзвичайної діяльності (РЧ)				
12.Чистий прибуток (ЧП)				

Факторний аналіз прибутку, його змін виконується за допомогою наступних формул:

- за рахунок асортиментних зрушень ($\Delta \ddot{I}^{\zeta}$):

$$\Delta \ddot{I}^{\zeta} = \left(\hat{A}_{\zeta \hat{a}} - \frac{\hat{A}_{\hat{a} \hat{a} \zeta}}{2} \right) d', \quad (5.3.3)$$

де B – чистий дохід;

d^1 – частка прибутку до чистого доходу у базовому періоді;

I_u – індекс цін.

- зміна прибутку, зумовлена зміною цін на товари ($\Delta \ddot{I}^{\ddot{o}}$),

$$\Delta \Pi^{\zeta} = \left(\frac{B_{36}}{I_u} - B_{\hat{a} \hat{a} 3} \right) d', \quad (5.3.4)$$

- зміна прибутку, зумовлена зміною виробітку ($\Delta \ddot{I}^{\hat{A}}$):

$$\Delta \Pi^B = (Vir_{36} - Vir_{\hat{a} \hat{a} 3}) \mathcal{C}_{36} d', \quad (5.3.5)$$

$Vir_{36}, Vir_{\hat{a} \hat{a} 3}$ – виробіток відповідно у звітному та базовому періодах;

\mathcal{C}_{36} – чисельність працюючих в звітному періоді.

Сума прибутку на торговельному підприємстві залежить від частки торгової націнки і частки витрат обігу у чистому доході. Показники для аналізу наведено в таблиці 5.3.3.

Таблиця 5.3.3 - Вихідні дані

Показники	База	Звіт	Відхилення
1. Чистий дохід (ЧД), тис. грн.			
2. Торгова націнка (ТН), тис. грн.			
3. Витрати обігу (ИО), тис. грн.			
4. Питома вага торгової націнки в чистому доході (п.2 : п.1) $ТН_v, \%$			
5. Питома вага витрат обігу в чистому доході (п.3:п1) $ИО_v,$ $\%$			
6. Прибуток від операційної діяльності (П), тис. грн.			

Зміну прибутку за рахунок зміни чистого доходу можна визначити за формулою ($\Delta \dot{I}^{\times \dot{A}}$):

$$\Delta \Pi^{\text{ЧД}} = \Delta \text{ЧД} \cdot (ТН_y^B (\%) - ИО_y^B (\%)), \quad (5.3.5)$$

де $-ТН_y^B$, %, $ИО_y^B$ питома вага відповідно торгівельної націнки і витрат обігу у базовому періоді;

$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}^0 - \text{ЧД}^B$ різниця чистого доходу у звітному і базовому періодах.

Зміну прибутку за рахунок зміни рівня торгової націнки можна визначити за формулою ($\Delta \dot{I}^{\dot{O} \dot{O}}$):

$$\Delta \dot{I}^{\dot{O} \dot{O}} = \times \ddot{A}^I \cdot \Delta \dot{O} \dot{I}_O (\%), \quad (5.3.6)$$

де $\times \ddot{A}^I$ – чистий дохід у звітному періоді ;

$\Delta \dot{O} \dot{I}_O (\%)$. - зміна торгівельної націнки.

Зміну прибутку за рахунок зміни рівня витрат обігу можна визначити за формулою ($\Delta \dot{I}^{\dot{E} \dot{I} \dot{O}}$):

$$\Delta \Pi^{\text{ИО}_y} = \text{ЧД}^0 \cdot (-\Delta ИО_y (\%)). \quad (5.3.7)$$

де $\Delta \dot{E} \dot{I}_O (\%)$ - зміна витрат обігу.

Після розрахунків можливо скласти наступну таблицю 5.3.4

Таблиця 5.3.4 - Вплив факторів на прибуток

Фактори	Вплив факторів на прибуток
1. Чистий дохід	
2. Рівень торгової націнки	
3. Рівень витрат обігу	

5.4. Завдання для самостійного рішення з питань аналізу фінансових результатів.

Задача 5.4.1

Проаналізувати зміни показників фінансових результатів у звітному періоді в порівнянні з попереднім. Визначити вплив факторів на зміну чистого прибутку за допомогою методу ланцюгових підстановок. Вихідні дані у таблиці 5.4.1.1.

Таблиця 5.4.1.1 - Аналіз впливу показників на фінансові результати

Показники	Попередній (базисний) рік (X ₀)	Звітний рік (X ₁)	Відхилення (X)	Вплив факторів
1	3	4	5	
1.Виручка від реалізації продукції	785,3	1089,9		
2. Податок на додану вартість	130,8	181,8		
3. Інші вирахування з доходу		4,7		
4. Чистий дохід				
5.Собівартість реалізованих товарів (СРТ)	525,6	794,7		
6.Торгівельна націнка (п.4-п.5)				
7.Інший операційний дохід (ІОД)	132,3	175,3		
8.Витрати обігу:				
8.1.Адміністративні витрати (АР)	45,5	38,1		
8.2.Витрати на збут (СР)	74	62,4		
8.3.Інші операційні витрати (ІОВ)	125,4	765,7		
8.4.Фінансові витрати (ФВ)	1	-		
9.Прибуток від основної діяльності (п.3 + п.4 - п.5)				
10.Інші доходи (ІД)	10,4			
11. Інші витрати	9,2			
12.Прибуток від звичайної діяльності (П)				
13.Податок на прибуток (ННП)				
14.Чистий прибуток (ЧП)				

Задача 5.4.2

На основі даних попередньої задачі зробити факторний аналіз прибутку, його змін за рахунок асортиментних зрушень, змін цін, виробітку працюючого (за допомогою формул 5.3.3 – 5.3.5), якщо відомо: чисельність працюючих у попередньому періоді складала 5 люд., у звітному – 7 люд., індекс цін у звітному періоді в порівнянні з попереднім дорівнює 1,05.

Задача 5.4.3

Проаналізувати вплив на товарооборот змін наступних показників:

- витрат обігу;
- торгової націнки;

- прибутку від операційної діяльності. Аналіз зробити на основі адитивної моделі з використанням метода ланцюгових підстановок. Вихідні дані підприємства торгівлі в наступній таблиці 5.4.3.1.

Таблиця 5.4.3.1 - Витяг з форми 2 «Звіт про фінансові результати», тис. грн.

Показники	База	Звіт	Темп росту, %	Вплив показника на прибуток
1. Виручка від реалізації продукції (з ПДВ)	171,8	148,9		
2. Чистий дохід				
3. Витрати на оплату праці з відрахуваннями до соціальних фондів	16,8	16,7		
4. Амортизація	0,2	0,1		
5. Матеріальні витрати (МШП)	-	1,4		
6. Інші операційні витрати	13,0	16,7		
7. Собівартість реалізованих товарів	100,0	93,8		
10. Прибуток від операційної діяльності				

Задача 5.4.4

Визначити зміну прибутку підприємства торгівлі під впливом змін наступних показників у звітному періоді в порівнянні з базовим:

- чистого доходу;
- рівня торгової націнки, (%);
- рівня витрат обігу, (%). Вихідні дані в таблиці 5.4.4.1. Розрахунки зробити за допомогою метода абсолютних різниць (формули 5.3.5 – 5.3.7) Результати занести в таблицю за зразком таблиці 5.3.5.

Таблиця 5.4.4.1 - Вихідні дані

Показники	База	Звіт	Відхилення
1. Торгова націнка (ТН), тис. грн..	43,2	30,3	
2. Чистий дохід (ЧД), тис. грн.	143,2	124,1	
3. Витрати обігу (ИО), тис. грн.	30,0	34,9	
4. Питома вага торгової націнки в чистому доході (ряд.1: ряд.2) ($ТН_y$)			
5. Питома вага витрат обігу в чистому доході (ряд. 3 : ряд.2) ($ИО_y$)			
6. Прибуток від операційної діяльності (П)	13,2	-4,6	

Задача 5.4.5

Проаналізувати динаміку прибутку від реалізації товарів у звітному періоді в порівнянні з базовим, визначити вплив на прибуток зміни товарообігу, рівня

валового прибутку (торгівельної націнки), рівня витрат обігу. Зробити відповідні висновки виходячи з наведених даних у таблиці 5.4.5.1.

Таблиця 5.4.5.1 – Вихідні дані

Показники	Період	
	Базисний	Звітний
Товарообіг, тис. грн.	125400	138400
Середній рівень валового прибутку, %	33,7	37,0
Податок на додану вартість, тис. грн.	20022	23067
Рівень витрат обігу, %	27,7	25,8

Розрахунки зробити за допомогою метода абсолютних різниць (формули 5.3.5 – 5.3.7). Результати занести в таблицю за зразком таблиці 5.3.5.

Задача 5.4.6

Знайти зміну прибутку від операційної діяльності підприємства торгівлі за рахунок зміни обсягів реалізації, цін товарів а також операційних витрат. Вихідні дані в таблиці 5.4.6.1.

Таблиця 5.4.6.1 - Вихідні дані

Показники	План	Факт	Абсолютне відхилення
1	2	3	4
Обсяг реалізованих товарів (N), тис. грн.	10	20	
Ціна (Π), тис. грн.	5	10	
Витрати операційні (C), тис. грн.	2	3	
Прибуток від операційної діяльності (Π), тис. грн.			

Розв'язок:

Для розрахунку слід скористатися змішаною факторною моделлю:

$$\dot{I} = N \cdot (\ddot{O} - \tilde{N}), \quad (5.4.6.1)$$

де N реал – кількість реалізованого товару певного виду ;

Π – ціна реалізації товару;

C – операційні витрати.

Зміна прибутку за рахунок зміни обсягів реалізації продукції :

$$\Delta \dot{I}_N = \Delta N \cdot (\ddot{O}^{\text{IE}} - \tilde{N}^{\text{IE}}); \quad (5.4.6.2)$$

де $\Delta \dot{I}_N$ - зміна прибутку за рахунок зміни обсягів реалізації продукції;

ΔN - зміна продажу товарів у фактичному періоді в порівнянні з планом;
 $C^{пл}$, $C^{факт}$ - відповідно ціна і витрати операційні у плановому періоді .
 Зміна прибутку за рахунок ціни реалізації ($\Delta \tilde{P}_o$):

$$\Delta \tilde{P}_o = N^o \cdot \Delta \tilde{O}; \quad (5.4.6.3)$$

де N^o – кількість продаж товару у фактичному періоді;
 $\Delta \tilde{O}$ - зміна ціни у фактичному періоді в порівнянні з планом.

Зміна прибутку за рахунок зміни витрат ($\Delta \tilde{P}_N$):

$$\Delta \tilde{P}_N = N^o \cdot (-\Delta C), \quad (5.4.6.4)$$

де $\Delta \tilde{C}$ - зміна фактичних операційних витрат в порівнянні з планом.

Задача 5.4.7

Проаналізувати зміни показників фінансових результатів у звітному періоді в порівнянні з попереднім на малому торговельному підприємстві. Визначити вплив факторів на зміну чистого прибутку за допомогою методу ланцюгових підстановок. Вихідні дані у таблиці 5.4.7.1.

Таблиця 5.4.7.1 – Аналіз чистого прибутку малого торговельного підприємства

Показники	Попередній (базисний) рік (X_0)	Звітний рік (X_1)	Відхилення (X)	Вплив факторів
1	2	3	4	5
1. Виручка від реалізації продукції	495,3	1095,9		
2. Податок на додану вартість	130,0	182,8		
3. Інші вирахування з доходу		100		
4. Чистий дохід				
5. Витрати				
6. Інший операційний дохід	155	125,2		
7. Витрати:				
Матеріальні витрати	49,9	100,8		
Заробітна плата	77,5	74,2		
Нарахування в соціальні фонди	29,5	27,9		
Амортизація	72,9	68,7		
Інші операційні витрати	39,5	52,1		
7. Собівартість реалізованих товарів (СРТ)	600,5	852,9		
8. Торговельна націнка				
9. Фінансові витрати	900	50		
10. Інші доходи (ІД)	1040	109,2		

1	2	3	4	5	110
11. Інші витрати	920	40			
12. Прибуток від звичайної діяльності (П)					
13. Податок на прибуток (ННП)					
14. Чистий прибуток (ЧП)					

Продовження таблиці 5.4.7.1

ДОДАТОК А

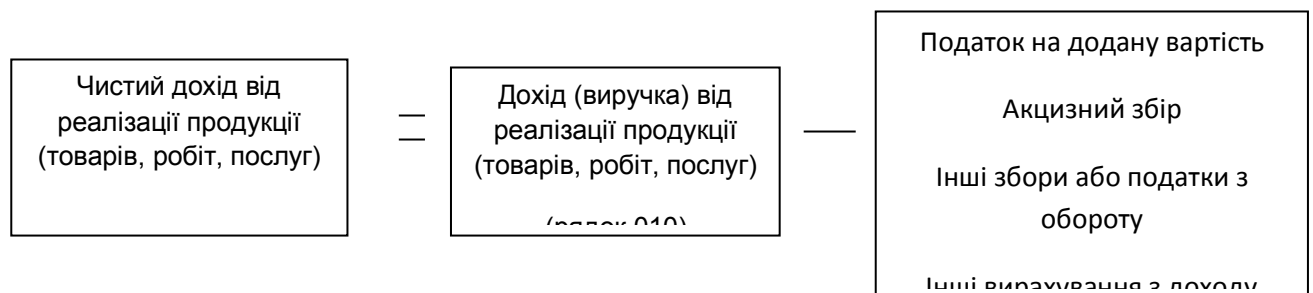
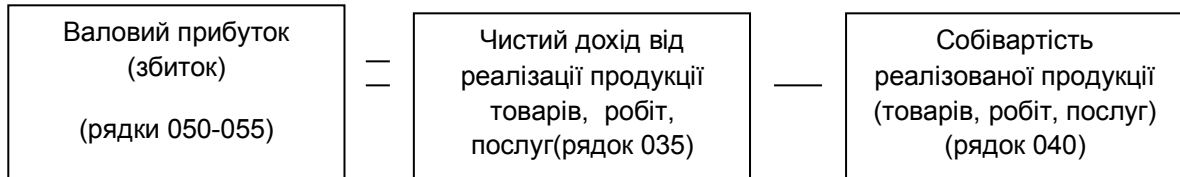

Рисунок А.1 - Визначення чистого доходу згідно П(С)БО 3

або для торгівлі

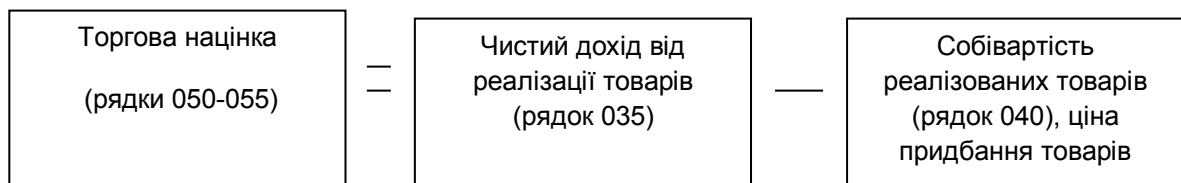

Рисунок А.2 – Формування валового прибутку (торгової націнки)

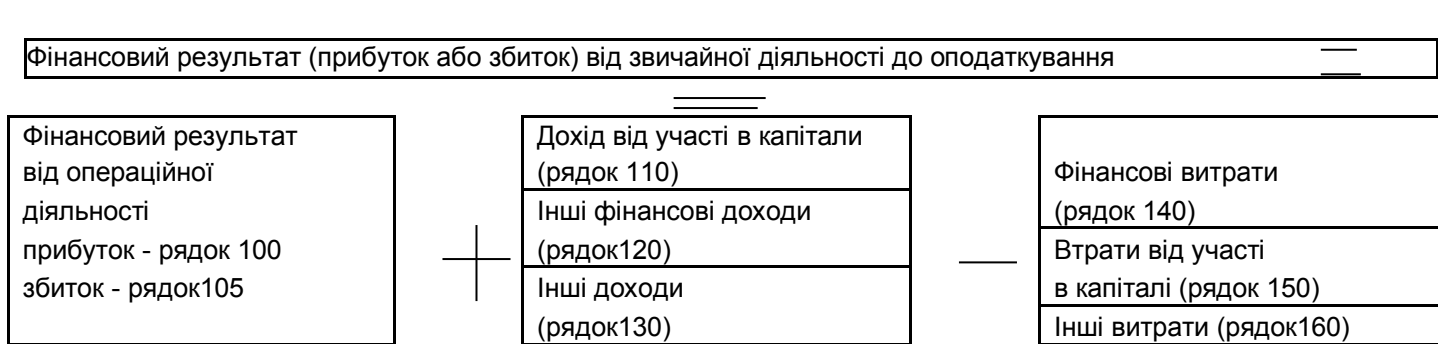
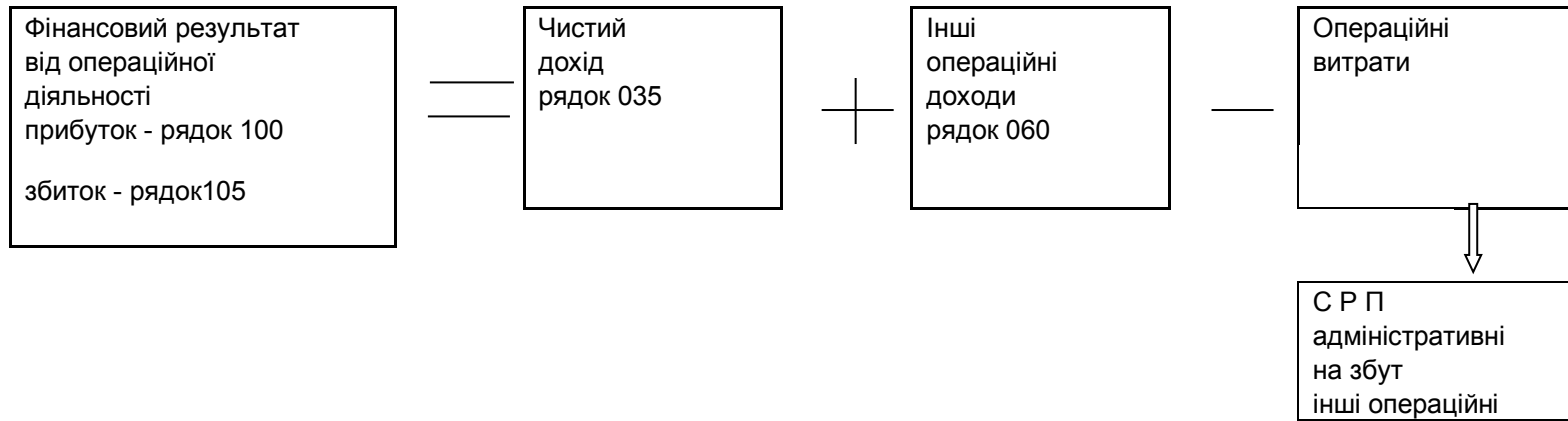
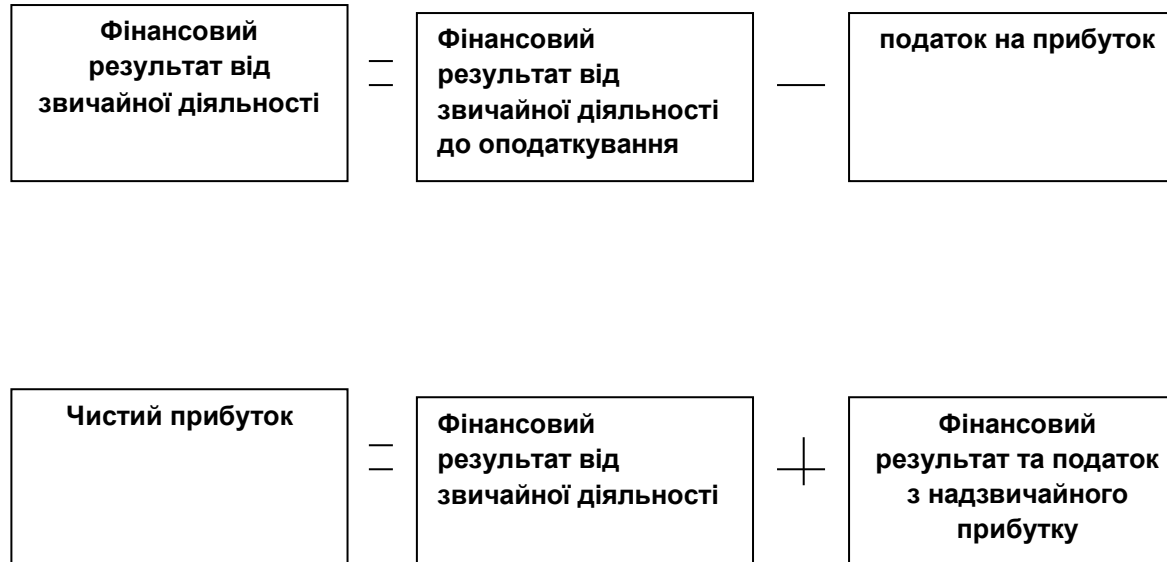

Рисунок А.3 - Формування фінансового результату від звичайної діяльності

Рисунок

А.4

—

Визначення

чистого

прибутку

ДОДАТОК В

Про затвердження Методичних рекомендацій з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності

N 145, 22.05.2002, Наказ, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України

МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ ТА З ПИТАНЬ

ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

НАКАЗ

N 145 від 22.05.2002

м. Київ

Про затвердження Методичних рекомендацій з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності

Відповідно до пункту 6 статті 6 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" та на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1998 р. N 1706 "Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів", з метою забезпечення єдиного підходу до складу і класифікації витрат підприємств торгівлі і громадського харчування та застосування методики їх планування в торговельній діяльності **НАКАЗУЮ:**

1. Затвердити Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності, що додаються.

2. Керівнику департаменту політики внутрішньої торгівлі і побутових послуг:

довести цей наказ до відома Республіканського комітету з торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування Автономної Республіки Крим, управлінь економіки, управлінь з питань торгівлі та побутового обслуговування населення обласних (міських) державних адміністрацій;

забезпечити опублікування цих Методичних рекомендацій у друкованих засобах масової інформації відповідно до чинного законодавства.

Міністр

О. Шлапак

Затверджено
наказом Міністерства
економіки та з питань
європейської інтеграції
України
від 22.05.2002 N 145

Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності

1. Загальні положення

1. Ці Методичні рекомендації визначають склад поточних витрат торговельної діяльності і порядок їх планування в підприємствах усіх форм власності незалежно від організаційно-правових форм господарювання і носять рекомендаційний характер.

Норми рекомендацій базуються на національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку (далі - П(С)БО).

2. До складу витрат торговельної діяльності належать витрати підприємств, що здійснюють

таку діяльність, які виникають у процесі руху товарів, а також витрати підприємств громадського харчування, що пов'язані з випуском і реалізацією продукції власного виробництва (далі - підприємства торгівлі).

3. Поточні витрати підприємства торгівлі - це грошове відбиття витрат живої та уречевленої праці на здійснення поточної торговельно-виробничої діяльності підприємства, що за натурально-речовим складом становлять спожиту частину матеріальних, нематеріальних трудових та фінансових ресурсів. Згідно з стандартами бухгалтерського обліку витрати - це зменшення економічної вигоди у вигляді вибуття активів чи збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (крім зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу між власниками).

4. Собівартість реалізованих товарів включає вартість реалізованих товарних запасів, визначену розрахунковим шляхом відповідно до П(С)БО 9 "Запаси", та транспортно-заготівельних витрат, які припадають на реалізовані товари.

5. До складу поточних витрат підприємства торгівлі входять витрати обігу - представлені в грошовій формі витрати підприємства на здійснення процесу реалізації товарів, які складають за своєю суттю собівартість послуг з доведення товарів від виробника до споживача та пов'язаних із зміною форм вартості.

До складу витрат обігу включають операційні витрати, транспортно-заготівельні витрати, що припадають на реалізовані товари (продукцію власного виробництва підприємств громадського харчування - далі продукція), та відсотки за кредит, що відносяться до витрат фінансової діяльності.

2. Класифікація витрат

6. У плануванні та обліку поточні витрати торговельної діяльності класифікують за видами діяльності, економічними елементами та підгалуззями торгівлі (оптова торгівля, роздрібна торгівля, громадське харчування).

В управлінні поточними витратами торговельної діяльності, крім зазначених класифікаційних ознак, можна застосовувати додаткові ознаки класифікації - за ступенем реагування на зміну обсягів діяльності, за періодами, за центрами відповідальності чи місцем виникнення, за ступенем однорідності, за можливістю контролю в конкретному структурному підрозділі, за принципами організації управління.

7. Поточні витрати підприємств торгівлі за видами діяльності класифікуються за такими групами:

- витрати операційної діяльності;
- витрати фінансової діяльності;
- витрати інвестиційної діяльності;
- інші витрати звичайної діяльності;
- надзвичайні витрати.

Витрати операційної діяльності поділяють на:

- витрати, які включають до собівартості реалізованих товарів (продукції);
- адміністративні витрати;
- витрати на збут;
- інші операційні витрати.

8. Витрати операційної діяльності за їх економічним змістом групують за економічними елементами та статтями витрат.

Під економічними елементами витрат розуміють сукупність економічно однорідних витрат у грошовому виразі за їх видами (це групування дозволяє відповісти на запитання, що витрачено за даний звітний період).

Статті калькуляції характеризують склад використаних ресурсів залежно від напрямів діяльності (операційна, фінансова, інвестиційна діяльність) та об'єкта витрат.

Статті калькуляції показують, як формуються ці витрати з метою їх аналізу та контролю - одні

витрати показують за їх видами (елементами), інші - за комплексними статтями (включаючи декілька елементів). При цьому один економічний елемент витрат може бути присутнім у декількох статтях калькуляції.

9. За ступенем реагування на зміну обсягів діяльності витрати поділяють на умовно-постійні та змінні.

До умовно-постійних відносять такі витрати, розмір яких не змінюється внаслідок зміни обсягів товарообігу. До постійних належать витрати, пов'язані з управлінням діяльністю підприємства, а також витрати на забезпечення господарських потреб виробництва підприємства громадського харчування тощо.

Змінні витрати включають у себе ті види витрат, величина яких змінюється зі зміною обсягів товарообігу. До змінних витрат належать витрати підприємств торгівлі на сировину, купівельні напівфабрикати, технологічне паливо та енергію, на оплату праці торговельно-оперативного персоналу та відповідні суми відрахувань на соціальні заходи, а також інші витрати.

10. За періодами витрати торговельної діяльності поділяють на витрати поточного періоду та витрати майбутніх періодів.

Витрати поточного періоду - це витрати на управління, збут продукції та інші операційні витрати, які належать до того періоду, у якому вони були здійснені.

Витрати майбутніх періодів - це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів.

Віднесення витрат майбутніх періодів до витрат певного періоду здійснюється в повному обсязі або на основі їх розподілу між декількома звітними періодами.

11. За центрами відповідальності чи місцем виникнення витрати поділяють на витрати відділу, дільниці, служби, іншого структурного підрозділу підприємства.

12. За ступенем однорідності витрати поділяють на прості (одноелементні) та комплексні.

Прості витрати мають однорідний зміст, тобто складаються з одного елементу витрат, наприклад, заробітна плата або амортизаційні відрахування.

До складу комплексних витрат включають елементи з різною економічною природою, наприклад, витрати на зберігання, підсортування товарів.

13. За можливістю контролю в конкретному структурному підрозділі розрізняють контрольовані та неконтрольовані витрати в даному центрі і відповідальності.

14. За принципами організації (управління) - витрати, що плануються, та позапланові витрати.

3. Склад витрат операційної діяльності за економічними елементами

15. Склад витрат операційної діяльності за економічними елементами визначають за витратами, які не включають до собівартості реалізованої продукції (відповідно до П(С)БО 16 "Витрати").

Витрати операційної діяльності підприємства торгівлі групують за такими економічними елементами:

- матеріальні витрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація;
- інші операційні витрати.

16. До складу елементу "Матеріальні витрати" включають вартість витрачених (спожитих) у процесі операційної діяльності:

1) матеріалів та комплектуючих виробів, що використані в процесі торгівлі, для забезпечення виробництва продукції, для господарських потреб, технічних цілей та для гарантійного ремонту, гарантійного обслуговування реалізованих товарів, у тому числі:

поточних матеріальних витрат некапітального характеру, пов'язаних із забезпеченням нормальних умов праці та дотриманням правил техніки безпеки праці, санітарно-гігієнічних та інших спеціальних вимог, передбачених правилами роботи підприємств торгівлі в установленому законодавством порядку;

реактивів, посуду, іншого приладдя та матеріалів для роботи власних лабораторій;
комплектуючих виробів тощо;

2) сировини та купівельних напівфабрикатів, які використані в підприємствах громадського харчування для приготування власної продукції;

3) паливно-мастильних матеріалів усіх видів, які придбані в сторонніх підприємств і організацій і використані на технологічні та інші операційні цілі, у тому числі для належної експлуатації транспортних засобів, опалення та освітлення приміщень тощо.

Витрати, що пов'язані з власним виробництвом і використанням електричної та інших видів енергії, включають до відповідних елементів витрат;

4) будівельних матеріалів та запасних частин для проведення поточного ремонту основних засобів та інших позаоборотних матеріальних активів, у тому числі взятих у тимчасове використання згідно з угодами про операційну оренду (лізинг), а також малоцінних та швидкозношуваних предметів;

5) тари й тарних матеріалів, що використані в операційній діяльності підприємства;

6) товарів:

вартість товарів для власного використання (без продажу);

вартість товарів, відібраних для оцінки їх якості з наступним порушенням цілості зразків, а також для фізико-хімічних і мікробіологічних досліджень;

7) малоцінних та швидкозношуваних предметів, які використовують в операційній діяльності підприємства протягом одного року чи нормального операційного циклу, якщо він більше одного року, зокрема:

інструментів, господарського інвентарю, спеціального оснащення;

санітарного, спеціального одягу, взуття, захисних пристроїв тощо;

мила та інших миючих та знешкоджуючих засобів;

молока і лікувально-профілактичного харчування;

відшкодування витрат працівникам за придбання ними спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту у випадках невидачі їх адміністрацією;

8) інших матеріальних витрат, які пов'язані з виконанням підприємством робіт і послуг виробничого та невиробничого характеру (здійснення окремих операцій з реалізації товарів (продукції), виробництва продукції; проведення лабораторних аналізів сировини, яку використовують підприємства громадського харчування у виробництві власної продукції тощо).

Придбані (отримані) або вироблені матеріальні цінності зараховують на баланс підприємства за їх первинною вартістю, яку визначають відповідно до П(С)БО 9 "Запаси".

З метою визначення первинної вартості матеріальних цінностей розрізняють:

матеріальні цінності, що внесені до статутного капіталу підприємства;

матеріальні цінності, що одержані підприємством безоплатно;

матеріальні цінності, що придбані в результаті обміну на подібні матеріальні цінності;

матеріальні цінності, що придбані в обмін на неподібні матеріальні цінності.

Подібними визнають такі матеріальні цінності, які мають однакове призначення (виконують подібну функцію в такому ж виді діяльності) і однакову справедливую вартість.

При вибутті матеріальних цінностей (реалізації товарів (продукції)), відпусканні у виробництво сировини, переданні у використання для забезпечення діяльності підприємства) оцінку їх здійснюють за одним з таких методів відповідно до П(С)БО 9 "Запаси":

ідентифікованої собівартості відповідної одиниці матеріальних цінностей;
 середньозваженої собівартості;
 собівартості перших за часом надходження матеріальних цінностей (ФІФО);
 собівартості останніх за часом надходження матеріальних цінностей (ЛІФО);
 нормативних витрат.

Метод оцінки матеріальних цінностей при їх вибутті підприємство вибирає самостійно.

17. До складу елементу "Витрати на оплату праці" включають основну заробітну плату, додаткову заробітну плату та інші заохочувальні і компенсаційні виплати.

1) До складу витрат на виплату основної заробітної плати належать:

заробітна плата, яка нарахована за виконану роботу (відпрацьований час) відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки) за відрядними розцінками, тарифними ставками (окладами) робітників та посадовими окладами усіх форм і систем оплати праці, що прийняті на підприємстві;

вартість товарів (продукції), які видають в порядку натуральної оплати працівникам згідно з діючим законодавством (Законом України "Про оплату праці");

суми відсоткових або комісійних нарахувань залежно від обсягу доходів (прибутку), отриманих від реалізації товарів (продукції), у випадках, коли вони є основною заробітною платою.

2) До витрат на виплату додаткової заробітної плати належать:

надбавки та доплати до тарифних ставок та посадових окладів у розмірах, передбачених діючим законодавством;

премії та заохочення керівникам, спеціалістам, іншим службовцям та робітникам за виробничі результати;

гарантійні та компенсаційні виплати;

оплата відпусток;

оплата іншого невідпрацьованого часу;

інші витрати на оплату праці.

Надбавки та доплати до тарифних ставок та посадових окладів у розмірах, передбачених діючим законодавством, включають такі їх види:

кваліфікованим робітникам, які зайняті на особливо відповідальних роботах, за високу кваліфікаційну майстерність;

за класність водіям автомобілів, робітникам провідних професій та іншим категоріям працівників торговельних підприємств, у яких уведено такі надбавки, та доплати за звання майстра і класи кваліфікації;

бригадирам із числа працівників, не звільненим від основної роботи, за керівництво бригадами;

персональні надбавки;

керівникам, спеціалістам, службовцям за високі досягнення у праці або за виконання особливо важливих завдань на термін їх виконання;

за суміщення професій (посад), розширення зон обслуговування або збільшення обсягу виконуваних робіт;

доплати до середнього заробітку у випадках, передбачених законодавством;

за роботу у важких, шкідливих, особливо шкідливих умовах; за роботу в багатозмінному та безперервному режимі виробництва (включаючи доплати за роботу у вихідні дні, що є робочими днями за графіком), у нічний час;

за знання іноземної мови;

оплату праці кваліфікованих робітників, керівників, спеціалістів підприємств, залучених без звільнення від основної роботи до підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, для керівництва виробничою практикою студентів;

інші надбавки та доплати, передбачені законодавством.

Мінімальні розміри доплат та надбавок міжгалузевого характеру встановлені **Кодексом законів про працю України** (далі - КЗпП) і носять обов'язковий характер.

Премії та заохочення керівникам, спеціалістам, іншим службовцям та робітникам за виробничі результати включають такі їх види:

за виконання і перевиконання виробничих завдань;

за підвищення продуктивності праці, виробітку;

за поліпшення кінцевих результатів господарської діяльності бригади, дільниці, цеху;

за економію сировини, матеріалів, інструментів та інших матеріальних цінностей;

винагороди (відсоткові надбавки) за вислугу років, стаж роботи (надбавки за стаж роботи за спеціальністю наданому підприємстві), які передбачені чинним законодавством.

Підприємства, які за чинним законодавством виплачують винагороду за вислугу років, можуть створювати резерв на її виплату, уключаючи збір на обов'язкове державне пенсійне страхування, загальнообов'язкове соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, індивідуальне страхування;

матеріальна допомога;

відсоткові або комісійні винагороди, виплачені додатково до тарифної ставки (окладу);

одноразові заохочення (наприклад, окремих працівників за виконання особливо важливих виробничих завдань).

Гарантійні та компенсаційні виплати включають:

оплату праці у вихідні та святкові (неробочі) дні, у понадурочний час за розцінками, установленними законодавчими актами;

суми відшкодування втраченого заробітку внаслідок тимчасової втрати працездатності до фактичного заробітку у випадках, коли працівник продовжує працювати на підприємстві;

виплати різниці в окладах працівникам, працевлаштованим з інших підприємств із збереженням протягом деякого часу (відповідно до законодавства) розміру посадового окладу за попереднім місцем роботи, а також при тимчасовому заступництві;

оплату працівникам днів відпочинку, наданих їм у зв'язку з роботою понад нормальну тривалість робочого часу при вахтовому методі організації праці, при підсумковому обліку робочого часу та в інших випадках, передбачених законодавством;

суми виплат, пов'язаних з індексацією заробітної плати працівників у межах, передбачених законодавчими та іншими нормативно-правовими актами (Законами України "**Про оплату праці**", "**Про індексацію грошових доходів населення**", постановою Верховної Ради України від 3 грудня 1998 р. **N 292-XIV** "**Про індексацію грошових доходів населення**", постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. **N 663** "**Про затвердження Порядку проведення індексації грошових доходів громадян**", постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 1998 р. **N 2034** "**Про індексацію грошових доходів громадян**").

Згідно з **Порядком проведення індексації грошових доходів громадян** до витрат виробництва може бути включена лише та частина суми індексації, яку нараховують на виплати, що належать до витрат на виробництво;

компенсацію працівникам втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням термінів її виплати.

Компенсацію здійснюють згідно із Законами України "**Про оплату праці**", "**Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати**".

Компенсацію здійснюють в разі затримки на один і більше календарних місяців виплати заробітної плати, нарахованої працівнику;

оплату за час вимушеного прогулу або виконання нижчеоплачуваної роботи у випадках, передбачених законодавством;

вартість безкоштовно наданих працівникам підприємства комунальних послуг, продуктів харчування тощо відповідно до законодавства;

витрати на оплату житла, безкоштовно наданого працівникам підприємства відповідно до законодавства (суми грошових компенсацій за ненадання безкоштовно житла, комунальних послуг та інше);

вартість безкоштовно наданих предметів (уключаючи формений одяг, обмундирування), що залишаються в особистому постійному користуванні, або суму пільг у зв'язку з продажем їх за зниженими цінами відповідно до переліку та норм, установлених чинними нормативно-правовими актами (крім вартості виданого спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту, мила та інших м'яких засобів, знешкоджувальних засобів, молока і лікувально-профілактичного харчування або відшкодування витрат працівникам за придбання ними спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту у разі невидачі їх адміністрацією);

виплату різниці між заробітками при переведенні на нижчеоплачувану роботу відповідно до законодавства.

Оплата відпусток включає:

оплату щорічних основних і додаткових відпусток відповідно до Закону України "Про відпустки" та КЗпП, грошових компенсацій за невикористану відпустку.

Якщо на підприємстві створюють резерв для забезпечення виплат відпусток, то до витрат виробництва (обігу) включають щомісячні відрахування на створення такого резерву, включаючи обов'язкові відрахування на збори на обов'язкове державне пенсійне страхування, загальнообов'язкове соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, індивідуальне страхування. Сума забезпечення визначається щомісяця як добуток фактично нарахованої заробітної плати працівникам і відсотка, обчисленого як відношення річної планової суми на оплату відпусток до загального планового фонду оплати праці;

оплату навчальних відпусток, наданих працівникам, які навчаються у вечірніх та заочних вищих і середніх спеціальних навчальних закладах, аспірантурах, а також навчаються без відриву від виробництва у вечірніх, заочних загальноосвітніх школах.

Оплата іншого невідпрацьованого часу включає:

оплату спеціальної перерви в роботі у випадках, передбачених законодавством, оплату пільгового часу підліткам;

оплату робочого часу працівників, яких залучають до виконання державних або громадських обов'язків, якщо ці обов'язки вони виконують в робочий час відповідно до законодавства;

суми заробітної плати за основним місцем роботи робітникам, керівникам і спеціалістам підприємств за час їхнього навчання з відривом від виробництва в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів;

оплату працівникам-донорам днів обстеження, здавання крові та відпочинку, які їм надають після кожного дня здавання крові.

Інші витрати на оплату праці включають:

оплату праці працівників, які не перебувають у штаті підприємства, за виконання робіт згідно з договорами цивільно-правового характеру, включаючи договір підряду, за умови, що розрахунки з працівниками за виконану роботу проводить безпосередньо це підприємство. Розмір коштів, спрямованих на оплату праці цих працівників, визначають, виходячи з кошторису на виконання робіт (послуг) за договором і платіжних документів;

оплату праці працівників, які не перебувають у штаті підприємства, за виконання разових робіт (ремонт інвентарю, побілка і фарбування, роботи з експертизи тощо);

суми, нараховані за виконану роботу особам, залученим до роботи на підприємстві згідно зі

спеціальними договорами з державними організаціями (на надання робочої сили), які видані безпосередньо цим особам;

оплату праці студентів вищих навчальних закладів і учнів середніх спеціальних та професійно-технічних навчальних закладів, які працюють на підприємствах у складі студентських загонів;

оплату праці студентів вищих навчальних закладів і учнів середніх спеціальних та професійно-технічних навчальних закладів, що проходять виробничу практику на підприємстві, а також оплату праці учнів загальноосвітніх шкіл у період професійної орієнтації, які залучені на тимчасову роботу до посиленої праці на період канікул.

Якщо працівники, зазначені в цьому пункті, виконують ті ж роботи, що й основні працівники підприємства торгівлі, зайняті реалізацією товарів (продукції) або виробництвом продукції, то нарахована їм заробітна плата за виконану роботу (відпрацьований час) також може бути віднесена до основної заробітної плати.

3) До інших заохочувальних та компенсаційних виплат належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, компенсаційні та інші грошові й матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадять понад установлені зазначеними актами норми.

До суми наданих підприємством трудових і соціальних пільг працівникам відносять оплату додатково наданих за рішенням трудового колективу (понад передбачених законодавством) відпусток, у тому числі жінкам, які виховують дітей, одноразову допомогу працівникам, які виходять на пенсію, доплати і надбавки до державних пенсій працюючим пенсіонерам, оплату за навчання в навчальних закладах дітей працівників підприємства, вартість путівок на лікування і відпочинок або суми компенсацій, видані замість путівок; екскурсії і мандрівки, здешевлення вартості харчування працівників як готівкою, так і за безготівковими розрахунками в їдальнях, буфетах, профілакторіях, витрати на погашення позик, виданих працівникам підприємств для поліпшення житлових умов, включаючи кошти для погашення первинних внесків для вступу в житловий кооператив та на індивідуальне будівництво, придбання садових будинків і обзаведення домашнім господарством, витрати на благоустрій садівничих товариств (будівництво доріг, енерго-, водопостачання, осушення та інші витрати загального характеру), будівництво гаражів, інші виплати, що мають індивідуальний характер (оплата квартири та найманого житла, крім гуртожитків, продовольчих та непродовольчих товарів, включаючи товари, одержані за бартером, продуктових замовлень, проїзних квитків, абонементів у групи здоров'я, передплати на газети та журнали, протезування, виплати різниці в цінах на паливо або суми компенсації працівникам вартості виданого палива у випадках, не передбачених чинним законодавством, та інші), суми прибутку, спрямовані на придбання акцій (для працівників трудового колективу), кошти, спрямовані на викуп майна підприємства членами трудового колективу за рахунок коштів підприємства (або коштів, взятих у позику в установах банків, з початку її погашення) з моменту їх персоніфікації, витрати в розмірі страхових внесків підприємств (крім сум матеріальної допомоги, що надає підприємство на поховання), пов'язаних з добровільним страхуванням працівників (від нещасних випадків, безробіття тощо), якщо договір страхування передбачає виплату обумовленої суми застрахованій фізичній особі незалежно від виникнення страхового випадку після закінчення терміну страхового договору. При цьому ці суми включають до фонду оплати праці в тому місяці, у якому провадять перерахунки страховій компанії.

18. До складу елемента "Відрахування на соціальні заходи" включають:

відрахування на обов'язкове державне пенсійне страхування;

відрахування на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням;

відрахування на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття (далі - страхування на випадок безробіття);

відрахування на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності;

відрахування на індивідуальне страхування персоналу підприємства;

оплата перших п'яти днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, за рахунок коштів підприємства;

медичне страхування;

відрахування на інші соціальні заходи.

Відрахування на обов'язкове державне пенсійне страхування здійснюють у порядку, установленому Законом України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування" (із змінами та доповненнями).

Об'єкт оподаткування на обов'язкове державне пенсійне страхування визначається за видами платників збору, зокрема:

Порядковий номер	Види платників збору на обов'язкове державне пенсійне страхування	Об'єкт оподаткування збором на обов'язкове державне пенсійне страхування
1	Суб'єкти підприємницької діяльності усіх форм власності, їх об'єднання, бюджетні, громадські та інші установи та організації, об'єднання громадян та інші юридичні особи, а також фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, які використовують працю найманих працівників	фактичні витрати на оплату праці працівників, які включають в себе витрати на виплату основної і додаткової заробітної плати та інших заохочувальних та компенсаційних виплат, у тому числі в натуральній формі, визначені згідно з нормативно-правовими актами
2	Філії, відділення та інші відокремлені підрозділи платників податку, зазначених у пункті 1 цієї статті, що не мають статусу юридичної особи, розташовані на території зборів, територіальної громади	фактичні витрати на оплату праці працівників, які включають в себе витрати на виплату основної і додаткової заробітної плати та інших заохочувальних та компенсаційних виплат, у тому числі в натуральній формі, визначені нормативно-правовими актами
3	Фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, які не використовують працю найманих працівників, а також адвокати, їх помічники, приватні нотаріуси, інші особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності і займаються діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу	сума оподатковуваного доходу (прибутку), яка обчислена в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства України
4	Юридичні та фізичні особи, що здійснюють операції з купівлі-продажу валют	сума операції з купівлі-продажу валют
5	Суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють торгівлю ювелірними виробами із золота (крім обручок), платини дорогоцінного	вартість реалізованих ювелірних виробів із золота (крім обручок), платини і дорогоцінного каміння

	каміння	
6	Юридичні та фізичні особи при відчуженні легкових автомобілів, крім легкових автомобілів, якими забезпечують інвалідів, та тих автомобілів, які переходять у власність спадкоємцям за законом	вартість легкового автомобіля
7	Суб'єкти підприємницької діяльності (у тому числі нерезиденти) - виробники та імпортери тютюнових виробів	кількість вироблених ними тютюнових виробів (крім тих, які експортують), що підлягають продажу, обміну на інші товари (продукцію, роботи, послуги), безоплатній передачі або з частковою їх оплатою, у тому числі своїм працівникам, та кількість тютюнових виробів, що ввозять (імпортують) на митну територію України
8	Підприємства, установи та організації усіх форм власності та фізичні особи, які придбавають нерухоме майно, крім державних підприємств, установ і організацій, що придбавають нерухоме майно за рахунок бюджетних коштів, установ та організацій іноземних держав, що користуються імунітетами і привілеями згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також громадян, які придбавають житло і перебувають у черзі на одержання житла або придбавають житло вперше	вартість нерухомого майна, зазначена в договорі купівлі-продажу такого майна

Ставки збору на обов'язкове державне пенсійне страхування встановлюють за видами платників збору Законом України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування".

Для платників збору, які мають найманих працівників, але не здійснюють витрат на оплату їх праці, об'єктом оподаткування збором на обов'язкове державне пенсійне страхування є сума коштів, яку визначають розрахунково як добуток визначеного законом мінімального розміру заробітної плати на кількість працівників такого платника збору, на яких здійснюють нарахування заробітної плати.

Відрахування на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням здійснюють відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням" (із змінами та доповненнями).

До витрат підприємства торгівлі відносять суму страхових внесків, нарахованих страховальником-роботодавцем до фонду відповідно до законодавства.

Збір на обов'язкове соціальне страхування нараховують на фактичні витрати на оплату праці працівників, які включають витрати на виплату основної і додаткової заробітної плати та інші види заохочень і виплат, виходячи з тарифних ставок, у вигляді премій, заохочень, у тому числі в натуральній формі, які підлягають обкладанню податком на доходи фізичних осіб (прибутковим податком з громадян).

До цих витрат не відносять витрати на оплату виконаних робіт (послуг) згідно з цивільно-правовими договорами, виплату доходів у вигляді дивідендів, а також інші витрати, які не враховують при обчисленні середньомісячної заробітної плати для призначення пенсій, перелік яких затверджує Кабінет Міністрів України.

Відрахування на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття здійснюють згідно із Законом України **"Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття"** (із змінами і доповненнями).

До витрат підприємства включають нараховані страхові внески страховальників-роботодавців, що сплачують на умовах і в порядку, передбачених цим **Законом** та іншими законодавчими актами.

До цих витрат не відносять витрати на оплату виконаних робіт (послуг) згідно з цивільно-правовими договорами, виплату доходів у вигляді дивідендів, а також інші витрати, які не враховують при обчисленні середньомісячної заробітної плати для призначення пенсій, перелік яких затверджує Кабінет Міністрів України.

Відрахування на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, здійснюють згідно із Законом України **"Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності"**.

Страховий тариф щодо відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, визначено Законом України **"Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності"** і встановлюється у відсотках до фактичних витрат на оплату праці найманих працівників відповідно до класів професійного ризику виробництва.

Страхові внески на індивідуальне страхування та на інші соціальні заходи персоналу підприємства встановлюють відповідні закони України з кожного окремого виду страхування.

Розміри страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, та на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття встановлюють у відсотках до сум фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що включають витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати, інших заохочувальних і компенсаційних виплат, у тому числі в натуральній формі, що визначають згідно з нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Закону України **"Про оплату праці"**, які підлягають обкладенню прибутковим податком з громадян.

Розміри внесків на обов'язкове державне соціальне страхування залежно від його виду щороку установлює Верховна Рада України відповідно для роботодавців і застрахованих осіб з кожного виду страхування одночасно із затвердженням Державного бюджету України, якщо інше не передбачено законами України з окремих видів обов'язкового державного соціального страхування.

Страхові внески (збори) до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань та Пенсійного фонду нараховують з сум, що не перевищують максимальну величину фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, у розрахунку на кожну фізичну особу, з якої відповідно до законодавчих та нормативно-правових актів України справляють страхові внески (у розмірі, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 7 березня 2001 р. **N 225** "Про максимальну величину фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, оподаткованого доходу (прибутку), сукупного оподаткованого доходу (граничну суму заробітної плати (доходу)), з яких справляються страхові внески (збори) до соціальних фондів").

Суми виплат, які не включають до складу сукупного оподаткованого доходу громадян і не враховують ори визначенні бази нарахування страхових внесків, податків і зборів, які нараховують на фонд оплати праці відповідно до законодавства України, визначені Декретом Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 р. **N 13-92** "Про прибутковий податок з громадян" (із змінами і доповненнями). До них відносять:

допомогу по державному соціальному страхуванню і державному соціальному забезпеченню, крім допомоги по тимчасовій непрацездатності (в тому числі допомоги по догляду за хворою дитиною);

суми одержуваних аліментів;

державні пенсії, а також додаткові пенсії, що виплачуються за умовами добровільного страхування пенсій;

компенсаційні виплати в грошовій і натуральній формі у межах норм, передбачених чинним законодавством, за винятком компенсації за невикористану відпустку при звільненні;

суми, одержувані в результаті відчуження майна, що належить громадянам на правах власності, за нотаріальне посвідчення або за операції, з відчуження якого сплачується державне мито чи плата за вчинення нотаріальних дій, крім доходів громадян, одержуваних від реалізації продукції та іншого майна в результаті здійснення ними підприємницької діяльності;

доходи громадян від продажу вирощеної в особистому підсобному господарстві, на присадибній, дачній і садовій ділянці продукції рослинництва і бджільництва, худоби, кролів, нутрій, птиці як у живому вигляді, так і продукції їх забою в сирому вигляді та у вигляді первинної переробки;

суми доходів, що направляються у джерела їх одержання на придбання акцій, та суми, інвестовані на реконструкцію і розширення виробництва суб'єктів підприємницької діяльності;

суми, одержувані працівниками на відшкодування шкоди, заподіяної їм каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ними трудових обов'язків, а також у зв'язку із втратою годувальника;

суми, одержувані громадянами за здавання ними крові, від інших видів донорства;

вартість путівок на лікування, відпочинок та у дитячі оздоровчі табори, крім туристських і міжнародних;

суми плати за утримання та навчання дітей у дошкільних виховних закладах, закладах загальної середньої, професійно-технічної освіти, а також у державних вищих учбових закладах освіти, розташованих на території України, за рахунок фізичних або юридичних осіб;

суми дивідендів, що були оподатковані під час їх виплати відповідно до Закону України "**Про оподаткування прибутку підприємств**";

суми, одержані громадянами за здану ними вторинну сировину (макулатуру та ганчір'я);

суми допомоги, вартість подарунків (призів), що надаються один раз на календарний рік у межах розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом на працездатну особу, за рахунок юридичних, фізичних осіб та громадських організацій;

тощо.

Оплату перших п'яти днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві (далі - дні тимчасової непрацездатності), здійснюють відповідно до Порядку оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, за рахунок коштів підприємства, установи, організації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2001 р. **N 439**.

Оплату днів тимчасової непрацездатності застрахованій особі провадять за основним місцем роботи у формі матеріального забезпечення, яке повністю або частково компенсує втрату заробітної плати за робочі дні (години) згідно з графіком роботи, що припадають на дні тимчасової непрацездатності.

Роботодавці, діяльність яких фінансують за рахунок державного та/або місцевих бюджетів, сплачують страхові внески з коштів, передбачених на ці цілі, та не включають нараховані страхові внески до витрат діяльності.

19. До складу елементу "Амортизація" включають суму нарахованої амортизації основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів.

Основні засоби (крім землі) є об'єктом амортизації.

Нарахування амортизації здійснюють протягом терміну корисного використання об'єкта, який встановлює підприємство при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс), і призупиняють на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання і консервації.

Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 "**Основні засоби**" рекомендовано здійснювати нарахування амортизації основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) за такими методами:

1) прямолінійним, за яким річну суму амортизації визначають діленням вартості, яка амортизується, на очікуваний період часу використання об'єкта основних засобів.

При використанні цього методу вартість об'єкта основних засобів списують однаковими частками протягом усього періоду його експлуатації;

2) зменшення залишкової вартості, за яким річну суму амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року (або первинної вартості на дату початку нарахування амортизації) та річної норми амортизації;

3) прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річну суму амортизації визначають як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітної періоду (або первинної вартості на дату початку нарахування амортизації) та подвоєної річної норми амортизації;

4) кумулятивним, за яким річну суму амортизації визначають як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта.

Кумулятивний метод амортизації, методи зменшення залишкової вартості та прискореного зменшення залишкової вартості є методами прискореної амортизації основних засобів.

Місячну суму амортизації об'єкта при застосуванні методів зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, прямолінійного та кумулятивного визначають діленням річної суми амортизації на 12;

5) виробничим, за яким місячну суму амортизації визначають як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації.

Виробничу ставку амортизації обчислюють діленням вартості, що амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити з використанням об'єкта основних засобів.

Метод амортизації обирає підприємство самостійно з урахуванням очікуваного способу одержання економічних вигод від його використання.

У разі зміни передбаченого способу одержання економічних вигод від використання об'єкта переглядають метод амортизації.

Нарахування амортизації проводять щомісяця незалежно від фінансових результатів підприємства.

Нарахування амортизації починають з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання, і припиняють, починаючи з місяця вибуття об'єкта основних засобів.

Підприємства можуть також застосовувати норми і методи нарахування амортизації основних засобів, передбачені податковим законодавством (податкові методи).

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "**Основні засоби**" амортизацію інших необоротних матеріальних активів нараховують з використанням прямолінійного та виробничого методів.

Якщо об'єкт основних засобів та інших необоротних матеріальних активів знаходиться в оперативній оренді, то в орендаря його обліковують на забалансовому рахунку. Амортизацію нараховує за таким об'єктом орендодавець.

Затрати орендаря на поліпшення об'єкта оперативної оренди (модернізація, модифікація,

добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, які попередньо очікувалися від його використання, орендар відображає як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів і підлягають амортизації.

Амортизацію об'єкта фінансової оренди нараховує орендар протягом періоду очікуваного використання активу.

Затрати орендаря на поліпшення об'єкта фінансової оренди, що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, які попередньо очікувалися від його використання, відображають як капітальні інвестиції, що включені до вартості об'єкта фінансової оренди і підлягають амортизації.

Нарахування амортизації нематеріальних активів здійснюють протягом терміну їх корисного використання, який встановлює підприємство при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс), але не більше 20 років.

Нематеріальні активи, що внесені до статутного фонду, є прямою інвестицією і підлягають амортизації, як і основні засоби.

Нараховувати амортизацію починають з місяця, наступного за місяцем, у якому нематеріальний актив став придатним для використання, і припиняють, починаючи з місяця, наступного за місяцем вибуття нематеріального активу.

Підприємство самостійно, виходячи з умов отримання майбутніх економічних вигод обирає метод амортизації нематеріального активу. Якщо такі умови визначити неможливо, то амортизацію нараховують із застосуванням прямолінійного методу.

Витрати на придбання нематеріальних активів підлягають амортизації тільки за умовою придбання їх для власного виробничого використання на підприємстві.

Амортизаційні відрахування провадять до досягнення залишковою вартістю необоротних активів нульового значення.

20. До складу елементу "Інші операційні витрати" включають витрати операційної діяльності, які не увійшли до складу собівартості реалізованих товарів, а також до складу елементів, наведених у пунктах 2 - 5 цих Методичних рекомендацій, зокрема:

1) вартість послуг сторонніх підприємств, пов'язаних з забезпеченням протипожежної та сторожової охорони;

2) вартість послуг сторонніх підприємств з проведення рекламних заходів, пов'язаних з діяльністю підприємств торгівлі;

3) вартість транспортно-експедиційних послуг, не пов'язаних з придбанням товарних та інших запасів;

4) вартість послуг страхових і посередницьких підприємств;

5) витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів (оренда, ремонт, комунальні послуги), крім амортизації;

6) витрати на охорону праці;

7) витрати на придбання літератури для інформаційного забезпечення господарської діяльності підприємства;

8) витрати з оплати за участь у семінарах;

9) витрати на гарантійний ремонт та гарантійне обслуговування;

10) сума податків, зборів, обов'язкових платежів (державне мито, плата за землю, збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі, комунальний податок, експортне мито, митні збори, інші), крім податків на прибуток, які нараховують згідно із чинним законодавством;

11) втрати від операційних курсових різниць;

12) втрати від знецінення запасів;

13) нестачі грошових коштів та інших цінностей, втрати від псування цінностей, якщо на час установлення нестачі винуватця не встановлено;

14) вартість активів (основних засобів, необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів) за залишковою вартістю при їх вибутті (списанні);

15) витрати на розрахунково-касове обслуговування в установах банків;

16) витрати, пов'язані з веденням касового господарства (плата стороннім організаціям за обслуговування, технічний нагляд і догляд за РРО, витрати на контрольні-касові стрічки, вартість фарби для друкарського механізму РРО та інше);

17) витрати, пов'язані з забезпеченням нормальних умов праці і техніки безпеки (плата медичним закладам за медичний огляд працівників торгівлі і громадського харчування, вартість аптечок, медикаментів тощо);

18) витрати на облаштування та утримання кімнат відпочинку, роздягалень, душу, шаф для спеціального одягу й іншого обладнання;

19) представницькі витрати (організація прийомів, конференцій, свят, участь у ярмарках, виставках тощо);

20) визнані суми фінансових санкцій (штрафи, пені, неустойки);

21) собівартість реалізованої іноземної валюти;

22) сума резерву сумнівних боргів за реалізовані товари (продукцію), роботи і послуги;

23) витрати, пов'язані з управлінням торговельною діяльністю, у тому числі:

витрати на службові відрядження;

вартість послуг сторонніх підприємств з транспортного обслуговування, пов'язаного з управлінням торговельною діяльністю;

вартість професійних послуг (юридичних, аудиторських, консультативно-інформаційного характеру), пов'язаних з операційною діяльністю підприємства;

вартість поштово-телеграфних послуг;

вартість послуг централізованих бухгалтерій, обчислювальних центрів;

витрати на оцінку вартості майна;

24) інші операційні витрати.

4. Номенклатура статей витрат звичайної та надзвичайної діяльності підприємств торгівлі

21. Групування витрат діяльності підприємств торгівлі за статтями витрат*

Витрати діяльності	Статті витрат
1. Собівартість реалізованих товарів (продукції)**	1.1. Собівартість реалізованих товарів та продукції власного виробництва
2. Адміністративні витрати**	2.1. Витрати на оплату праці адміністративно-управлінського персоналу. 2.2. Відрахування на соціальні заходи. 2.3. Витрати на оренду основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, що забезпечують адміністративні потреби. 2.4. Витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, малоцінних швидкозношуваних предметів, що забезпечують адміністративні потреби. 2.5. Амортизація основних засобів, інших

	<p>необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів, що забезпечують адміністративні потреби.</p> <p>2.6. Витрати на страхування майна.</p> <p>2.7. Податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі.</p> <p>2.8. Загальні корпоративні витрати.</p> <p>2.9. Інші адміністративні витрати</p>
3. Витрати на збут**	<p>3.1. Витрати на оплату праці персоналу, що забезпечує збут товарів (продукції).</p> <p>3.2. Відрахування на соціальні заходи.</p> <p>3.3. Витрати на оренду основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів, що забезпечують збут товарів (продукції).</p> <p>3.4. Витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів малоцінних швидкозношуваних предметів, що забезпечують збут товарів (продукції).</p> <p>3.5. Амортизація основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів, що забезпечують збут товарів (продукції).</p> <p>3.6. Витрати на зберігання, підсортування, обробку, пакування і передпродажну підготовку товарів (продукції).</p> <p>3.7. Витрати на транспортування.</p> <p>3.8. Витрати на проведення маркетингових заходів.</p> <p>3.9. Витрати на тару.</p> <p>3.10. Податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі.</p> <p>3.11. Інші витрати на збут</p>
4. Інші операційні витрати**	<p>4.1. Витрати на дослідження та розробки.</p> <p>4.2. Собівартість реалізованої іноземної валюти.</p> <p>4.3. Собівартість реалізованих виробничих запасів.</p> <p>4.4. Сумнівні та безнадійні борги.</p> <p>4.5. Втрати від операційної курсової різниці.</p> <p>4.6. Втрати від знецінення запасів.</p> <p>4.7. Нестачі і втрати від псування цінностей.</p> <p>4.8. Визнані штрафи, пені, неустойки.</p> <p>4.9. Інші витрати операційної діяльності</p>
5. Витрати фінансової діяльності	<p>5.1. Відсотки за кредит.</p> <p>5.2. Інші фінансові витрати</p>
6. Витрати інвестиційної діяльності	<p>6. Втрати від участі в капіталі</p>
7. Інші витрати звичайної діяльності	<p>7. Інші витрати звичайної діяльності</p>
8. Надзвичайні	<p>8. Надзвичайні витрати</p>

| витрати |

* У Методичних рекомендаціях статтям калькуляції надано номер та назву, які збережено за ними в усіх розділах рекомендацій.

** Витрати входять до складу витрат операційної діяльності.

22. Собівартість реалізованих товарів

Стаття 1.1. Собівартість реалізованих товарів та продукції власного виробництва

Собівартість реалізованих товарів - це первинна вартість товарів, що вибули. Собівартість реалізованої продукції власного виробництва - це первинна вартість продуктів (сировини), витрачених на її виготовлення.

Згідно з П(С)БО 9 "**Запаси**" оцінку товарів (продукції) при їх продажу та іншому вибутті здійснюють за одним з таких методів:

- 1) ціни продажу;
- 2) ідентифікованої собівартості відповідної одиниці товарів;
- 3) середньозваженої собівартості;
- 4) собівартості перших за часом надходження товарів (ФІФО);
- 5) собівартості останніх за часом надходження товарів (ЛІФО);
- 6) нормативних затрат.

Метод оцінки матеріальних цінностей при їх вибутті підприємство обирає самостійно (з урахуванням особливостей, викладених у самих методах).

Підприємство самостійно визначає доцільність використання різних методів для визначення собівартості запасів.

Оцінка за методом ціни продажу заснована на застосуванні підприємствами роздрібною торгівлі та громадського харчування середнього відсотка торговельної націнки на товари (націнки громадського харчування).

Цей метод застосовують підприємства, що мають значну і змінну номенклатуру товарів з приблизно однаковим рівнем торговельної націнки.

Собівартість реалізованих товарів визначається як різниця між продажною (роздрібною) вартістю реалізованих товарів і сумою торговельної націнки на ці товари.

Суму торговельної націнки на реалізовані товари визначають як добуток продажною (роздрібною) вартості реалізованих товарів і середнього відсотка торговельної націнки. Середній відсоток торговельної націнки визначається діленням суми залишку торговельних націнок на початок звітної місяця і торговельних націнок у продажній вартості одержаних у звітному місяці товарів на суму продажною (роздрібною) вартості залишку товарів на початок звітної місяця та продажною (роздрібною) вартості одержаних у звітному місяці товарів.

Метод ціни продажу підприємства можуть застосовувати у випадку, якщо інші методи оцінки вибуття запасів не виправдані (п. 22 П(С)БО 9 "**Запаси**").

Одиницею бухгалтерського обліку товарів є їх найменування або однорідна група (вид). В одну групу об'єднують товари з приблизно однаковим рівнем торговельної націнки.

Метод ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів можуть застосовувати при незначній номенклатурі товарів (продукції), що існують на підприємстві. Облік надходження товарів, їх вибуття та залишків здійснюють за конкретними партіями.

Такий метод звичайно застосовують для визначення собівартості індивідуальних товарів при торгівлі нерухомістю, автомобілями, коштовностями і такого іншого.

Але можливість застосування цього методу на практиці обмежена через різноманітність номенклатури і велику кількість однакових товарів (продукції).

Оцінка за методом середньозваженої собівартості проводиться по кожній одиниці запасів діленням сумарної вартості залишку таких запасів на початок звітнього місяця і вартості одержаних у звітньому місяці запасів на сумарну кількість запасів на початок звітнього місяця і одержаних у звітньому місяці запасів.

Оцінка запасів за методом собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО) базується на припущенні, що запаси вибувають у тій послідовності, у якій вони надходили на підприємство (відображено в бухгалтерському обліку), тобто запаси, які першими вибувають, оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів.

Використання метода ФІФО максимально наближає вартість запасів до поточної ринкової вартості.

Оцінка запасів за методом собівартості останніх за часом надходження запасів (ЛІФО) базується на припущенні, що запаси вибувають у послідовності, що є протилежною їх надходженню на підприємство. Запаси, які першими вибувають, оцінюються за собівартістю останніх за часом надходження запасів.

Оцінка за методом нормативних затрат полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і діючих цін. Метод нормативних затрат для оцінки запасів у фінансовому обліку та звітності застосовують у разі, коли результати такої оцінки запасів приблизно дорівнюють їх собівартості. Щоб забезпечити максимальне наближення нормативних витрат до фактичних, необхідно норми витрат і ціни в нормативній базі регулярно перевіряти і переглядати.

Метод нормативних затрат застосовують у разі стабільності цін на запаси, коли відхилення між стандартними та фактичними витратами на матеріали є несуттєвими і їх списують у момент придбання матеріалів. Суму перевищення фактичної собівартості запасів над їх нормативною собівартістю включають до собівартості реалізованої продукції звітного року.

До первинної вартості (собівартості) придбаних товарів включають витрати на вантажно-розвантажувальні роботи, транспортування товарів, страхування ризиків транспортування та інші витрати, пов'язані з придбанням товарів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для продажу.

Оскільки деякі витрати, що пов'язані з придбанням товарів, можна визначити тільки після закінчення звітнього періоду, а також через великий асортимент товарів іноді досить складно правильно розподілити транспортно-заготівельні витрати на одиницю товарів. У таких випадках неможливо визначити повну собівартість придбання кожної одиниці (однорідної групи) товарів.

Відповідно до П(С)БО 9 "Запаси" підприємства торгівлі до собівартості одиниці товару включають транспортно-заготівельні витрати:

- 1) в момент придбання;
- 2) у кінці звітнього періоду при визначенні собівартості реалізованих товарів.

Транспортно-заготівельні витрати обліковуються загальною сумою з наступним щомісячним розподілом їх між сумою залишку товарів на кінець звітнього місяця і сумою вибулих за місяць товарів.

При цьому суму транспортно-заготівельних витрат, що припадає на залишок нереалізованих товарів, відображають у балансі у складі запасів, а решту суми відносять на збільшення собівартості реалізованих товарів.

23. Адміністративні витрати групуються за такою номенклатурою статей:

Стаття 2.1. Витрати на оплату праці адміністративно-управлінського персоналу

До статті 2.1 відносять витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати адміністративно-управлінського персоналу підприємства та іншого загальногосподарського персоналу (штатних і позаштатних працівників).

До фонду основної заробітної плати відносять заробітну плату, нараховану за виконану роботу (відпрацьований час) за тарифними ставками та/або посадовими окладами.

До фонду додаткової заробітної плати відносять:

- 1) надбавки і доплати до тарифних ставок і посадових окладів у розмірах, передбачених законодавством, у тому числі:

персональні надбавки;

надбавки керівникам, спеціалістам, службовцям за високі досягнення у праці або за виконання особливо важливих завдань (на термін їх виконання);

надбавки за знання іноземної мови у випадках, передбачених законодавством;

надбавки за суміщення професій (посад), збільшення обсягу робіт, які виконують;

доплати до середнього заробітку у випадках, передбачених законодавством;

інші надбавки і доплати, передбачені законодавством;

2) оплату праці працівників, які не перебувають у штаті підприємства торгівлі, але виконують роботи (надають послуги) згідно з договорами цивільно-правового характеру, уключаючи договір підряду, за умови, що розрахунки з працівниками за виконану роботу провадить безпосередньо це підприємство. При цьому розмір коштів, спрямованих на оплату праці зазначених працівників, визначають, виходячи з кошторису на виконання робіт (надання послуг) за договором і платіжним документом;

оплату праці працівників, які не перебувають у штаті підприємства, за виконання разових робіт (ремонт інвентарю, побілка і фарбування, експертиза тощо);

3) оплату щорічних і додаткових відпусток відповідно до законодавства, надання грошових компенсацій за невикористану відпустку (крім оплати відпустки у відповідній частці заробітної плати, яку виплачують за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства);

4) оплату спеціальних перерв у роботі у випадках, передбачених законодавством;

5) оплату робочого часу працівників, яких залучають до виконання державних або громадських обов'язків, якщо вони ці обов'язки виконують в робочий час відповідно до законодавства;

6) оплату за роботу у вихідні і святкові (неробочі) дні, у понадурочний і нічний час за розцінками, установленними законодавчими актами України;

7) виплату різниці в окладах працівників, працевлаштованих з інших підприємств із збереженням протягом деякого часу (відповідно до законодавства) розміру посадового окладу за попереднім місцем роботи, а також у разі тимчасового заступництва;

8) суми, нараховані за виконану роботу особам, залученим до роботи на підприємствах торгівлі відповідно до спеціальних договорів з державними організаціями (на надання робочої сили), як видані безпосередньо цим особам, так і перераховані державним організаціям;

9) оплату праці кваліфікованих робітників, керівників, спеціалістів підприємств торгівлі, залучених без звільнення від основної роботи до підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, до керування виробничою практикою студентів;

10) суми заробітної плати за основним місцем роботи робітників, керівників і спеціалістів підприємств торгівлі за час їх навчання з відривом від виробництва в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів;

11) оплату відпусток, наданих згідно із законодавством працівникам, які навчаються в заочних вищих і середніх спеціальних навчальних закладах, в аспірантурі, для участі у сесії та складання іспитів;

12) оплату працівникам-донорам днів медичного обстеження, здачі крові та відпочинку;

13) плату за час вимушеного прогулу або виконання нижчеоплачуваної роботи у випадках, передбачених законодавством;

14) суми вихідної допомоги і середнього заробітку, які виплачують на період працевлаштування працівникам, звільненим з підприємства торгівлі у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці, а також у зв'язку з призовом на дійсну військову службу;

15) премії за сприяння винахідництву та раціоналізації;

16) суми нарахованої індексації заробітної плати у випадках, передбачених законодавством;

17) одноразові заохочення (за виконання особливо важливих виробничих завдань);

18) премії адміністративно-управлінському персоналу підприємства за виробничі результати (поліпшення кінцевих результатів господарської діяльності підприємства торгівлі, відділу, секції) та іншому загальногосподарському персоналу (за підвищення продуктивності праці);

19) виплату різниці між заробітками в разі переведення працівника на нижчеоплачувану роботу;

20) інші премії, заохочення, компенсаційні виплати, передбачені законодавством.

Стаття 2.2. Відрахування на соціальні заходи

До статті 2.2 відносять відрахування на соціальні заходи, базою для розрахунку яких є фактичні витрати на оплату праці адміністративно-управлінського персоналу підприємства згідно з чинним законодавством, зокрема:

1) збір на обов'язкове державне пенсійне страхування;

2) внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням;

3) внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття;

4) внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання;

5) відрахування на інші соціальні заходи.

Стаття 2.3. Витрати на оренду основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, що забезпечують адміністративні потреби

До статті 2.3 відносять:

1) плату за операційну оренду окремих об'єктів основних засобів загальногосподарського призначення;

2) плату за операційну оренду окремих об'єктів інших необоротних матеріальних активів загальногосподарського призначення;

3) плату за операційну оренду окремих об'єктів нематеріальних активів загальногосподарського призначення.

Стаття 2.4. Витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, що забезпечують адміністративні потреби

До статті 2.4 відносять:

1) витрати на опалення, освітлення, водопостачання, каналізацію та інші комунальні послуги загальногосподарського призначення (собівартість палива в разі автономного опалення, плата за перевіряння та таврування лічильників, вартість ламп і матеріалів, плата стороннім підприємствам за обслуговування та налагодження систем енергопостачання, чищення печей, котлів та димарів, увімкнення та вимкнення опалення, перевіряння та промивання мереж, витрати на утримання свердловин, криниць тощо);

2) витрати на оплату послуг сторонніх підприємств, пов'язаних з прибиранням, миттям вікон, дахів, панелей, обладнання, дезінфекцією, натиранням підлоги, чищенням килимів і м'яких меблів (у приміщеннях адміністративного або іншого загальногосподарського призначення), прибиранням прилеглої території в межах закріпленої за ними ділянки (дворів, вулиць, тротуарів), вивезенням побутового сміття, виробничих відходів, снігу, льоду, листя тощо;

3) вартість матеріалів і засобів догляду за при міщеннями, будівлями, спорудами, територіями, обладнанням, інвентарем загальногосподарського призначення (вапно, мастика, миючі засоби, кислоти, луги, мастила, прокладки, фільтри, мішковина, щітки, мітли, віники, картриджі тощо);

4) вартість електроенергії, використаної на роботу ліфтів, обчислювальної техніки та кондиціонерів, що встановлені в приміщеннях адміністративного або іншого загальногосподарського призначення, та інших машин та обладнання (крім реєстраторів розрахункових операцій, підйомників, вантажних ліфтів, транспортерів, торговельних та виробничих автоматів, фасувальних, пакувальних апаратів, обчислювальної техніки виробничого призначення, вимірювальних приладів, виробничого

обладнання підприємств громадського харчування, холодильного обладнання, рекламних засобів, транспорту, обладнання гаражів тощо, тобто тих, що забезпечують виробництво та збут товарів (продукції, робіт, послуг);

5) витрати на проведення протипожежних заходів (установлення протипожежної сигналізації, перезарядження вогнегасників тощо), оплату послуг сторонніх підприємств, пов'язаних із забезпеченням пожежної і сторожової охорони, згідно з укладеними договорами;

6) витрати на поточний ремонт основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, малоцінних та швидкозношуваних предметів загальногосподарського призначення відповідно до кошторисів, включаючи матеріали, запасні частини; оплату праці робітників, відрахування на соціальні заходи тощо;

7) витрати на оплату послуг сторонніх підприємств (організацій), пов'язаних з виконанням ремонту основних засобів та інших необоротних матеріальних активів загальногосподарського призначення;

8) витрати на утримання і експлуатацію власних телефонних станцій, комутаторів, телетайпів, диспетчерського зв'язку, радіозв'язку.

Стаття 2.5. Амортизація основних засобів, інших матеріальних необоротних активів та нематеріальних активів, що забезпечують адміністративні потреби

До статті 2.5 відносять:

- 1) амортизацію основних засобів;
- 2) амортизацію інших необоротних матеріальних активів;
- 3) амортизацію нематеріальних активів.

Нарахування амортизації основних засобів інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів здійснюють згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку і визначають у порядку, зазначеному в розділі "Склад витрат операційної діяльності за економічними елементами".

Стаття 2.6. Витрати на страхування майна

До статті 2.6 відносять платежі з обов'язкового страхування майна підприємств торгівлі та громадського харчування та цивільної відповідальності, передбачені законодавством.

Стаття 2.7. Податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі

До статті 2.7 відносять податки (крім тих, які сплачують за рахунок прибутку), збори та інші обов'язкові платежі, передбачені законодавством України, нарахування яких збільшує адміністративні витрати підприємства.

Стаття 2.8. Загальні корпоративні витрати

До статті 2.8 відносять:

1) витрати, пов'язані з виготовленням і використанням бланків, що підтверджують сплату пайових, цільових та інших внесків членами споживчих товариств, акціонерних та інших господарських товариств, членських квитків, та інші витрати, пов'язані з кооперуванням населення, веденням організаційно-масової роботи з пайовиками;

2) витрати на оприлюднення річного звіту;

3) організаційні та представницькі витрати, пов'язані із забезпеченням корпоративної діяльності підприємства;

4) витрати на проведення річних зборів;

5) плату за користування електронними засобами масової інформації для оприлюднення результатів фінансово-господарської діяльності підприємства торгівлі;

6) оплату робіт і послуг консультативного та інформаційного характеру, зумовлених зміною структури управління приватизованим підприємством, а також організацією передбачених законодавством обов'язкових аудиторських перевірок;

7) сплату передбаченого законодавством збору за реєстрацію підприємств торгівлі та громадського харчування в органі державного управління;

8) інші витрати, пов'язані з виконанням обов'язків корпоративного підприємства.

Стаття 2.9. Інші адміністративні витрати

До статті 2.9 відносять:

1) витрати, пов'язані із забезпеченням нормальних умов праці і додержанням правил техніки безпеки праці, які передбачені колективним договором, укладеним між адміністрацією підприємства і профспілковим комітетом, та/або трудовими договорами, укладеним між адміністрацією підприємства та окремим працівником;

2) виплати на відшкодування шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків;

3) витрати, пов'язані з управлінням торговельною діяльністю:

витрати на службові відрядження адміністративно-управлінського та іншого загальногосподарського персоналу, які визначають, виходячи з норм, передбачених законодавством;

оплату послуг поштового (крім пересилання товарів), телефонного, телеграфного, факсимільного та інших видів зв'язку;

витрати на придбання і виготовлення бланків документів, пов'язаних з фінансово-господарською діяльністю підприємства, придбання канцелярського приладдя;

оплату послуг архівних установ за оброблення документів та робіт з переплітання їх;

витрати на передплату спеціалізованої преси, придбання прейскурантів, каталогів, інструктивних та інших службових матеріалів;

оплату робіт і послуг консультативного та інформаційного характеру з питань забезпечення діяльності підприємств торгівлі та громадського харчування, що не були включені до статті 2.8;

організаційні витрати, представницькі витрати тощо (організація прийомів, конференцій та інших офіційних заходів), що не були включені до статті 2.8, пов'язані з операційною діяльністю підприємства;

4) оплату послуг комерційних банків та інших кредитно-фінансових установ, пов'язаних з операційною діяльністю підприємства, включаючи плату за розрахункове обслуговування; вексельного авалю; отримання гарантій; факторингових і довірчих операцій; облік боргових вимог і зобов'язань, поштово-телеграфних послуг та інших витрат, пов'язаних з грошовим обігом;

5) витрати на перевезення працівників підприємств торгівлі та громадського харчування до місця роботи і назад, включаючи додаткові витрати на спеціальні маршрути міського пасажирського транспорту, організовані відповідно до угод, укладених з транспортними підприємствами (понад вартість, сплачену працівниками підприємства торгівлі за діючими тарифами на відповідний вид транспорту або віднесена на рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства);

6) винагороди за професійні послуги (юридичні, аудиторські, з оцінки майна тощо);

7) витрати на врегулювання спорів у судових органах;

8) інші витрати загальногосподарського призначення.

24. Витрати на збут групують за такими статтями

Стаття 3.1. Витрати на оплату праці персоналу, який забезпечує збут товарів (продукції)

До статті 3.1 відносять витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати торговельно-оперативному персоналу, допоміжному персоналу, торговим агентам та працівникам підрозділів, що забезпечують збут.

До фонду основної заробітної плати відносять заробітну плату, нараховану за виконану роботу (відпрацьований час) за тарифними ставками, посадовими окладами, відрядними розцінками.

До фонду додаткової заробітної плати відносять:

1) надбавки і доплати до тарифних ставок і посадових окладів у розмірах, передбачених

законодавством, а саме:

персональні надбавки за високі досягнення в праці або за виконання особливо важливих завдань (на термін їх виконання);

надбавки за знання іноземної мови у випадках, передбачених законодавством;

надбавки за суміщення професій (посад), розширення зон обслуговування або збільшення обсягу виконуваних робіт;

доплату до середнього заробітку у випадках, в передбачених законодавством;

інші надбавки і доплати, передбачені законодавством;

2) вартість санітарного і спеціального одягу, який відповідно до законодавства безоплатно надають працівникам підприємств торгівлі і який залишається в особистому постійному користуванні, або сума пільг у зв'язку з його продажем за зниженими цінами;

3) оплату праці працівників, які не перебувають у штаті підприємства торгівлі, але виконують роботи (надають послуги) згідно з договорами цивільно-правового характеру, уключаючи договір підряду, за умови, що розрахунки з працівниками за виконану роботу провадить безпосередньо це підприємство. При цьому розмір коштів, спрямованих на оплату праці зазначених працівників, визначають виходячи з кошторису на виконання робіт (надання послуг) за договором і платіжним документом;

оплату праці працівників, які не перебувають у штаті підприємства, за виконання разових робіт (ремонт інвентарю, побіл і фарбування, експертиза тощо);

4) оплату щорічних і додаткових відпусток відповідно до законодавства, надання грошових компенсацій за невикористану відпустку (крім оплати відпустки у відповідній частці заробітної плати, яку виплачують за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства);

5) оплату спеціальних перерв у роботі у випадках, передбачених законодавством; оплату праці працівників віком до 18 років за скороченої тривалості їх щоденної роботи; оплату перерв у роботі працюючим матерям для годування дитини;

6) оплату робочого часу працівників, яких залучають до виконання державних або громадських обов'язків, якщо ці обов'язки вони виконують у робочий час відповідно до законодавства;

7) оплату за роботу у вихідні і святкові (неробочі) дні, в понадурочний час за розцінками, установленними законодавчими актами;

8) суми заробітної плати за основним місцем роботи робітників підприємств торгівлі за час їх навчання з відривом від виробництва в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів;

9) оплату відпусток, наданих згідно із законодавством працівникам, які навчаються у вечірніх і заочних вищих навчальних закладах, в аспірантурі для участі у сесії та складання іспитів;

10) оплату працівникам-донорам днів медичного обстеження, здачі крові та відпочинку;

11) плату за час вимушеного прогулу або виконання нижчеоплачуваної роботи у випадках, передбачених законодавством;

12) суми вихідної допомоги і середнього заробітку, які виплачують на період працевлаштування працівникам, звільненим з підприємства торгівлі у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці, а також у зв'язку з призовом на дійсну військову службу;

13) премії за сприяння винахідництву та раціоналізації;

14) одноразові заохочення (за виконання особливо важливих виробничих завдань);

15) премії робітникам за виробничі результати;

16) сума індексації;

17) інші виплати.

Стаття 3.2. Відрахування на соціальні заходи

До статті 3.2 відносять відрахування на соціальні заходи, базою для розрахунку яких є фактичні витрати на оплату праці персоналу підприємства, що забезпечує збут товарів (продукції)

згідно з чинним законодавством, зокрема:

- 1) збір на обов'язкове державне пенсійне страхування;
- 2) внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням;
- 3) внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття;
- 4) внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання;
- 5) відрахування на інші соціальні заходи.

Стаття 3.3. Витрати на оренду основних засобів, інших необоротних матеріальних активів і нематеріальних активів, що забезпечують збут товарів (продукції)

До статті 3.3 відносять:

- 1) плату за операційну оренду окремих об'єктів основних засобів, пов'язаних зі збутом товарів (продукції);
- 2) плату за операційну оренду окремих об'єктів інших необоротних матеріальних активів, пов'язаних зі збутом товарів (продукції);
- 3) плату за операційну оренду окремих об'єктів нематеріальних активів, пов'язаних зі збутом товарів (продукції).

Стаття 3.4. Витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, що забезпечують збут товарів (продукції)

До статті 3.4 відносять:

- 1) витрати на опалення, освітлення, водопостачання, каналізацію та інші комунальні послуги;
- 2) витрати на оплату послуг сторонніх підприємств, пов'язаних з прибиранням, миттям вікон, дахів, панелей, обладнання, дезінфекцією, натиранням підлоги, чищенням килимів і м'яких меблів тощо;
- 3) вартість матеріалів і засобів догляду за приміщеннями, будівлями, спорудами, територіями, обладнанням, інвентарем (вапно, мастика, миючі засоби, кислоти, луги, мастила, прокладки, фільтри, мішковина, щітки, мітли, віники тощо);
- 4) вартість електроенергії, використаної на роботу підйомників, ліфтів, транспортерів, торговельних та виробничих автоматів, фасувальних, пакувальних апаратів, реєстраторів розрахункових операцій, обчислювальної техніки, вимірювальних приладів, інших машин та обладнання;
- 5) вартість електроенергії, газу і пару, використаних на технологічні потреби, на приведення в дію обладнання та механізмів підприємств громадського харчування;
- 6) витрати на проведення протипожежних заходів, оплату послуг сторонніх підприємств, пов'язаних із забезпеченням пожежної і сторожової охорони згідно з укладеними договорами;
- 7) витрати на поточний ремонт основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, що забезпечують збут товарів (продукції);
- 8) витрати на оплату послуг сторонніх підприємств, пов'язаних із виконанням ремонту основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, що забезпечують збут товарів (продукції);
- 9) інші поточні витрати на ремонт і утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та малоцінних і швидкозношуваних предметів;
- 10) вартість столової білизни, санітарного і спеціального одягу (крім виданого за рахунок заробітної плати), взуття та санітарних речей;
- 11) оплату послуг пралень, ремонтних майстерень, хімчисток та інших підприємств, пов'язаних із пранням, дезінфекцією і лагодженням столової білизни, санітарного і спеціального одягу, взуття та санітарних речей, іншого інвентарю, інструменту та пристосувань;
- 12) вартість матеріалів (мила, соди, інших миючих засобів, крохмалю, голок, ниток, гудзиків,

тканин, щіток тощо), використаних для шиття, прання і лагодження столової білизни, санітарного і спеціального одягу, взуття та санітарних речей, чищення столового посуду та приборів.

Стаття 3.5. Амортизація основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів, що забезпечують збут товарів (продукції)

До статті 3.5 відносять:

- 1) амортизацію основних засобів;
- 2) амортизацію інших необоротних матеріальних активів;
- 3) амортизацію нематеріальних активів.

Нарахування амортизації основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів здійснюють згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку і визначають у порядку, визначеному розділом "Склад витрат за економічними елементами".

Стаття 3.6. Витрати на зберігання, підсортування, оброблення, пакування і передпродажну підготовку товарів (продукції)

До статті 3.6 відносять;

1) вартість матеріалів (пакувального та обгорткового паперу, пергаменту, плівки, пакетів, коробок, футлярів, клею, дроту, шпагату, цвяхів, дощок, фанери, стружки, тирси, соломи, вати, бісульфату, парафіну тощо), які використовують для зберігання, підсортування, оброблення, пакування і фасування товарів (продукції);

2) плату за послуги сторонніх підприємств, пов'язані з пакуванням і фасуванням товарів (продукції);

3) витрати на передпродажну підготовку товарів (продукції);

4) витрати на утримання холодильного обладнання і вартість електроенергії, води, холодоносіїв, інгібіторів, мастильних і інших матеріалів, на оплату послуг сторонніх підприємств з технічного обслуговування холодильного обладнання;

5) фактична собівартість льоду, який використовують для охолодження товарів. До фактичної собівартості льоду входять витрати на закупівлю, перевезення, вантажно-розвантажувальні роботи, наповнення льодом льодосховищ;

6) витрати на утримання льодосховищ;

7) оплату за тимчасове зберігання товарів на складах сторонніх підприємств;

8) витрати на дезінсекцію (знищення шкідливих комах) і дератизацію (знищення мишей, пацюків та інших гризунів);

9) витрати на утримання тварин і рослин, якщо вони є товаром (ветеринарні та інші послуги, корми, добрива);

10) витрати на створення спеціальних умов для зберігання товарів (продукції), у тому числі штучне охолодження, газове середовище, активна вентиляція, різні види випромінювання, утримання акваріумів та рибних садків тощо;

11) оплату послуг сторонніх підприємств і власні витрати на спеціальне маркування і нанесення кодів на товари;

12) інші витрати, пов'язані із зберіганням, підсортуванням, обробленням, пакуванням і передпродажною підготовкою товарів (продукції).

Стаття 3.7. Витрати на транспортування

До статті 3.7 відносять:

1) витрати на оплату послуг сторонніх підприємств, пов'язаних з перевезенням товарів (збори за подання вагонів, зважування вантажів тощо) за договірною ціною або тарифами;

2) витрати на перевезення товарів (продукції) власним транспортом за собівартістю перевезень, до яких включають:

вартість пально-мастильних матеріалів та інших матеріалів і предметів для належної експлуатації транспортних засобів;

плату за обслуговування транспортних засобів сторонніми підприємствами;

збори за проходження технічного огляду;

витрати на оплату праці водіїв, механіків та інших працівників транспорту;

нарахування заробітної плати;

амортизацію транспортних засобів, приміщень гаражів, їх обладнання, паливних резервуарів;

витрати на поточний ремонт;

поточні витрати на утримання приміщень гаражів та їх обладнання;

витрати на утримання гужового транспорту;

інші витрати, пов'язані з експлуатацією власного автомобільного та гужового транспорту;

3) вартість матеріалів, використаних на обладнання транспортних засобів (піддони, щити, дошки, люки, стійки, стелажі, плівка, цвяхи, дріт тощо), їх утеплення (мати, солома, тирса, вата, ганчір'я, мішковина), охолодження (лід, холодоносії) та теплоізолювання;

4) оплату за обслуговування під'їзних шляхів і складів не загального користування, уключаючи виплату залізницям відповідно до укладених угод;

5) витрати на пересилання товарів поштою (оплата згідно з тарифами, страховий збір за оцінку, вартість пакувальних матеріалів, повідомлень про вручення відправлень тощо).

Стаття 3.8. Витрати на проведення маркетингових заходів

До статті 3.8 відносять витрати:

1) на проведення маркетингових досліджень ринку, конкурентних переваг, перспектив розвитку товарного асортименту;

2) на оформлення вітрин, виставок-продажів, кімнат, де знаходяться зразки товарів (продукції), відрядження працівників підприємства на виставку-продаж і вартість зразків товарів (продукції), які передані безпосередньо покупцям або посередницьким організаціям відповідно до контрактів і угод безоплатно і які не підлягають поверненню;

3) на розроблення і видання рекламних виробів (ілюстрованих преїскурантів, каталогів, брошур, альбомів, проспектів, плакатів, афіш, рекламних листів, листівок тощо);

4) на розроблення і виготовлення ескізів етикеток, зразків фірмових пакетів та упаковки;

5) на рекламу в засобах масової інформації (оголошення в пресі, теле- і радіопередачах);

6) на придбання, виготовлення, копіювання, дублювання рекламних кіно-, відео- і діафільмів;

7) на оформлення світлової, щитової, комп'ютерної, транспортної та іншої зовнішньої реклами;

8) на утримання автовідповідачів для покупців;

9) на проведення інших маркетингових заходів, пов'язаних зі збутом товарів.

Стаття 3.9. Витрати на тару

До статті 3.9 відносять:

1) амортизацію (знос) власної інвентарної тари і тари-обладнання;

2) витрати на ремонт власної інвентарної тари і тари-обладнання;

3) витрати, пов'язані з ремонтом і природним зносом тари-обладнання, у частині, яку відшкодовують постачальникам (власникам тари-обладнання);

4) витрати на перевезення, навантаження та розвантаження порожньої тари в разі повернення її постачальникам або здачі підприємствам, які займаються збиранням тари;

- 5) витрати на очищення, прошивання, пропарювання (дезінфекцію) тари;
- 6) вартість тари, списаної внаслідок зносу, без урахування вартості утилю та брухту.

Стаття 3.10. Податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі

До статті 3.10 відносять експортне мито, податок на рекламу та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі, нарахування яких збільшує витрати на збут товарів (продукції).

Стаття 3.11. Інші витрати на збут

До статті 3.11 відносять:

- 1) витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом;
 - 2) витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;
 - 3) інші витрати, пов'язані зі збутом товарів (продукції).
25. Інші операційні витрати групуються за такою номенклатурою статей

Стаття 4.1. Витрати на дослідження та розробки

До статті 4.1 відносять витрати на винахідництво та раціоналізацію (включаючи проведення дослідно-експериментальних робіт, виготовлення та випробування моделей і зразків за винахідницькими і раціоналізаторськими пропозиціями, розроблення рецептур страв і виробів, патентування, виплату винагород).

Стаття 4.2. Собівартість реалізованої іноземної валюти

До статті 4.2 відносять собівартість реалізованої іноземної валюти, яку визначають шляхом перерахунку іноземної валюти в грошову одиницю в еквіваленті, вираженому в грошовій одиниці України за курсом НБУ на дату продажу іноземної валюти, а також витрати, пов'язані з продажем іноземної валюти - оплатою послуг банку та міжбанківського валютного ринку.

Стаття 4.3. Собівартість реалізованих виробничих запасів

До статті 4.3 відносять облікову вартість реалізованих виробничих запасів, визначену за одним з методів оцінки вибуття запасів згідно з П(С)БО 9 "Запаси", а також витрати, що виникають під час реалізації виробничих запасів і аналогічні витратам на збут, які відносять до реалізації виробничих запасів.

Стаття 4.4. Сумнівні та безнадійні борги

До статті 4.4 відносять безнадійну дебіторську заборгованість та відрахування до резерву сумнівних боргів.

Стаття 4.5. Втрати від операційної курсової різниці

До статті 4.5 відносять втрати від зміни курсу валют за операціями, активами і зобов'язаннями, пов'язаними з операційною діяльністю підприємства.

Стаття 4.6. Втрати від знецінення запасів

До статті 4.6 відносять:

втрати від знецінення запасів, що повністю або частково втратили свою первісну якість за час експонування в кімнатах зразків, вітринах і на виставках, а також під час демонстрації в торговельних залах самообслуговування;

уцінку товарів у зв'язку з тривалим зберіганням.

Стаття 4.7. Нестачі і втрати від псування цінностей

До статті 4.7 відносять:

1) втрату товарів під час перевезення, зберігання та реалізації, що утворилася внаслідок усушки і вивітрювання, розтрушування і розпилення, розкришення, витоку (танення, просочування), розливання під час перекачування і продажу рідин, втрату ваги в процесі дихання плодів і овочів тощо;

2) втрату відбою під час перевезення, зберігання та реалізації скляного і порцелянового

посуду з продовольчими товарами і порожнього;

3) втрату від бою під час перевезення, зберігання і реалізації порцелянових, фаянсових, скляних і керамічних виробів, ялинкових прикрас, грамплатівок, парфюмерно-косметичних товарів, господарських і галантерейних виробів із пластмас, товарів побутової хімії в дрібній розфасовці та інших;

4) втрату товарів у магазинах (відділах, секціях) самообслуговування;

5) інші нестачі і втрати від псування цінностей.

Рекомендовано в цілях забезпечення ведення фінансового та податкового обліку облік втрат вести на окремих аналітичних рахунках:

а) у межах норм природного убутку, затверджених у встановленому порядку;

б) поза межами норм природного убутку.

Стаття 4.8. Визнані штрафи, пені, неустойки

До статті 4.8 відносять визнані економічні санкції за невиконання підприємством чинних норм законодавчих та нормативно-правових актів (правил торгівлі, умов договорів).

Стаття 4.9. Інші витрати операційної діяльності

До статті 4.9 відносять усі інші витрати операційної діяльності, які не ввійшли до попередніх статей.

26. Витрати фінансової діяльності групуються за такою номенклатурою статей:

Стаття 5.1. Відсотки за кредит

До статті 5.1 відносять витрати, пов'язані з нарахуванням та сплатою відсотків за користування довгостроковими та короткостроковими кредитами банків.

Стаття 5.2. Інші фінансові витрати

До статті 5.2 відносять витрати, пов'язані із залученням позикового капіталу:

1) витрати, пов'язані з випуском, утриманням та обігом власних цінних паперів;

2) витрати, пов'язані із нарахуванням відсотків за договорами кредитування (крім банківських кредитів);

3) витрати, пов'язані з нарахуванням відсотків за договорами фінансового лізингу;

4) інші фінансові витрати.

27. Витрати інвестиційної діяльності

Стаття 6. Втрати від участі в капіталі

До статті 6 відносять:

збитки від інвестицій в асоційовані підприємства, які обліковують методом участі в капіталі;

збитки від інвестицій у спільні підприємства, які обліковують методом участі в капіталі;

збитки від інвестицій у дочірні підприємства, які обліковують методом участі в капіталі.

28. Інші витрати звичайної діяльності

Стаття 7. Інші витрати звичайної діяльності

До статті 7 відносять витрати, які виникають під час звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією товарів (продукції), у тому числі:

собівартість реалізованих фінансових інвестицій (балансова вартість та витрати, пов'язані з реалізацією фінансових інвестицій);

собівартість реалізованих необоротних активів (залишкова вартість та витрати, пов'язані з реалізацією необоротних активів);

собівартість реалізованих майнових комплексів;
 втрати від неопераційних курсових різниць;
 суму уцінки необоротних активів та фінансових інвестицій;
 витрати на ліквідацію необоротних активів (розбирання, демонтаж тощо);
 залишкову вартість ліквідованих (списаних) необоротних активів;
 інші витрати звичайної діяльності.

29. Надзвичайні витрати

Стаття 8. Надзвичайні витрати

До статті 8 відносять:

втрати (збитки) від стихійного лиха;
 збитки від техногенних катастроф і аварій;
 інші збитки від надзвичайних подій.

5. Планування витрат звичайної діяльності

30. Поточні витрати є одним з результативних показників господарської діяльності підприємств торгівлі, основна мета планування яких - визначення загальної суми витрат, необхідної для забезпечення нормальної роботи та якісного обслуговування споживачів, з урахуванням наявних резервів зниження витрат. Планові розрахунки витрат діяльності використовують для визначення потреби в обігових коштах, планування фінансових результатів діяльності підприємства, визначення економічної ефективності реалізації окремих товарів, комерційних угод, інвестиційних проектів, а також для формування цінової політики підприємства.

31. Витрати звичайної діяльності планують за такими видами: операційні витрати, фінансові витрати, інші витрати звичайної діяльності. Операційні витрати планують за групами: собівартість реалізованих товарів та продукції власного виробництва, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати.

Не підлягають плануванню втрати від участі в капіталі та надзвичайні витрати.

При плануванні визначають також рівень операційних витрат та витрат обігу у відсотках до загального обсягу товарообороту.

32. Інформаційною базою для планування витрат звичайної діяльності виступають такі фінансово-економічні показники розвитку підприємства: плановий та фактичний обсяг та структура товарообороту, товарного забезпечення, запасів товарно-матеріальних цінностей, планова середньо-спискова чисельність, штатний розклад, прийнята на підприємстві система оплати праці, наявна матеріально-технічна база підприємства та проекти її розвитку. При плануванні беруть до уваги інформацію про місцезнаходження постачальників, умови постачання товарів, діючі на відповідний період ставки, тарифи, розцінки, норми та інші розрахункові показники, які використовує підприємство для внутрішньо-господарського планування, матеріали аналізу витрат в цілому на підприємстві за окремими елементами та статтями витрат за поточний рік (квартал, місяць).

33. Обґрунтування плану витрат звичайної діяльності підприємства здійснюють методом прямих техніко-економічних розрахунків за кожною статтею витрат (відповідно до номенклатури статей, що визначена в розділі 4). Загальний розмір витрат за видами діяльності та підприємства в цілому визначають шляхом додавання планової суми витрат за кожною калькуляційною статтею.

У зв'язку з тим, що кожна стаття витрат є комплексною, розрахунки необхідно проводити за кожним елементом витрат, що підлягає плануванню та включається до тієї чи іншої статті.

34. Планування собівартості реалізованих товарів (продукції) здійснюють за такими статтями:

Стаття 1.1. Собівартість реалізованих товарів та продукції власного виробництва

Планування витрат за цією статтею здійснюють на основі запланованого обсягу товарообороту підприємства торгівлі, узгоджують з розрахунковими обсягами постачання товарів та наявними товарними запасами підприємства.

Планову собівартість реалізованих товарів розраховують за такими елементами витрат:
 вартість реалізованих товарних запасів;
 вартість реалізованої продукції власного виробництва;
 транспортно-заготівельні витрати, що плануються на реалізовані товарні запаси.

Розрахунковий обсяг реалізованих товарних запасів визначають, виходячи із запланованого обсягу товарообороту кожної товарної групи, підрозділу, у цілому на підприємстві та планового середнього відсотка торговельної націнки на товари. Оцінку вартості товарних запасів, які планують до реалізації, визначають за обраним підприємством методом.

Розрахункову вартість реалізованої продукції власного виробництва здійснюють на основі програми виробництва та запланованого обсягу реалізації продукції власного виробництва підприємства громадського харчування, узгоджуючи з виробничими потужностями цехів, розрахунковими обсягами постачання сировини, продуктів та наявними запасами продуктів та сировини у виробничих цехах підприємства.

Планування транспортно-заготівельних витрат здійснюють методом прямих техніко-економічних розрахунків, виходячи з таких показників: запланованого обсягу та структури товарного забезпечення підприємства, діючих тарифів на вантажно-розвантажувальні роботи, транспортні послуги, наявних довгострокових контрактів з транспортно-експедиційними підприємствами.

35. Планування адміністративних витрат здійснюють за наступними статтями:

Стаття 2.1. Витрати на оплату праці

Витрати за цією статтею розраховують, виходячи із чисельності адміністративно-управлінського персоналу, іншого загальногосподарського персоналу (штатних та позаштатних працівників), посадових окладів, надбавок, доплат, планових премій, заохочень, компенсаційних виплат згідно з прийнятою на підприємстві системою оплати праці та штатним розкладом.

Стаття 2.2. Відрахування на соціальні заходи

Витрати за цією статтею визначають, виходячи з запланованого фонду оплати праці адміністративно-управлінського, іншого загальногосподарського персоналу та обсягів відрахувань на соціальні заходи за встановленими законодавством нормами.

Стаття 2.3. Витрати на оренду основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, що забезпечують адміністративні потреби

Витрати за цією статтею планують на оперативну оренду об'єктів загальногосподарського призначення, інвентарю, розраховуються відповідно до площі, яку орендують, або місткості, кількості інвентарю та ставок орендної плати, передбачених угодами на оренду.

До витрат підприємств торгівлі, що перебувають у комунальній власності, зараховують орендну плату в межах сум, розрахованих за ставками, які встановлюють місцеві органи виконавчої влади.

Стаття 2.4. Витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, що забезпечують адміністративні потреби

Витрати за цією статтею планують на утримання та ремонт основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, що забезпечують адміністративні потреби:

1) витрати на опалення розраховують, виходячи з площі опалювальних приміщень, видів палива і його вартості, тривалості опалювального сезону та норм витрат палива, а у разі надходження тепла, яке виробляють теплові електростанції, - із затверджених розцінок на пару і гарячу воду та кількості спожитої теплової енергії;

2) витрати на освітлення розраховують, виходячи з кількості спожитої енергії і діючих тарифів. Необхідну кількість електроенергії в кіловат-годинах розраховують залежно від кількості освітлювальних точок відповідно до норм освітлення на 1 кв. метр площі, від кількості і потужності різних електроприладів, двигунів, інших машин і обладнання, які споживають електроенергію;

3) витрати на постачання та інші комунальні послуги розраховують, виходячи з кількості

витрачуваної води, обсягів послуг і діючих тарифів;

4) витрати на вивезення сміття і відходів, утримання в чистоті приміщень і території (якщо ці роботи виконують сторонні підприємства) розраховують, виходячи з обсягів послуг і діючих тарифів. Вартість предметів і засобів догляду за приміщеннями, територією, обладнанням розраховують за кількістю і діючими цінами;

5) витрати на протипожежні засоби розраховують, виходячи з вартості матеріалів, тарифів на зарядження і перевірення справності вогнегасників, а також відповідно до угод на послуги, які надають органи пожежної охорони;

6) витрати на утримання охорони, яка не входить до штатного розкладу підприємства торгівлі, і на обслуговування засобів сигналізації визначають, виходячи з укладених угод;

7) планування витрат матеріалів і засобів догляду за приміщеннями здійснюють, виходячи з вартості матеріалів і норм їх споживання, установлених на підприємстві;

8) розрахунок витрат на поточний ремонт приміщень проводять відповідно до потреб на ремонт окремих приміщень, обладнання, інвентарю шляхом визначення вартості матеріалів і їх доставляння до місця проведення ремонту, заробітної плати осіб, яких залучають до виконання ремонтних робіт, оплати послуг сторонніх підприємств (організацій), пов'язаних з виконанням ремонтних робіт у приміщеннях загальногосподарського призначення, тощо. Зазначені витрати зараховують до витрат цієї статті згідно з кошторисом і графіком ремонтних робіт;

9) витрати, пов'язані із зносом санітарного і спеціального одягу, взуття, столової білизни, посуду, наборів, розраховують, виходячи з потреби в них, вартості одиниці та термінів служби;

10) витрати, пов'язані із зносом предметів, інструментів, інвентарю, визначають, виходячи з вартості одиниці, термінів служби. Їх планують з урахуванням фізичного зносу малоцінних предметів, які є в наявності на початок планованого періоду, їх надходження і вибуття;

11) витрати на утримання малоцінних та швидкозношуваних предметів планують, виходячи з обсягів послуг пралень, ремонтних майстерень, хімчисток та інших підприємств, пов'язаних з пранням, лагодженням столової білизни, санітарного і спеціального одягу, взуття та санітарних речей, іншого інвентарю, інструменту та діючих тарифів.

Стаття 2.5. Амортизація основних засобів, інших матеріальних необоротних активів та нематеріальних активів, що забезпечують адміністративні потреби

Розмір амортизації основних засобів, інших матеріальних необоротних активів та нематеріальних активів планують відповідно до П(С)БО 7 "Основні засоби" та П(С)БО 8 "Нематеріальні активи", виходячи з прийнятих на підприємстві методів нарахування амортизації (прямолінійного методу, методу зменшення залишкової вартості, методу прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного методу, виробничого методу, а також методів, передбачених податковим законодавством), вартості об'єктів, що амортизується, терміну їх корисного використання.

Стаття 2.6. Витрати на страхування майна

Витрати за цією статтею визначають, виходячи з вартості майна підприємства торгівлі, що підлягає обов'язковому страхуванню, розмірів страхових тарифів і нормативів платежів обов'язкового страхування.

Стаття 2.7. Податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім податків, зборів та обов'язкових платежів, включених до статті 2.2)

Податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі, включені до складу адміністративних витрат (митні платежі, портові збори, податок на рекламу, комунальні податки, збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з вартості послуг стільникового зв'язку, інші), визначають за встановленими нормами, передбаченими законодавством.

Стаття 2.8. Загальні корпоративні витрати

Витрати за цією статтею планують за такими елементами:

1) витрати, що пов'язані з виготовленням і використанням бланків, що підтверджують сплату пайових, цільових та інших внесків членами споживчих товариств, розраховують, виходячи з обсягу та вартості виготовлення бланків;

2) витрати на оприлюднення річного звіту розраховують, виходячи з розцінок на послуги

засобів масової інформації;

3) організаційні та представницькі витрати, пов'язані із забезпеченням корпоративної діяльності підприємства розраховують, виходячи з кошторису даних заходів і норм витрат, установлених чинним законодавством;

4) витрати на проведення річних зборів розраховують, виходячи з кошторису даних заходів і норм витрат, установлених чинним законодавством;

5) оплату робіт і послуг консультативного та інформаційного характеру, а також пов'язаних з організацією передбачених законодавством обов'язкових аудиторських перевірок планують, виходячи з тарифів на ці послуги відповідно до угод, укладених з аудиторськими, консалтинговими, іншими фірмами, що надають відповідні послуги.

Стаття 2.9. Інші адміністративні витрати

Інші адміністративні витрати, включені до цієї статті, планують за елементами витрат з урахуванням специфічних особливостей кожного їх виду, зокрема:

витрати, пов'язані із забезпеченням нормальних умов праці і додержанням правил техніки безпеки праці, розраховують відповідно до кошторису витрат на ці заходи;

витрати на службові відрядження визначають, виходячи з норм витрат, передбачених чинним законодавством, запланованої кількості та тривалості відряджень працівників підприємства;

витрати на оплату послуг поштово-телеграфного, телефонного, факсимільного та інших видів зв'язку розраховують, виходячи з їх фактичних розмірів за передпланований період, розмірів тарифів і абонентної плати на ці послуги;

витрати на передплату спеціалізованої преси, придбання спеціальної літератури, прейскурантів, каталогів, інструктивних та інших службових матеріалів розраховують, виходячи з їх планової кількості та вартості одного видання;

витрати на винахідництво та раціоналізацію розраховують згідно з планом відповідних заходів і витратами на ці потреби згідно з прийнятими проектами впровадження цих заходів;

витрати на придбання і виготовлення бланків документів, пов'язаних з фінансово-господарською діяльністю підприємства торгівлі, розраховують згідно з рахунками оплати цих бланків.

36. Планування витрат на збут здійснюють за такими статтями:

Стаття 3.1. Витрати на оплату праці

Витрати на виплату основної заробітної плати торговельно-оперативному, допоміжному та іншому персоналу, що забезпечує збут, планують, виходячи зі штатного розкладу, посадових окладів чи відрядних розцінок, запланованих обсягів товарообігу підприємства. Витрати на виплату додаткової заробітної плати розраховують, виходячи з надбавок та доплат, планових премій, заохочень, компенсаційних виплат, згідно з прийнятою на підприємстві системою оплати праці.

До складу витрат за цією статтею планують також витрати на оплату праці робітників, не включених у штатний розклад і залучених до виконання робіт за угодами (сезонна реалізація, навантаження, розвантаження, переміщення товарів тари, оброблення, підсортування, пакування, фасування, прання та ремонт спеціального одяг) взуття, участь у рекламних заходах тощо).

Стаття 3.2. Відрахування на соціальні заходи

Витрати за цією статтею визначають, виходячи з запланованого фонду оплати праці працівників, що зайняті збутом, та обсягів відрахувань на соціальні заходи за встановленими законодавством нормами

Стаття 3.3. Витрати на оренду основних засобів, інших необоротних матеріальних та нематеріальних активів, що забезпечують збут товарів

Витрати на операційну оренду будівель, складських і підсобних приміщень, споруд, холодильників обладнання, інвентарю та інших матеріальних активів, пов'язаних із збутом продукції (товарів, робіт, послуг), розраховують відповідно до орендованої площі або місткості, кількості інвентарю та ставок орендної плати, передбачених угодами на оренду.

Стаття 3.4. Витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних

активів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, що забезпечують збут товарів

Витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, що забезпечують збут товарів, планують аналогічно статті 2.4.

Витрати на перевірення і таврування вагів інших вимірювальних приладів розраховують, виходячи з їх кількості та середньої вартості обслуговування одного приладу (за видами).

Стаття 3.5. Амортизація основних засобів, інших матеріальних необоротних активів та нематеріальних активів, що забезпечують збут товарів

Витрати за цією статтею планують аналогічні розрахунку амортизації у складі витрат, що забезпечують адміністративні потреби.

Стаття 3.6. Витрати на зберігання, підсортування, оброблення, пакування і передпродажну підготовку товарів

Витрати за цією статтею визначають за елемента Ми затрат шляхом прямих техніко-економічних розрахунків, виходячи з таких показників, як кількість товарів, які потребують цих витрат, структура товарообороту, витрати на одиницю товару (тонну, парі взуття, одиницю одягу тощо), вартість усіх пакувальних матеріалів за діючими цінами; норми (затверджені або розраховані підприємством) витрат на тонну товарів, на тисячу гривень товарообороту.

Розмір витрат на утримання холодильного обладнання розраховують, виходячи з кількості і видів обладнання, кількості товарів, які необхідно охолоджувати, термінів їх зберігання, тривалості роботи обладнання, вартості електроенергії, води, мастильних матеріалів, витрат на оплату послуг сторонніх підприємств з технічного обслуговування холодильного обладнання.

Стаття 3.7. Витрати на транспортування

Витрати на транспортування планують залежно від умов поставки товарів, які визначають під час укладання договору поставки.

Виходячи з асортименту і обсягів товарів, які реалізовуватимуть іногороднім покупцям оптом, визначають обсяг вантажообороту з перевезення товарів залізничним, водним і повітряним транспортом, який розраховують у тоннах. Якщо в угоді відсутнє положення про обсяг перевезень товарів у тоннах, розрахунок вантажообороту провадять шляхом ділення передбаченої вартості товарів, які перевозитимуть, на середню вартість тонни товару. Середню вартість тонни конкретного товару визначають діленням суми вартості цього товару (за рахунками, взятими на вибір) на його масу бруто, яка показана в цих рахунках або в супроводжувальних транспортних документах.

Після розрахунку вантажообороту з реалізації товарів визначають відстань, на яку перевозитимуть товари вагонами, контейнерами, насипом, великою чи малою швидкістю. Розрахунки витрат провадять за діючими на окремих видах транспорту тарифами і розцінками на вантажно-розвантажувальні роботи. До цих витрат додають вартість обладнання вагонів, утримання експедиторів (якщо це передбачене угодою), вартість навантаження і розвантаження товарів на станціях, пристанях і в аеропортах силами нештатних робітників (крім витрат на навантаження автотранспорту); інші транспортні витрати (утримання власних під'їзних колій, подання вагонів, збереження вантажів на станціях, пристанях та інші витрати, які включають до накладних залізниць і водного, транспорту).

Обсяг перевезення товарів автомобільним транспортом розраховують на весь вантажооборот, включаючи доставку на залізничні станції, пристані і в аеропорти товарів, які відвантажуватимуть зі складів іногороднім покупцям; доставку товарів з власних складів на склади покупців, у роздрібну мережу, підприємствам громадського харчування і населенню. За кожним з різновидів доставки розраховують обсяг вантажообороту шляхом ділення вартості товарів, які будуть доставлені покупцям, на середню вартість тонни цих товарів. Крім маси товару, до вантажообороту необхідно додати масу тари, у якій перевозитимуть товар. Масу тари визначають у відсотках до маси товару за даними маркування тари або дослідним шляхом. Загальна маса товарів і тари, які перевозитимуть з урахуванням коефіцієнтів повторних перевезень, становить транспортний вантажооборот, який враховують при розрахунку витрат на перевезення автомобільним транспортом. Розрахунок роблять з урахуванням відстані перевезень, класу вантажу, типу автомобіля та тарифів на перевезення товарів автомобільним транспортом.

Витрати на транспортування дрібних партій товарів планують, виходячи з діючих тарифів (розцінок) на замовлення автотранспорту та на одну автомобілегодину його використання. Для цього кількість автомобілів, що буде використано, множать на кількість годин роботи та на діючі тарифи

(розцінки).

Витрати на транспортування, пов'язані з виїзною торгівлею, планують, виходячи з кількості даних заходів, обсягу вантажообороту, типу автомобіля та тарифів (розцінок) на перевезення товарів автомобільним транспортом. До обсягу витрат на перевезення товарів автомобільним транспортом додають витрати на оплату вантажно-розвантажувальних робіт за розцінками за тонну ваги, а також витрати на експедиційні операції, якщо це було передбачено угодами.

Стаття 3.8. Витрати на проведення маркетингових заходів

Витрати на маркетинг та рекламу визначають шляхом прямих техніко-економічних розрахунків згідно з планом маркетингових заходів, які передбачені до реалізації в плановому періоді. Маркетинговий бюджет передбачає розрахунок кошторису витрат кожного рекламного заходу, маркетингових досліджень ринку збуту. Розрахунки здійснюють, виходячи з вартості матеріалів, товарів, послуг, які використовують для проведення рекламних компаній, маркетингових досліджень.

Стаття 3.9. Витрати на тару

Для визначення витрат за цією статтею розраховують кількість і вартість тари за видами (мішки, ящики, бочки, бідони, лотки тощо), суму уцінки під час її повернення.

Амортизацію власної інвентарної тари і тари-обладнання розраховують згідно з відповідними нормами, а багатооборотної (заставної) тари - згідно з угодами з постачальниками.

Витрати на ремонт власної інвентарної тари та тари-обладнання, перевезення її на склади постачальників, тарозбиральні та тароремонтні підприємства розраховують, виходячи з обсягів ремонту, перевезень, розцінок і тарифів на ремонтні роботи та перевезення відповідними видами транспорту. До зазначених витрат не відносять заробітну плату штатних та позаштатних робітників, вантажників.

Стаття 3.10. Інші витрати на збут

Витрати за цією статтею визначають за елементами затрат шляхом прямих техніко-економічних розрахунків, виходячи з запланованих відряджень працівників, зайнятих збутом; вартості матеріалів, товарів, обладнання, необхідного для гарантійного ремонту та гарантійного обслуговування; інших витрат на збут. До зазначених витрат не відносять заробітну плату штатних та позаштатних працівників, що здійснюють гарантійний ремонт та гарантійне обслуговування.

37. Планування інших операційних витрат здійснюють згідно зі статтями, які включають до інших операційних витрат, відповідно до розділу 4

Витрати за цими статтями визначають за елементами затрат шляхом прямих техніко-економічних розрахунків на основі:

кошторису науково-дослідних робіт, вартості виготовлення та випробування нових моделей, страв, виробів;

запланованих обсягів реалізації іноземної валюти, вартості послуг банків та міжбанківського валютного ринку, втрат від зміни курсу валют, що підлягають прогнозуванню;

запланованих обсягів реалізації виробничих запасів та витрат на їх реалізацію;

втрат товарів у межах норм природного убутку під час перевезення, зберігання та реалізації відповідно до встановлених чинними нормативно-правовими актами норм списання.

При розрахунках не беруть до уваги обсяги продажу розфасованих та штучних товарів, для яких норм природного убутку не передбачено.

38. Планування витрат фінансової діяльності здійснюють за такими статтями:

Стаття 5.1. Відсотки за кредит

Розрахунок цих витрат на планований період здійснюють, виходячи з потреби в кредитах для поповнення власних обігових коштів, для придбання виробничих фондів і нематеріальних активів та інших цілей, терміну кредитування, розміру відсоткової ставки за кредит.

Планування відсотків за короткостроковий кредит для закупівлі товарів здійснюють, виходячи із обсягу планового товарообороту, планових залишків товарів, їх обіговості, пайової участі власних обігових коштів в оплаті товарів і відсоткової ставки за кредит.

Особливі умови надання кредиту враховують в розрахунках через введення додаткових витрат або за іншим алгоритмом визначення розміру відсотків платежу.

Стаття 5.2. Інші фінансові витрати

Планування відсотків за довгостроковий кредит здійснюють, виходячи з потреби в кредиті, терміну кредитування, розміру відсоткової ставки, щорічних сум виплат, утому числі погашення основі суми боргу та залишку основної суми боргу на кінець кожного року впродовж терміну кредитування, необхідності дисконтування потоку платежів на обслуговування кредиту.

Витрати, що пов'язані з викупом, утриманням та обігом власних цінних паперів, планують, виходячи з виду і обсягу випуску цінних паперів, вартості виготовлення цінних паперів у паперовій формі, тарифів юридичних послуг, аудиторських послуг, нотаріальних послуг, послуг з друкуванн та тиражування необхідної документації, послуг з опублікуванні інформації про випуск цінних паперів та інших рекламних повідомлень у друкованих засобах масової інформації, розміру комісійної винагороди фінансовим посередникам, що здійснюють реалізацію цінних паперів.

Витрати, які пов'язані з нарахуванням відсотків за договорами кредитування (крім банківських кредитів), планують, виходячи з потреби в цьому виді кредиту та розміру відсоткової ставки за кредит.

Витрати, пов'язані з нарахуванням відсотків з договорами фінансового лізингу, планують, виходячи з вартості устаткування, яке використовують на умовах фінансового лізингу, та відсоткової ставки відповідно до лізингової угоди.

39. Планування інших витрат звичайної діяльності

Стаття 7. Інші витрати звичайної діяльності

Витрати за цією статтею визначають за елементами затрат шляхом прямих техніко-економічних розрахунків, виходячи із собівартості фінансових інвестицій, позаоборотних активів, майнових комплексів, які планують до реалізації, ліквідаційної вартості позаоборотних активів, запланованих до списання, інших витрат звичайної діяльності, що підлягають плануванню.

**Начальник управління
торговельної діяльності**

Л. Верховинець

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Навчальна література

1. Кравченко В.В. Анализ хозяйственной деятельности в торговле - Мн.: Выш.шк., 2003.- 653с.
2. Економічний аналіз/ За ред.Бутинця Ф.Ф. – Житомир: ПП «Рута», 2003 – 657с.
3. Економічний аналіз/ За ред. М.Г. Чумаченко. – К.: КНЕУ, 2001. – 400с.
4. Прокопенко І.Ф., Ганин В.І. Методика і методологія економічного аналізу. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 430 с.
5. Савицька Г.Ф. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч.посіб. – К.: Знання, 2007. – 668с.

Методична література

1. Аналіз виробничих ресурсів підприємства Задачник по економічному аналізу частина 1 для студентів економічних спеціальностей /Укл. Іванова. Л.Б., Чернігів: ЧТІ, 1997. – 32 с.
2. Аналіз обсягів випуску та реалізації продукції. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи для студентів за напрямом підготовки 0501 „Економіка і підприємництво” 6.050100 – „Облік і аудит” / Укл.: Іванова Л.Б., Ющенко Н.Л. – Чернігів: ЧДТУ, 2005. – 87 с.
3. Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни “Економічний аналіз” для студентів економічних спеціальностей “Економічний аналіз діяльності підприємства на підставі фінансової звітності” /Укл. Іванова Л.Б. Чернігів: ЧДТУ, 2002. – 147 с.
4. Методичні вказівки по виконанню курсової роботи з дисципліни “Економічний аналіз” для студентів спеціальності “Фінанси і кредит”/ Укл.: Іванова Л.Б. – Чернігів: ЧТІ. 1997. – 28 с.
Рос. мовою
5. Теорія економічного аналізу. Завдання для студентів економічних спеціальностей. / Укл. Іванова Л.Б., Чернігів: ЧДТУ, 2000. – 24 с.
6. Економічний аналіз операційних витрат. Методичні вказівки до виконання курсової роботи для студентів спеціальності 6.050100 — “Облік і аудит”. / Укл. Іванова Л.Б. — Чернігів: ЧДТУ, 2003.– 55 с.
7. Економічний аналіз. Аналіз використання трудових ресурсів. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної

роботи для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання / Укладачі: Іванова Л.Б., Ющенко Н.Л. – Чернігів: ЧДТУ, 2004. – 63 с.

8. Економічний аналіз. Методичні вказівки до виконання курсової роботи для студентів економічних спеціальностей всіх форм навчання/ Укл. Іванова Л.Б. – Чернігів: ЧДТУ, 2007 – 36с.

Допоміжна література

1. Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності від 22.05.2002 N 145. Затверджено наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України